

Poyta ki maji ki Matiye ndangi

Ta ki do Poyta'ti ki maji ki Matiye ndangi

Makitu kin or'je Poyta ki maji toki Jeju in Njekaji ki ndoki Luwə un ndu'ne ene n'a n'adi'je kaa ə adi kaa to kin. Matiye toji'je toki koji Jeju Kirisiti toлта kunndu'gi ki toi me Kunmindit'i ki kəko. Ningə Jeju in de ki Luwə mbət'ə in Ngonn Luwə ki isi kumngayira ki ndo'gi.

Makitu Matiye el'je poy nya'gi ki Jeju ra'de, tumginn'ə lo koj'o'ti bit'i te'n doboy mbər'ti ki ində adi njendo'gi li'ə. In ndigi kelta do nya'gi'ti pəti ki rai nya ojidə kisikidətaa lə Jeju el, nan ndigi manjaji do nya'gi'ti ki Jeju ra num, nyando'gi li'ə num to. Nya'gi ki joo kin ə Matiye oši kagi do'ti me makitu'ti lə'ne. Matiye tudə kunəta'gi ki Jeju ndo ojidə Konbe lə Luwə me kunəta'gi'ti asi ginn mi be: 1) nyando ki do mbal'ti (Rowninn'ə 5-7); 2) ta koji ki njendo'gi ki dogi gidə in joo (10); 3) kujita ki ojidə Konbe lə Luwə (13); 4) in ri'gi ə kadi de ra ta kin ə njendo'ti (18); 5) re konbe (25).

Kon ta'gi ki me'ti: Ginn kaw ki koji Jeju Kirisiti 1-2. Batəm lə Jeju ki nan ki Su nan'a 3-4. Nyando ki do mbal'ti 5-7. Nya'gi ki dum ra ki Jeju ra'de 8-9. Jeju ulə njendo'gi lə'ne 10. Ta'gi ki el ki nje tanro'gi 11-12. Kujita'gi ki ojidə Konbe lə Luwə 13. Nya'gi ki dum ra ki ta'gi ki wal ki Parisi'gi 14-17. In ri'gi ə kadi de ra ta kin ə njendo'ti 18. Kin Galile'ti bit'i te ki Jerujalem'ti 19-23. Re lə konbe 24-25. Kon, koy ki te lo koy'ti lə Jeju 26-28.

*Ginn kaw Jeju
(Luk 3.23-38)*

¹ Ginn kaw lə Jeju Kirisiti ki ngonnkaw *Dabidi, ki ngonnkaw *Abiraham ə to kin: ² Abiraham oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngannkon'a'gi. ³ Juda in ki Tamar oji Peresi ki Jara, Peresi oji Esirom, Esirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Nason, Nason oji Salmon, ⁵ Salmon in ki Rahabi oji Bowaji, Bowaji in ki Rutu oji Obedi, Obedi oji Jese, ⁶ Jese oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji'n Salomon, ⁷ *Salomon oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Asa, ⁸ Asa oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojiyasi, ⁹ Ojiyasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkiyasi, ¹⁰ Ejəkiyasi Oji Manasa, Manasa oji Amon, Amon oji Jojiyasi, ¹¹ Jojiyasi oji Jekoniyasi ki ngannkon'a'gi. Dəkgilo'a'ti kin ə uwəi de'gi ki Jerujalem awi se'de bər Babilon'ti*.

¹² Loki awi se'de Babilon'ti, Jekoniyasi oji Salatiyel, Salatiyel oji Jorobabel, ¹³ Jorobabel oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər, ¹⁴ Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Matan, Matan oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisepi ki ngaw Mari. Ningə Mari oji Jeju ki bəri'ə Kirisiti, *De ki Luwə mbət'ə. ¹⁷ Ulə ngirə də Abiraham'ti biti te'n də Dabidi'ti, ginn koji in dəgi gidə in sɔ, ə in də Dabidi'ti biti kaw bər Babilon'ti, in ginn koji dəgi gidə sɔ, taa in də kaw bər Babilon'ti biti koji Kirisiti'ti, in ginn koji dəgi gidə in sɔ tɔ.

*Koji Jeju
(Luk 2.1-7)*

* 1:11 1.11 2 Ngar'gi 24.12-16

¹⁸ Gorow koji Jeju Kirisiti ə to kin. Kon'a Mari in njenduwə lə Jisepi ki uwə dɔ'a. Ningə, loki ingəi nan dene ki dingəm el ɓay ə, Mari in səm ki tɔgi lə Ndil Luwə. ¹⁹ Lo kin'ti non be, Jisepi ki njenduwə lə Mari, in de ki dana, ndigi kadi n'elta kin ki taga n'ulə'n rɔsɔl dɔ Mari'ti el, adi oji me'ne'ti kadi n'inyəi nan ki Mari gidi kuwə par. ²⁰ Loki oji ta kin be me'ne'ti ningə, malayka lə Burəbe te bus me nii'ti el'ə ene: «Jisepi, ngonnkaw Dabidi, ɓol el kadi taa Mari ne'i'ti, tado ngonni ki to me'i'ti kin, in ngonni ki re ki gorow lə Ndil Luwə. ²¹ Mari a oji ngonni ki dingəm, ningə a ində tɔ'a nan Jeju, tado in ə in de ki a aji de'gi lə'ne me majel'gi'ti lə'de.»

²² Nya'gi kin pəti a rai nya be kadi ta ki Burəbe el ki ta njekeltakita'a'ti kete nu kin tɔlta'ne.

²³ Burəbe el ene:

«Oyi ngonni ki mandi ki gər dingəm el ɓay a in səm,
A oji ngonni ki dingəm,
Ningə a ɓari'ə Emanuwel,
Ki kɔr ginn'ə nan: “Luwə in se'je†”.»

²⁴ Loki Jisepi ndəl dɔ ɓi'ti, ra toki malayka lə Burəbe el'n'ə, adi taa Mari ne'ne'ti, re si'ə kəy. ²⁵ Nan gər'ə ki dene ki dingəm'ti el, biti kadi Mari oji'n ngonni. Oji ngonni ki dingəm, adi Jisepi ində tɔ'a nan Jeju.

2

Nje nyagər'gi ki dɔ mee'gi'ti rei oyi Jeju

¹ Oji Jeju Betilehem*, dɔnangi ki Jude'ti, dɔkagilo konɓe'ti lə ngar Erodɪ. Go koj'o'ti, nje nyagər'gi ki dɔ mee'gi'ti, in lo kuwə kadi'ti rei Jerujalem, ² ningə dəji eyina: «Ngar lə *Juwipi'gi ki oji'ə kin in ra be ə? J'oo mee li'ə te lo kuwə kadi'ti ə ji re kadi j'osi məkəsi'je

† 1:23 1.23 Eja 7.14 * 2:1 2.1 1 Samiyel 16.1

nanga non'a'ti.» ³ Loki Ngar *Erodi oo ta kin, me'a gangi mann, nan'ti ki de'gi ki Jerujalem'ti ba pəti. ⁴ Be ə, ngar kaw kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə, dəji'de ke lo ki ra be ə a oji Kirisiti'ti ki in De ki Luwə mbət'ə wa? ⁵ Ə eli'ə eyina: «A oji'ə Betilehem'ti, dɔnangi ki Jude'ti, tado ta ki njekeltakita Luwə'ti el ə to kin:

⁶ «In de'gi ki Betilehem ki dɔnangi'ti ki Juda,

Kadi in gəri toki rɔta'ti,

Be lə'se in ki nda'a goto el jagi dann bebo'gi'ti ki dɔnangi ki Jude'ti, ki nda'de to'ti,

Tado ngar ki njekɔrnon de'gi lə'm, Isirayel'gi a te dann'se'ti†.»

⁷ Lo kin'ti, Erodi bar nje nyagər'gi ki do mee'gi'ti gidi kuwə, dəji'de ke dɔkagilo ki ra inbe bangi ə mee te'n wa? ⁸ Ningə go'ti, ulə'de Betilehem'ti ene: «Ai dəji ta ki rɔta'ti do ngonn'ti kin. Lok i ingə'i ə ningə, rei eli'm'in adi m'in kaa m'aw m'osi məkəsi'm nanga non'a'ti to.»

⁹ Go ta'ti lə ngar kin ningə, nje nyagər'gi osi do row'ti isi awi. Ə loki isi awi ningə nyi oyi mee ki oyi'ə lo kuwə kadi'ti kakin ə ra njiyə non'de'ti. Njiyə re te do kəy'ti ki ngonn to'ti ningə, ra lokati. ¹⁰ Lok i oyi mee kin, rɔ'de nəl'de ngayn. ¹¹ Ə uri me kəy'ti ningə, oyi ngonn in ki kon'a Mari, ningə ɔsi məkəsi'de nanga, piti'ə. Go'ti, tei ta bɔl'gi lə'de, adi'ə ɔr, ki nduji kagi ki əti maji, ki nom kagi. ¹² Go nya'gi'ti kin, Luwə el'de me nii'ti kadi təli gogi ki row ki do Erodi'ti el. Be ə, təli awi be lə'de ki row ki rangi.

Anyi nan ki Jeju awi si'ə Ejipiti

¹³ Lok i nje nyagər'gi awi ningə, malayka lə Burəbe te me nii'ti el Jisepi ene: «Ində taa un ngonn in ki kon'a,

† 2:6 2.6 Mis 5.1

ə anyi aw se'de Ejipiti. Aw si'ti non biti kadi m'in m'el'i bay taa in təl re se'de, tado Erodi a sangi kadi n'tol ngonn kin.»

¹⁴ Jisepi ində taa kondə'ti non, un ngonn in ki kon'a, ningə anyi aw se'de Ejipiti'ti. ¹⁵ Si'ti non biti koy Erodi, adi ta ki Burəbe el ki ndu njekeltakita'a'ti ene: «M'bar ngonn'm kadi te me be'ti ki Ejipiti kof» kin tolta'ne.

Erodi tol ngann'gi ki kasi me be'ti ki Betilehem

¹⁶ Loki Erodi oo kadi nje nyagər'gi ədi'ə, wongi ra'a ngayn. Wongi ra'a adi un ndu'ne kadi tōli ngann'gi ki kasi ki in dō bal ki joo'ti təl ki nanga ne pəti me be'ti ki Betilehem, ki ngann be'gi ki gidit'i. Bal kin in kigo dokagilo'ti ki nje nyagər'gi oji'ə'n'ə. ¹⁷ Be ə, ta lə njekeltakita Luwə'ti Jeremi, ki el tōl'n ta'ne. Jeremi ene: ¹⁸ «Ndu'de bar me be'ti ki Rama, non'gi ki ndingəro'gi ki əti bol ngayn. Rasel non ngann'ne'gi, Ndigi kadi de səl me'ne el, Tado gotoi§.»

Jisepi təl Ejipiti aw Najareti

¹⁹ Loki Erodi oy nga ningə, go koy'o'ti, malayka lə Burəbe te ki rō Jisepi'ti, Ejipiti'ti me nii'ti, el'ə ene: ²⁰ «Ində taa, un ngonn ki kon'a, ə təli awi dōnangi Isirayel'ti gogi, tado de'gi ki isi sangi kadi n'toli ngonn kaa oyi nga.» ²¹ Jisepi ində taa, un ngonn ki kon'a, ə təli awi dōnangi Isirayel'ti gogi. ²² Nan loki oo kadi Arkelosi onbe dō Jude'ti tor baw'ne Erodi'ti, bol ra'a kadi aw Jude'ti. Be ə, Luwə el'ə me nii'ti ad'a aw Galile'ti yo. ²³ Aw isi me bebo'ti ki bari'ə Najareti. Be kadi ta ki de'gi ki

‡ 2:15 2.15 Oje 11.1 § 2:18 2.18 Jeremi 31.15

njekeltakita Luwə'ti eli eyina: «A ɓari'ə de ki Najareti'ti kin tɔl'n ta'ne.»

3

*Jan ki njera de'gi batəm
(Mrk 1.2-6; Luk 3.1-6; Jan 1.19-23)*

¹ Bal'gi dər go'ti, Jan Batisi te, iləmbər diləlo'ti ki Jude ene: ² «Inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, tado Konbe lə Luwə in ndəkba.» ³ Jan Batisi ə, in de ki njekeltakita Luwə'ti Ejay elta dɔ'a'ti ene: «Ndu de madi ɓar diləlo'ti ene:

“Rai gorow lə Burəɓe!

Rai gorow li'ə adi ra njururu*!”»

⁴ Jan ulə ku ki in ki ra ki bin jambal rɔ'ne'ti, ningə dɔ me'ne ki ndar tɔ. Nyakusɔ'a in giwiri'gi ki tɔji. ⁵ De'gi ki ɓebo Jerujalem'ti, ki dɔnangi Jude'ti pəti, ki dɔnangi ki kadi ba Jurden'ti pəti, rei rɔ Jan'ti. ⁶ Rei tɔri ndu'de dɔ majel'gi'ti lə'de, adi Jan ra'de batəm me ba Jurden'ti.

⁷ Loki Jan oo adi *Parisi'gi ki *Sadusi'gi ngayn rei kadi ra'de batəm ningə, el'de ene: «Ingi ki mann'se majel to mann lii pir'gi be kam, nan ɔji'se row kadi anyinan wongi lə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kulə ra'se tɔji kadi in de'gi ki inyəi gorow njiyə'se ki majel kɔ. ⁹ Ningə, kadi inyəi ta kɔji me'se'ti kene: “J'in ngann kaw Abiraham.” Tado, adi m'el'se, Luwə asi kadi a təl gaji mbal'gi kam ngann kaw Abiraham'ti kare. ¹⁰ Ki ngɔsine kin, kungə in ndəkba kadi tugə kagi'gi ngirə'de'ti gangi nga. Kagi ki ra ki andi maji el ə, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti kɔ. ¹¹ M'in, m'ra'se batəm me mann'ti, kadi tɔji toki inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, nan de ki a re go'm'ti, in nje tɔgi ki utə'm sanyi. M'asi kadi sa ki nja'a'ti kaa m'ər el. In a ra'se batəm me Ndil Luwə'ti, ki me por'ti. ¹² Uwə keh

* 3:3 3.3 Ejay 40.3

to nya ji'ne'ti kadi to'n kandi ko ki maji, oy me dam'ti, ningə ulə tisə por. In por ki a oy el ratata.»

Jeju ra batəm

(Mrk 1.9-11; Luk 3.21-22; Jan 1.29-34)

¹³ Lo kin'ti non, Jeju in Galile'ti, re ta ba Jurden'ti rə Jan'ti, kadi ra'a batəm. ¹⁴ Nan Jan ge kədi el, adi el ene: «In m'in ə kadi in, ra'm batəm, ningə in yo ta in təl re rə'm'ti kadi m'ra'i batəm bay tə wa?» ¹⁵ Nan Jeju el'ə ene: «Ki ngə sine kin, in ra be, tadə in kigo'ə kin ə j'a ji təl'n ta ndigi lə Luwə.» Be ə, Jan ndigi də'ti, ra'a'n'ə batəm. ¹⁶ Lokə Jeju ra batəm taa par, ə te me mann'ti ningə, low'ə'ti non, dəran te ta'ne, adi oo Ndil Luwə risi to dər dum be re isi də'a'ti. ¹⁷ Ningə, ndu ta madi te dəran'ti, ene: «In kam in Ngonn'm njendigi lə'm, ki rə'm nəl'm də'a'ti ngayn.†»

4

Su nan Jeju

(Mrk 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Go'ti, Ndil Luwə ɔrnon Jeju aw si'ə diləlo'ti, kadi Su nan'a. ² Jeju ɔgi rə'ne nyakusə, kondə dəsə ki kadi, dəsə, ə go'ti bo ra'a. ³ Lo kin'ti, Su, njenan de'gi ɔti re rə'a'ti, el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, adi mbal'gi kin təli mapa adi m'oo.» ⁴ Ə Jeju ilə'ti ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: De a isi ki də'ne taa ki takul nyakusə par el, nan ki takul ta'gi pəti ki tei ta Luwə'ti tə*.»

⁵ Go'ti, Su aw ki Jeju me bebo'ti ki Jerujalem, ki in bebo ki to ta dangi tadə Luwə, aw si'ə jam də Kəy'ti lə Luwə taa, ⁶ ningə el'ə ene: «Re in Ngonn lə Luwə ə, inyə ji'i taa osi adi m'oo. Tadə ndangi me makitu'ti lə Luwə

† 3:17 3.17 Pa'gi 2.7; Ejay 42.1 * 4:4 4.4 Ndukun ki nja joo 8.3

eyina: “Luwə a adi ndu’ne malayka’gi lə’ne kadi a lai’nu dala ji’de’ti, kadi nja’i tugə mbal el†”.» ⁷ Jeju təl el’ə ene: «Ndangi me makitu’ti lə Luwə tɔ eyina: A nan Burəbe Luwə lə’i el‡.»

⁸ Su təl aw ki Jeju dɔ mbal’ti ki ngal taa ngayn bay, ɔj’ɔ konbe’gi ki dɔnangi’ti ne pəti, ki nyakingə’gi ki me’ti, ⁹ ningə el’ə ene: «M’a m’ad’i nya’gi kin pəti, loki re ɔsi məkəs’i nanga non’m’ti ə ulə toji dɔ’m’ti.» ¹⁰ Jeju təl el’ə ene: «In *Satan, ɔti kɔ sanyi. Tado ndangi me makitu’ti lə Luwə eyina: “A ɔsikurə Burəbe Luwə’ti lə’i, ningə in ki kar’ne ba par ə a re non’a’ti kadi in gos’oſ.”»

¹¹ Be ə, Su inyə Jeju ə ɔti aw. Ningə malayka’gi rei rɔ Jeju’ti, rai si’ə.

Jeju iləmbər Poyta ki maji Galile’ti

(Mrk 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Dɔkagilo madi, uwəi Jan dangay’ti, ə Jeju oo ta’a ningə, təl ɔr rɔ’ne aw Galile’ti. ¹³ Nan kin ə, inyə bebo ki Najaret, ə aw isi Kapernayim’ti yo. Kapernayim ki in bebo ki ra kadi ba’ti ki Galile, dɔnangi’ti lə Jabulon ge ki Nepitali ge. ¹⁴ Be kadi tɔlta ta ki njekeltakita Luwə’ti Ejay el ene:

¹⁵ «In de’gi ki Dɔnangi Jabulon’ti ki dɔnangi Nepitali’ti,
Ki sii ndəkba kadi babo’ti,
Gidi ba Jurden’ti,
In de’gi ki dɔnangi Galile’ti,
Ki in de’gi ki in Juwipi’gi el!
Uri mbi’sə oyi:

¹⁶ De’gi ki kete sii lo ki ndul’ti,
Oyi kunji kibo,
Ningə de’gi ki kete sii be lə yo,

† 4:6 4.6 Pa’gi 91.11-12 ‡ 4:7 4.7 Ndukun ki nja joo 6.16 § 4:10 4.10 Ndukun ki nja joo 6.13

Ki in lo ki ndul kururu,
Lo kunji te do'de'ti*.»

¹⁷ Do gangi lowo'ti kin, Jeju ulo ngirə kilombər ene: «Inyoi gorow njiyə'se'gi ki majel ko, tado Konbe lo Luwə in ndəkba ro'se'ti.»

*Njendo'gi ki dokete ki Jeju bar'de
(Mrk 1.16-20; Luk 5.1-11)*

¹⁸ Ndo kare, Jeju ra njiyə kadi babo'ti, ki Galile ningə oo ngannkon'a'gi joo: adi in Simon ki bari'a Piyər ingi ki ngonkon'ne Andire ki in njendon kanji'gi, a ilo bandi me mann'ti. ¹⁹ Jeju el'de ene: «Rei go'm'ti adi m'ndo'se, kadi in teli nje sangi de'gi adi m'in kadi ingoi kaji.» ²⁰ Kalangiba, inyoi bandi'gi lo'de, ə awi uni go Jeju. ²¹ Jeju oti ki kete nden ningə, oo ngannkon'nan'gi ki rangi joo: Jaki in ki Jan ki in ngann lo Jebede, sii me to'ti ki baw'de, isi rai go bandi'gi lo'de, ə bar'de. ²² Loka Jeju bar'de ningə, kalangi ba, inyoi baw'de Jebede ki to, ə awi uni go Jeju.

²³ Jeju njiyə donangi Galile'ti ba pəti, ndo nya de'gi me kəykawnan'gi'ti lo Juwipi'gi, ilombər Poyta ki maji ki ojido Konbe lo Luwə, taa aji njemonyi'gi ki njeroto'gi ki dann de'gi'ti to. ²⁴ Tobar li'a sanan donangi'ti ki Siri ba pəti, adi rei ki de'gi pəti ki ro'de ra'de, njeroto'gi ki dangi dangi, nje ki ndil'gi ki majel rai'de ge, njedamsil'gi ge ki njerokoy njururu'gi ge, adi aji'de. ²⁵ Bulə de'gi ngayn rei go Jeju'ti. Nje kin donangi Galile'ti ge, donangi Bebo'gi'ti ki Dogi ge, Bebo Jerujalem ge, ki donangi Jude'ti ge, ki donangi ki gidi ba Jurden'ti ge.

* 4:16 4.16 Ejay 8.23, 9.1

5

Jeju ndo nya njendo'gi lə'ne dɔ mbal'ti
(Mrk 3.13; Luk 6.12-13, 20)

¹ Loki Jeju oo bulə de'gi kin ningə, ɔti aw isi dɔ mbal'ti, adi njendo'gi li'ə rei rɔ'a'ti. ² Lo kin'ti, Jeju ilə rɔ'ne ndo nya de'gi ene:

Maji ki rɔta'ti
(Luk 6.20-26)

³ «Majikur in lə nje ki oyi rɔ'de kadi n'asi el takum Luwə'ti,

tadɔ Konbe lə Luwə in yan'de.

⁴ Majikur in lə nje ki isi nonyi bone,
tadɔ lo ti ə Luwə a sɔl me'de.

⁵ Majikur in lə nje ki sɔli lɔm lɔm,
tadɔ Luwə a adi'de dɔnangi kadikare'ti.

⁶ Majikur in lə nje ki bo ki kundə ra nya kigo ndu Luwə'ti in me de'ti,
tadɔ lo ti ə a ndanni.

⁷ Majikur in lə nje ki isi oyi kumtondoo lə de'gi,
tadɔ Luwə a ra se'de maji.

⁸ Majikur in lə nje ki me'de in kare dɔ Luwə'ti,
tadɔ a oyi Luwə ki kum'de.

⁹ Majikur in lə nje ki isi sangi row lapiya,
tadɔ a bari'de ngann'gi lə Luwə.

¹⁰ Majikur in lə nje ki de'gi isi adi'de kon tadɔ nyara ki dana,
tadɔ Konbe lə Luwə in yan'de.

¹¹ Majikur in lə'se loki de'gi isi taji'se ge, isi adi'se kon ge, isi tətita dɔ'se'ti ge tadɔ lə'm. ¹² Rai rɔnel, tiləi kole, tadɔ nyakugə goji'se in ngayn dɔran'gi'ti. *Njekeltakita Luwə'ti, ki rai kulə kete non'se'ti, ingəi kon kin be tɔ.

*Nje kun go Kirisiti in kati ki kunji ki donangi'ti
(Mrk 9.50, 4.21; Luk 14.34-35, 8.16, 11.33)*

¹³ «Ingi ɔ in kati ki donangi'ti. Ningɔ kin ɔ mbann kati goto ɔ, de a ra bann ɔ kadi kati tɔl mbann gogi bay wa? Maj'a goto nga; a buki'ɔ kɔ gidi lo'ti kadi de'gi njiyɔi do'ti par nga.

¹⁴ «Ingi ɔ in kunji ki donangi'ti. Ningɔ bebo ki indɔi'ɔ do mbal'ti taa, asi kadi a iyɔ rɔ'ne el. ¹⁵ De a indɔ por lambi'ti re'n kɔy ɔ dow ngo do'ti el. A indɔ do nya'ti taa kadi de'gi ki me kɔy'ti pɔti oyi lo. ¹⁶ Be tɔ ɔ, kadi de'gi pɔti oyi kunji lɔ'se me nyara ki maji'ti. Loki oyi nya ra'se ki maji ningɔ, a ulɔi tɔji do Baw'se Luwɔ'ti ki isi dɔran'ti.

Nyando ki do ndukun'ti lɔ Luwɔ

¹⁷ «Maji kadi in mɔri toki m're kadi m'buji ndukun'gi lɔ *Mojɔ eke ta lɔ njekeltakita Luwɔ'ti el. M're tado buji'de el, nan m're tado tɔl ta'de yo. ¹⁸ Toki rɔta'ti, m'el'se, kete non kadi dɔran in ki donangi kin a gotoi kɔ, ngonn kur ta ki nden be, eke ngonn ndaja madi ki me ndukun'ti lɔ Luwɔ ki ndangi ki a ɔr kɔ goto. A to be biti kadi nya'gi pɔti ki ndangi me'ti rai nya. ¹⁹ De ki aldo ngonn mbɛrkikindɔ ki nden be dann mad'a'gi'ti, ɔ ndo de'gi kadi rai toki in ra'n be tɔ ningɔ, a in ki du ngayn me Konbe'ti lɔ Luwɔ tɔ. Nan de ki tɔl rɔ'ne go'ti, ɔ ndo de'gi, a in kibo me Konbe'ti lɔ Luwɔ. ²⁰ Adi m'el'se: kin ɔ nyara ki dana lɔ'se utɔ nya njendo ndukun'gi lɔ Luwɔ ki Parisi'gi el ɔ, a uri me Konbe'ti lɔ Luwɔ el.

*Nyando ki do wongi'ti
(Mrk 11.25; Luk 12.57-59)*

²¹ «Ingi, in gəri maji toki ndu ta el kaw'je'gi ene: “A töl de el,* de ki töl madi'ne ningə, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti.”» ²² Nan m'in m'el'se: «De ki ra wongi ki ngonkon'ne, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti; de ki taji ngonkon'ne “mbo”, maji kadi awi si'ə non njegangi ta'gi'ti kibo lə Juwipi'gi; ə de ki bar ngonkon'ne “man”, maji kadi iləi'ə me por'ti ki biti ki non'ti. ²³ Kin ə aw ki kadikare lə'i ringiri lo kilə kadikare'ti kadi Luwə, ə me'i olo dɔ'ti kadi ngonkon'i aw sə'i ki ta madi ningə, ²⁴ maji kadi inyə kadikare kin non ringiri'ti, ə in re aw ulə noji nan'ti si'ə bay taa in təl re un kadikare lə'i adi Luwə.

²⁵ «Kin ə isi awi lo gangita'ti ki nje ta lə'i ə, loki in dɔ row'ti bay kin ə, in sangi row kadi ndu'se osi go nan'ti si'ə kalangi, nan to aw sə'i uləi ji njegangita'ti, adi njegangi ta uni uləi ji njerɔ'gi'ti, adi njerɔ'gi awi sə'i iləi'nu dangay'ti. ²⁶ Toki rɔta'ti adi m'el'i, a te lo kin'ti el biti kadi ugə dɔboy sisi bay taa a inyəi'nu taa.

*Nyando ki dɔ kuwə marum'ti
(Mat 18.8-9; Mrk 9.43,47-48)*

²⁷ «In gəri ndu ki el ene: “A uwə marum el†,” kin maji. ²⁸ Nan m'in m'el'se: “De ki gon dene ki kumnda ə, uwə si'ə marum me'ne'ti nga.” ²⁹ Kin ə kum'i ki dɔjikɔl'i'ti rai adi osi me majel'ti ə, ɔr'ɔ ilə kɔ sanyi. Tado in soti kadi ngonkon'ni kare goto, utə kadi iləi darɔ'i ba pəti me por'ti ki biti ki non'ti. ³⁰ Kin ə ji kɔl'i rai adi osi me majel'ti ə, in gang'a ilə kɔ sanyi. Tado, in soti kadi ngonkon'ni kare goto, utə kadi iləi darɔ'i ba pəti me por'ti ki biti ki non'ti.

* 5:21 5.21 Tekitaga 20.13; Ndukun ki nja joo 5.17 † 5:27 5.27 Tekitaga 20.14; Ndukun ki nja joo 5.18

Ta ki dō gangi nan'ti lə dene ki dingəm

(Mat 19.7-9; Mrk 10.4-5, 10-12; Luk 16.18)

³¹ «In gəri kadi ndukun el bay tō ene: “Re de tuwə ne'ne ningə, kadi ad'a makitu gangi nan[‡].” ³² Nan m'in m'el'se toki: “Re de tuwə ne'ne tadō nya ki rangi, um in ta lə kaya ki ra el ə, de'ə kin sur'ə ta kuwə marum'ti. A re de ta dene ki ngaw'a tuwə ningə, de'ə kin təl njekuwə marum tō.”

Ta ki dō kiw rō'ti

³³ «Ndu ta el kaw'je'gi kete bay tō ene: “Re iw rō'i dō nya madi'ti ə, ra dō'ti, kadi in ra nya ki iw rō'i dō'ti non Burəbe'ti§.” ³⁴ Nan m'in m'el'se toki a iw rō'i el to kiw el. A iw rō'i ki dōran el, tadō in kumbər kisi Luwə; ³⁵ a iw rō'i ki dōnangi el, tadō in kumbər kində nja'a; a iw rō'i ki Jerujalem el, tadō in bebo lə Ngar kibo; ³⁶ a iw rō'i ki jam dō'i el, tadō in asi kadi in təl bin dō'i kare be kaa ki nda'ti eke ki ndul'ti el. ³⁷ Re ta lə'se in oyo ningə, rai dō oyo'ti, re ta lə'se in jagi ningə, rai dō jagi'ti par tō, ə ndəgi ta pəti ki a re go'ti kin in rō Su'ti.

Ta ki dō dal ban'ti

(Luk 6.29-30)

³⁸ «In gər kadi ndu ta el ene: “Re de tō kum madi'ne ningə, in kadi toki tō kum'ə tō, a re de təti ngang'i madi'ne ningə, in kadi toki təti ngang'a tō*.” ³⁹ Nan m'in m'el'se kadi in tanyi rō nje mendul el. Re de ində dow kot'i ki kəl ə, in yəti dowə ki gəl ad'a ində bay. ⁴⁰ Re de aw sə'i non njegangita'ti kadi taa ku ki gōji lə'i ə, ad'a in ki ngal dō'ti. ⁴¹ Re de ində tōgi dō'i'ti kadi njiyə nja'i

[‡] 5:31 5.31 Ndukun ki nja joo 24.1 § 5:33 5.33 Lebitiki 19.12; Kōr Isirayel'gi 30.3 * 5:38 5.38 Tekitaga 21.24; Lebitiki 24.20; Ndukun ki nja joo 19.21

dər ə, njiyə si'ə njay dər joo. ⁴² De ki ra ki dəj'i nya ə ad'a, ningə re de tunəi nya ə ɔg'ɔ el tɔ.

Ta ki dɔ ndigi njeban'gi'ti

(Luk 6.27-28,32-36)

⁴³ «In gəri toki ndu ta el ene: “A in ndigi de mad'i, nan a ɔsi ta njeban lə'i†.” ⁴⁴ Nan, m'in m'el'se: In ndigi njeban'gi lə'se, elita ki Luwə tado lə nje ki isi adi'se kon. ⁴⁵ In rai be kadi in ngann lə Baw'se Luwə ki nje kisi dɔran'ti. Tado adi kadi ɔsi dɔ nje memaji'ti ki nje memajel. Adi ndi ədi dɔ njera nya'ti ki dana, ki njera nya'ti ki dana el. ⁴⁶ Kin ə in ndigi nje ki ndigi'se tɔ par ə, nyakugə goji ri ə Luwə a adi'se wa? *Njetalambo'gi kaa rai be tɔ. ⁴⁷ Kin ə rai lapiya ngannkon'se'gi par ə, ri ə to ta dangi ə rai wa? Tado nje gər Luwə el kaa rai be tɔ. ⁴⁸ Ningə ingi, maji kadi in ndigi de'gi adi osi taga panyi toki Baw'se Luwə ki dɔran'ti ndigi de'gi adi osi taga panyi kin be tɔ.»

6

Ta ki dɔ ra ki njendoo'gi'ti

¹ «Kadi oyi maji, kin ə re isi rai nya ki ndu Luwə ndigi kadi rai ningə, maji kadi rai takum de'gi'ti ki kadi oyi'se el. Re rai be ningə, Baw'se ki isi dɔran'ti, a adi'se nyakugə goji lə'se el. ² Kin ə in ra ki njendoo ə, kadi tugə gəngi dɔ'ti kadi de'gi oyi el. In rai toki njekədikum de'gi isi rai ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi kigo row'gi'ti kin el. Rai be kadi de'gi piti'de. Nan ki rɔta'ti, adi m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga. ³ Nan in, loki in ra maji ki njendoo'gi, maji kadi ji gəl'i gər nya ki ji kɔl'i adi el. ⁴ Be ningə, nya lə'i ki adi kin to lo kiyə'ti, ningə Luwə ki oo nya'gi ki to lo kiyə'ti, a ugəi ɓang'a.»

† 5:43 5.43 Lebitiki 19.18

Ta ki do kelta'ti ki Luwo

⁵ «Loki sii elita ki Luwo ningo, ononyi'se kadi rai toki njekodikum de'gi sii rai kin be el. Njekodikum de'gi ki ndigi ngayn kadi rai taa me koykawnan'gi'ti lo Juwipi'gi ki ngang'i row'gi taa elita ki Luwo. Ingi rai be kadi de'gi oyi'de. Nan ki rota'ti, adi m'el'se, ingoi nyakugoo goji lo'de nga. ⁶Nan in, loki ge kelta ki Luwo ningo, maji kadi ur koy to'i'ti, uti takoy do'i'ti, elta ki Luwo lo kiyero'ti kin, ningo Baw'i Luwo ki isi lo kiyero'ti, a oo, o a adi nya ki in doj'oo.

⁷ «Loki isi elita ki Luwo ningo, elita ki donan'ti, donan'ti to de'gi ki nje gor Luwo el be el. Ingi oyi eyina, me ta'ti ki kel ngayn kin o Luwo a oo'n do ndu'de. ⁸Maji kadi rai toki ingi isi rai kin be el, tado Baw'se Luwo gor nya'gi ki awi ki ndoo'oo, kete bay taa kadi eli si'oo ta do'ti.

Kuji kelta ki Luwo

(Luk 11.2-4)

⁹ «Ingi oo, kadi elita ki Luwo eli eyina:

“Baw'je ki isi me doran'ti taa,
Kadi de ki ra gor to'i toki in Luwo,

¹⁰ Kadi Konbe lo'i re.

Kadi de'gi rai ndigi lo'i donangi'ti ne
Toki nje ki doran'ti isi rai kin be to.

¹¹ Adi'je nyakuso'je ki asi ta'je me ndo'ti ki bone.

¹² Inyoo go majel'gi lo'je ko,

Toki j'in kaa j'inyoi'n go majel'gi lo nje ki rai se'je majel
ko kin be to.

¹³ Inyoo'je adi j'osi me nyanan'ti el,

Nan kadi or'je ji Su'ti ko.

[Tado in oo, konbe, ki togi, ki tobar in lo'i biti ki non'ti.]”

¹⁴ «Kin oo inyoi go majel'gi lo de'gi ko ningo, Baw'se ki isi doran'ti a inyoo go majel'gi lo'se ko to. ¹⁵A kin oo

re inyəi go majel'gi ki de'gi rai sese ko el ningə, Baw'se a inyə go majel'gi lə'se ko el to.

Ko gi ro nyakuso

¹⁶ «Loki o gi ro'se nyakuso ningə, maji kadi in sikiti kum'se sikiti sikiti to njekədikum de'gi kin be el. Ingi, sikiti kum'de kadi de'gi oyi'de toki n'ogi ro'de nyakuso. Nan toki ro'ta'ti, adi m'el'se, ingəi nyakugə goji lə'de nga. ¹⁷ Ningə in, loki o gi ro'i nyakuso ningə, maji kadi togi takum'i suki suki, ə ndu do'i bulu bulu. ¹⁸ Tado kadi de'gi gəri, toki o gi ro'i nyakuso, el. Ningə, Baw'i ki isi lo kiyəro'ti par ə oo, in ki gər nya ki to lo kiyəro'ti a adi'se nya ki in dəji'ə.

Nyakingə ki dōran'ti

(Luk 12.33-34)

¹⁹ «In mbonyi nyakingə'gi tado lə'se dōnan'ti dōnan'ti dōnangi'ti ne el. Dōnangi ki in loki nya ki səm'ti a ndusi ge, yon'gi a onyi ge, taa njebo gi'gi a mbuti bolo bōr kadi bo gi ge. ²⁰ Nan kadi in sangi kadi awi ki nyakingə'gi lə'se dōran'ti taa ki in lo ki nya ki səm'ti a ndusi el num, yon'gi a onyi el num, taa njebo gi'gi a mbuti bolo bōr kadi bo gi el num to. ²¹ Tado lo ki nyakingə lə'i in səm'ti, me'i a in səm'ti to.»

Kum in lambi lə daro

(Luk 11.34-36)

²² «Kum de ə in lambi lə daro'a. Kin ə re kum'i oo lo maji ningə, daro'i pəti in me kunj'i'ti. ²³ A kin ə re kum'i oo lo maji el to ningə, daro'i pəti in me lo ki diw'ti to. A kin ə re kunj'i ki to ro'i'ti kin təl diw ningə, a in diw ki dum kelta'a.»

Me ki ra sururu

(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ «De ki a ra kuləbər lə ngar'gi joo goto: eke ɔsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, eke kidi ki kare ə a uwə ki nje ki nungi tɔ. A asi kadi rai bər lə Luwə num, bər lə nar num el.»

²⁵ In tadɔ kin ə, m'el'se kadi adi me'se ra sururu dɔ nyakusɔ'se'ti ki mann kanyi'se'ti ki kadi sii ki dɔ'se taa el, taa dɔ ku kɔ'se'ti el num tɔ. Tadɔ kisikidɔtaa utə nyakusɔ, taa darɔ de utə ku ki kɔ tɔ. ²⁶ Gonyi yəl'gi ki ra nali dann nəl'ti kin oyi, duwi ko el num, tətɔ ko el num, taa kawi nya me dam'ti el num tɔ, nan Baw'se ki isi dɔran'ti taa, adi'de nya sɔi maji. Eke, ingi, utəi yəl'gi kin gidi banyi banyi el wa? ²⁷ Nan dann'se'ti ə asi kadi a ilə ngonn kadi ki nden be dɔ ndɔ kisikidɔtaa'ti ki takul me ki ra sururu lə'ne wa? ²⁸ Asi el, nga ra bann be ə me'se ra sururu dɔ ku kɔ'se'ti wa? Gonyi puti kam'gi ki rai me mu'ti kin oyi. Rai kulə madɔ el num, oji ku el num tɔ, nan ²⁹ ngar Salomon ki tɔ'a bər ngayn me nyakingə'ti kin kaa ɔɔ ku ki ndole asi nan ki ki kare dann'de'ti el*. ³⁰ Ə kin ə Luwə ulə ku rɔ ngann mu'gi'ti ki j'oo'de bɔne, ə lo ti par ə a onyi por kin be ningə, ra bann ə in de'gi taa a ulə ku rɔ'se'ti el wa? In ton'gi me kunme'ti. ³¹ Adi me'se ra sururu kadi eli eyina: «Ri ə j'a j'usɔi wa? Ri ə j'a j'anyi wa? J'a j'ingəi ku ra ə j'a j'ɔi wa?» el. ³² Nya'gi kin pətɔi, in de'gi ki gəri Luwə el, ə sii sangi ki non kum de'ti. Ningə Luwə ki Baw'se ki isi dɔran'ti gər maji kadi awi ki ndoo'ə tɔ. ³³ Sangi Konbɛ lə Luwə ki ra nya ki dana takum'ə'ti kete, ningə a adi'se ndəgi nya'gi kin pətɔi dɔ'ti. ³⁴ Adi me'se ra sururu ɔjidɔ ndɔ ki lo ti'ti el. Tadɔ ndɔ ki lo ti'ti aw ki me ki ra sururu lə'ne. Ndo'gi pətɔi awi ki nya torɔ ki sɔw dɔ'de, um awi ki mad'a dɔ'ti el.

* 6:29 6.29 1Ngar'gi 10

7

Takigangi dɔnan'ti
(Luk 6.37-38,41-42)

¹ Gangita dɔ de'ti el, kadi Luwə gangi ta dɔ'se'ti el tɔ.
² Tado Luwə gangi ta dɔ'se toki in gangi dɔ madi'se'gi'ti be tɔ. Ningə kadi gəri toki nya ki mboji adi de'gi kin ə Luwə a mboji'n adi'se tɔ. ³ Ra bann be ə, oo bunə mu ki to kum ngonkon'i'ti yo, ə oo kagi ki boi ki to yan'i'ti kin el wa? ⁴ Kagi ki boi ə to kum'i'ti ne tɔ kin, nga ki gorow ki bann ə a el ngonkon'i ene: «Ngonkon'm, adi m'un bunə mu ki to kum'i'ti kin» wa? ⁵ In njekədikum de'gi, un kagi ki boi ki kum'i'ti kin ningə to, a oo lo ar njay kadi un'n bunə mu ki kum ngonkon'i'ti.

⁶ «Ononyi'se kadi adi nya ki ar njay busi'gi, nan be el ə a təli ki dɔ'se'ti to tonyi'se. Be tɔ'a in buki mədikɔsi'gi lə'se non kɔsongi'gi'ti el, nan be el ə a in njiyəi dɔ'ti, mbisəi ki nja'de.»

Dəji nya Luwə
(Luk 11.9-13)

⁷ «Dəji ə a adi'se, sangi ə a ingəi, indəi takəy ə a tei adi'se. ⁸ Tado de ki dəji ə a adi'ə, de ki sangi ə a ingə, de ki ində takəy ə a tei adi'ə tɔ. ⁹ Nan dann'se'ti ə ngonno dəj'ə mapa ningə un mbal taa ad'a wa? ¹⁰ Eke dəj'ə kanji ningə un lii taa ad'a wa? ¹¹ A kin ə, ingi ki in de'gi ki majel kin mindi ə gəri row kadi nya ki maji ngann'se'gi ningə ra bann be ə, Baw'se ki isi me dɔran'ti taa kin taa a adi nya ki maji de'gi ki dəji'ə el wa?

¹² «Nya'gi pəti ki in ndigi kadi de'gi rai adi'se kin ə rai adi'de tɔ. Tado inbe kin ə in nyando ki to me ndukun'gi'ti lə Moji num, me ta'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti ndangi num tɔ.

Ta row'gi ki joo
(Luk 13.23-24)

¹³ «Uri ki tarow ki mbəngirə, tado tarow ki tati panyi te row'ti ki tati panyi'ti ki kun'ə on el, ki nje kaw ki de'gi tujit'i. Nga ningə, in row'ə kin ə de'gi ngayn uni. ¹⁴ Ningə tarow ki nje kaw ki de'gi kajit'i ta'a in mbəngirə ba, uwə de'gi. Ningə row'ə kin, njekun'ə'gi in ngayn el.

Nje ɓar rɔ'de njekeltakita Luwə'ti ki in nje ngom'gi
(Luk 6.43-44)

¹⁵ «Indəi kumkədi do rɔ'se'ti ki rɔ nje ɓar rɔ'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el. A rei rɔ'se'ti, a oyi gidid'de taga ne in bati'gi, nan me de'ti kəy, in jagum'gi ki njetoko nyakul'gi. ¹⁶ A in kigo kulə ra'de'ti nga ə a gəri'de. De a ujə kandi nju do konn par'ti el, taa de a ujə kandi mɓaykote do konn ngan'ti el to. ¹⁷ Kagi ki maji, ningə a andi kandi ki maji, ə kagi ki majel, a andi kandi ki majel to. ¹⁸ Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majel goto, taa kagi ki majel ki kadi a andi kandi ki maji kaa goto to. ¹⁹ Kagi ki ra ki andi kandi ki majel, a tugəi'ə kadi iləi'ə me por'ti ko. ²⁰ Adi, a in kigo kuləra nje ngom'gi ki nje k'el k'ene n'in njekeltakita Luwə'ti ə a gəri'de.»

Njendo'gi ki rɔta'ti
(Luk 6.46, 13.25-27)

²¹ «In nje ki sii ɓari m'in “Burəɓe, Burəɓel!” ta'de'ti ne par kin ə a uri pəti Konɓe'ti lə Luwə el, nan in nje ki sii rai go ndigiti lə Bai ki isi me dɔran'ti taa. ²² Ndo gangita'ti ə, de'gi ngayn a eyina: “Burəɓe, Burəɓel! in me to'i'ti el ə j'eli'n ta ki ta Luwə'ti wa? In me to'i'ti el ə ji tuwə'n ndil'gi ki majel wa? In me to'i'ti el ə ji ra'n nyakoji'gi ngayn ki əti ɓol ɓol wa?” ²³ Ningə lo

kin'ti, m'a m'el'de ki taga wangi m'ene: "Ɔri rɔ'se sanyi nu, m'gər'se nja kare el, in ki in njeramajel'gi*!"

Kəy'gi joo

(Luk 6.47-49)

²⁴ «Be ə, de ki ra ki oo ta'gi ki m'el kin, ə təl rɔ'ne go'ti ningə, to to de ki njekumkar, ki ra kəy lə'ne dɔ gadi'ti be. ²⁵ Adi loki ndi ədi ningə, mann kon lo re un kəy kakin, taa nəl kaa ulə ki dɔ'ti tɔ, nan kəy budi nanga el, tado ngirə in dɔ gadi'ti. ²⁶ Nan de ki ra ki oo ta'gi ki m'el kin, ə təl rɔ'ne go'ti el ningə, to to de ki mbo, ki ra kəy lə'ne dɔ nangira'ti be. ²⁷ Adi loki ndi ədi ningə, mann kon lo re un kəy kakin, num taa nəl kaa ulə ki dɔ'ti tɔ, ningə kəy budi nanga mur mur, adi tor'o to dilə yiw.»

Tɔgi nyando lə Jeju

(Mrk 1.22; Luk 4.32)

²⁸ Loki Jeju tɔlta ta lə'ne, nyando li'ə əti bulə de'gi ɓol ki dum. ²⁹ Tado ndo nya to de ki aw ki tɔgi ki in rɔ Luwə'ti, um ndo nya to njendo'de ndukun'gi lə Luwə el.

8

Jeju aji njebanji

(Mrk 1.40-45; Luk 5.12-14)

¹ Loki Jeju in ki dɔ mbal'ti isi ur ki nanga, bulə de'gi ngayn in go'ə'ti. ² Njebanji kare te re rɔ Jeju'ti, ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, ningə el'ə ene: «Burəɓe, re in ndigi ə, a adi banji lə'm ur kadi rɔ'm ar njay.» ³ Jeju ulə ji'ne, ɔdi'n'ə, ningə el'ə ene: «M'ndigi, ə kadi banji lə'i ur, adi rɔ'i ar njay.» Tanan'ti non, banji li'ə ur, adi rɔ'a ar njay. ⁴ Go'ti Jeju el'ə ene: «Ononyi kadi el ta'a de madi, ə aw ɔji rɔ'i njekujənyamosi kadikare ningə adi kadikare

* 7:23 7.23 Pa'gi 6.9

kujönyamosi kar rō toki ndukun lə Moji dəjji'n. Ra be kadī gəri toki banji lə'i ur adi ingə lapiya* .»

Jeju aji njekulə lə kibo lə kuti njerō'gi ki bu
(Luk 7.1-10; Jan 4.43-54)

⁵ Jeju isi ur ki me be'ti ki Kapernayim ningə, de ki Rōm'ti kare ki in kibo lə kuti njerō'gi ki bu, re rō'a'ti, non ki dō'a'ti ene: ⁶ «Burəbe, njekulə lə'm kare to monyi be non, nja'a oy njururu, adi ingə kon ngayn.» ⁷ Ə Jeju el'ə ene: «M'a m'aw kadī m'aj'a.» ⁸ Nan kibo lə kuti njerō'gi ki bu təl el'ə ene: «Burəbe, m'in m'asi kadī ində nja'i ta kəy'ti lə'm el, ə elta kare par ə ngonn njekulə lə'm a ingə lapiya. ⁹ M'el be tadō, m'in ki dō'm m'in ginn tōgi'ti lə nje ki dō'm'ti, ningə m'aw ki njerō'gi ginn tōgi'ti lə'm tō. Adi re m'el njerō kare m'ene: “Aw!”, ningə aw; re m'el ki nungi m'ene: “Re!”, ningə re; kin ə m'el ngonn njekulə lə'm m'ene: “In ra nya kin be!”, ningə ra nya'a kakin tō.» ¹⁰ Loki Jeju oo ta kin ta'a'ti, pit'ə, ə el nje ki ra njiyoi go'ə'ti ene: «Toki rōta'ti adi m'el'se, ko kunme ki be kin m'ingə rō de madi'ti dōnangi ki Isirayel'ti el bay. ¹¹ Nga ningə, m'el'se bay tō, de'gi ngayn in Juwipi'gi el, a in ki lo kuwə kadī'ti, lo kurkadī'ti kadī rei sii ta nyakusō'ti ki Abiraham, Isaki ki Jakobi me Konbe lə Luwə. ¹² Nan nje'gi ki kete ki Konbe ki dōran'ti sow dō'de, a buki'de kō taga, me lo ki diw'ti. Lo ki a nonyi'ti ge, a ngori ngangī'de'ti ge.» ¹³ Ningə, Jeju təl el kibo lə kuti njerō'gi ki bu kakin ene: «Maji, aw! Ningə kadī ngonn njekulə lə'i aji kigo kunme'ti lə'i kin.» Ningə dō kad'a'ti non, ngonn njekulə li'ə ingə lapiya tō.

* 8:4 8.4 ki go jibəl ra'a'ti lə Juwipi'gi, njebanji in de ki de'gi oyi'ə kadī ar njay el, adi asi kadī aw lo nyara'gi'ti ki bar tō Luwə el, Lebitiki 14.2-32.

Jeju aji njemonyi'gi ngayn

(Mrk 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Go'ti, Jeju aw me kəy'ti lə Piyər ningə, oo məm'a ki dene to nanga, rɔ'a on por rigi rigi. ¹⁵ Ə Jeju ɔdi ji'a, ningə, rɔ'a ki kete tingə ngayn kakin, təl səl, adi ingə lapiya. Go'ti, ində taa ra nyakusɔ adi Jeju.

¹⁶ Loki lo səl, de'gi rei ki njemonyi'gi ngayn ki ndil'gi ki majel rai'de, rɔ Jeju'ti. Adi Jeju tuwə ndil'gi ki majel kakin dɔ'de'ti kɔ ki ta ki ta'ne'ti, taa aji njemonyi'gi pəti tɔ. ¹⁷ Be kadi ta ki njekeltakita Luwə'ti Ejay el kakin tɔlta'ne. Ejay ene:

«Ɔy tuji'gi,

Ki monyi'gi lə'je ki dɔ'ne'ti†.»

Kun go Jeju

(Luk 9.57-60)

¹⁸ Ndɔ kare, Jeju oo bulə de'gi ngayn iləi nan gugi gid'a, ilə ndu'ne adi njendo'gi lə'ne kadi n'gangi ba, nanyi dowə'ti ki kare. ¹⁹ Lo kin'ti, njendo ndukun lə Luwə kare re rɔ Jeju'ti el'a ene: «Njendo de'gi, m'a m'un go'i lo'gi pəti ki a aw'ti.» ²⁰ Ə, Jeju el'a ene: «Njan'gi ai ki ɓe to'de, taa yəl'gi ai ki kəy lə'de tɔ, nan m'in *Ngonn de m'aw ki lo ki kadi m'ulə dɔ'm'ti el.» ²¹ De kare dann njendo'gi'ti lə Jeju el'a ene: «Burəbe adi'm tarow adi m'aw m'duw bai ɓay taa.» ²² Ningə Jeju el'a ene: «Un go'm, ə inyə njekoy'gi adi duwi njekoy'gi lə'de.»

Jeju ndangi nəl ad'a ra lo kati

(Mrk 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Jeju ala me to'ti, ningə njendo'gi li'a alai go'a'ti. ²⁴ Ningə nyi, nəl kibo ngayn uwə'de bus dɔ ba'ti, adi to aw to nduyi mann. Lo'ti kin, Jeju isi to ɓi. ²⁵ Nga a, njendo'gi li'a rei rɔ'a'ti, ndəli'a ki non ta de'ti eyina:

† 8:17 8.17 Eja 53.4

«Burəbe, aji'je, nan j'a j'oyi.» ²⁶ Ə Jeju el'de ene: «Ra bann ə boli be wa? In de'gi ki kunme lə'se in nden ba.» Ningə Jeju ində taa, ndangi nəl ingi ki ba, adi lo təl to jijiji. ²⁷ Nya kin əti de'gi bol ngayn, adi eli eyina: «De'ə inbe kam in de ki bann ə, nəl'gi ki ba'gi kaa təli rɔ'de go ta'ti li'ə be wa‡?»

*Jeju tuwə ndil'gi ki majel dɔ dingəm'gi'ti joo
(Mrk 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Loki Jeju re te gidi ba'ti, dɔnangi'ti lə de'gi ki Gadara, dingəm'gi joo, ki ndil'gi ki majel rai'de tei ki dɔbadi'gi'ti rei ingəi'ə. De'gi kin rai nya majel ngayn, adi de ki kadi un row kin goto.

²⁹ Lo kin'ti, iləi rɔ'de uri kəl eyina: «Ngonn lə Luwə, in ri ə in ge rɔ'je'ti wa? In re ne kadi adi'je kon kete non dɔkagilo'ə'ti wa?» ³⁰ Nga ningə, bulə kɔsongi'gi ngayn ra sɔi nya kadi lo'ti non sanyi nden. ³¹ Ə ndil'gi ki majel nonyi dɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Re in tuwə'je ə, adi j'aw j'ur me kɔsongi'gi'ti kam.» ³² Nga anyi, Jeju el'de ene: «Awil!» Ningə tei, awi uri me kɔsongi'gi'ti, adi bulə kɔsongi'gi dɔngəi nan kadi mbal'ti taa, tosi me ba'ti, anyinan mann oyi. ³³ Nje ngəm kɔsongi'gi anyinan awi me bəbo'ti, ɔri poy nya ki ra nya, ki nya ki te dɔ dingəm'gi'ti ki joo ki ndil'gi ki majel rai'de kakin, pəti adi de'gi oyi. ³⁴ De'gi pəti ki me bəbo'ti tei awi kadi ingəi Jeju, ə loki oyi'ə ningə, dəji'ə kadi inyə dɔnangi lə'de əw.

9

*Jeju aji njerɔkoy njururu
(Mrk 2.1-12; Luk 5.17-25)*

¹ Jeju al me to'ti, ində ba gangi, aw me bəbo'ti lə'ne.
² De'gi madi oti de ki rɔ'a oy njururu ki to me nya koti

‡ 8:27 8.27 Pa'gi 65.8, 89.10, 107.23-32

njemonyi'gi'ti, rei si'ə rɔ Jeju'ti. Loki Jeju oo kunme lə'de ningə, el de ki rɔ'a oy njururu kakin ene: «Ngonn'm, un me'i, majel'gi lə'i in ki kinyə go kɔ.» ³ Lo kin'ti, njendo ndukun'gi lə Luwə ki nungi elita me de'ti eyina: «De kam, elta ki mal dɔ Luwə'ti!» ⁴ Nan Jeju gər mərta lə'de, adi el'de ene: «Tadɔ ri ə isi məri ta'gi ki majel ki be me'se'ti wa? ⁵ Kel de kene: “Majel'gi lə'i in ki k'inyə go kɔ” ə ngan ngayn el, eke kel'ə kene: “Ində taa, ə njiyə” ə ngan ngayn el wa? ⁶ Re in be, m'a m'ɔji'se kadi gəri toki m'in Ngonn de, m'aw ki tɔgi dɔnangi'ti ne, kadi m'inyə'n go majel'gi lə de'gi kɔ.» Ningə, Jeju el njerɔkoy njururu ene: «Ində taa, un tuwə lə'i, ə aw be.» ⁷ Ningə dingəm ində taa, ə un row, aw be. ⁸ Loki kum bulə de'gi oo nya kin, ra'de bɔl ki dum, adi uləi tɔji dɔ Luwə'ti, ki adi de'gi tɔgi ki əti bɔl be kin.

*Jeju bar Matiye kadi un go'ne
(Mrk 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Loki Jeju ɔti non isi aw ningə, lo dər'ti ki isi dər, oo dingəm ki bari'ə nan Matiye, isi me kəy taa lambo'ti. Ə Jeju el'ə ene: «Un go'm.» Ningə Matiye ində taa, un go Jeju. ¹⁰ Goti, Jeju isi ta nyakusɔ'ti me kəy'ti lə Matiye. Nga ningə njetalambo'gi ki ndəgi njeramajel'gi, ngayn rei, sii nan'ti ki Jeju ki njendo'gi li'ə ta nyakusɔ'ti. ¹¹ Loki Parisi'gi oyi Jeju isi sɔ nya ki de'gi kin ningə, eli njendo'gi li'ə eyina: «Ra bann ə Njendo'se nya isi sɔ nya ki njetalambo'gi ki njeramajel'gi wa?» ¹² Ə Jeju oo ndu'de, adi el'de ene: «In de'gi ki njemonyi'gi ə a sangi de ki njera de monyi, um in nje rɔ ngan'gi ə a sangi de ki njera de monyi, el. ¹³ Ai sangi kadi gəri me ta kin: Luwə el ene: “In koo kumtondoo ə m'ge, um in kujə mosi

kadikare par el*. Tado, m're tado ßar nje ki ra dana'gi el, nan m're tado njeramajel'gi yo".»

Jeju elta do kogi ro nyakuso'ti

(Mrk 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ *Njendo'gi lo Jan Batisi rei ingo'i Jeju eli'a eyina: «Ra bann o j'in ki Parisi'gi j'ogi ro'je nyakuso, o njendo'gi lo'i o'gi ro'de nyakuso el wa?» ¹⁵ o Jeju ilo'de'ti ene: «Oyi kadi de'gi ki ßari'de lo nyakuso taa nan'ti, a in ki ronel el, dokagilo'ti ki nje taa dene isi'n se'de nan'ti wa? Ndo a re non kadi a uni njetaa dene dann'de'ti ningo, dokagilo'ti kin o a o'gi ro'de nyakuso. ¹⁶ De a un ta ku ki sigi kadi ilo'n kum ku ki koko el. Re in be o, ta ku ki sigi kakin a in ki ki koko raki raki, kadi bolo a to wororo utø ki kete ßay. ¹⁷ Taa, de a un yiwi kandi nju ki in el ßay uti me mbu ndar'gi'ti ki koko el to. Re in be ningo, loki yiwi kandi nju a in ningo, mbu ndar'gi a nduwi, kadi yiwi kandi nju a lo ko num, taa mbu ndar kaa teli nya ki tuji ko num to. Be o, re yiwi kandi nju in el ßay ningo, maji kadi mbu ndar in ki sigi taa. Be ningo, mbu ndar a ndu el num, yiwi kandi nju ki me'ti kaa a lo ko el num to.»

Jeju aji ngonn ki dene ingi ki dene ki njemonyi mosi

(Mrk 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Loki Jeju ra el'de ta kin ningo, kibo lo Juwipi'gi kare, re o'si makosi'ne nanga non'a'ti, el'a ene: «Ngonn'm ki dene ki du oy tanan'ti ne ßay. Nan re in re indø ji'i do'a'ti o, a tel to'si ndøl.» ¹⁹ Jeju indø taa, un go'a in ki njendo'gi lo'ne.

²⁰ Ningo, dene kare ki monyi mosi ad'a kon bal dogi gidø in joo, re ndøkba ro Jeju'ti, ki row ki gidø'ti, odi ta ku li'a. ²¹ Tado el me'ne'ti ene: «Kin o re ku li'a inbe par mindi o m'odi kaa, ro'm a ingo lapiya.» ²² Jeju ilo røti

* 9:13 9.13 Oje 6.6

oo'ə, ningə el'ə ene: «Uwə tɔgi ba, ngonn'm, kunme lə'i aj'i.» Ningə dɔ kad'a'ti inbe kin par ə dene ingə lapiya.

²³ Loki Jeju re te me kəy'ti lə kibo lə Juwipi'gi kakin ningə, oo nje kɔl nal'gi ki bulə de'gi singəi səkitə dɔnan'ti, ə el'de ene: ²⁴ «Ōri rɔ'se gogi, ngonn dene oy el, nan to bi kare.» De'gi uwəi Jeju kogi. ²⁵ Loki adi bulə de'gi tei taga ningə, Jeju ur kəy, uwə ji ngonn, ningə ngonn dene ində taa. ²⁶ Poy nya kin sanan ki dɔnangi ki non ba pəti.

Jeju adi njekumtɔ'gi joo oyi lo

²⁷ Loki Jeju isi aw, njekumtɔ'gi joo uni go'ə, elita ki ndu'de ki boi eyina: «Ngonnkaw Dabidi†, oo kumtondoo lə'je.»

²⁸ Jeju re be ningə, njekumtɔ'gi ki joo kakin rei rɔ'a'ti ndəkba, ə Jeju el'de ene: «Oyi kadi uwəi kul'm toki m'asi ra nya kin inbe kare wa?» Ə njekumtɔ'gi iləi'ə'ti eyina: «Oyo, j'oo kadi asi, Burəbe.» ²⁹ Lo kin'ti, Jeju ɔdi kum'de, ə el'de ene: «Maji, kadi nya'gi rai nya kigo kunme'ti lə'sel!» ³⁰ Ningə, kum'de oo lo. Ningə, go'ti, Jeju ndəji'de ki tɔgi'ne ene: «Oyi maji, kadi de madi gər nya ki ra nya kin el.» ³¹ Nan loki tei ki taga be par ə, uləi ngirə kelta ki dɔ'a'ti ki go dɔnangi ki non pəti.

Jeju tuwə ndil ki majel dɔ de'ti ki elta el

(Luk 11.14-15)

³² Loki njekumtɔ'gi tei awi ningə, de'gi rei ki de kare ki ndil ki majel ra'a adi elta el. ³³ Jeju tuwə ndil ki majel ningə, dingəm ki kete elta el kakin təl elta. Ningə nya kin ra adi ndil bulə de'gi ngayn te saw, adi eli eyina: «J'oo nya ki be kin dɔnangi Isirayel'ti nja kare el bay!» ³⁴ Nan

† 9:27 9:27 Gonyi Mrk 10.47 ki ta ki dɔ'ti ginn makitu'ti nanga.

Parisi'gi eli eyina: «In ki tɔgi lə ngar lə ndil'gi ki majel, ə isi tuwə'n ndil'gi ki majel.»

Jeju oo kumtondoo lə bulə de'gi

(Mrk 6.6,34; Luk 10.2)

³⁵ Jeju aw ki ngann be'gi ki bebo'gi, ndo nya me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi, iləmbər Poyta ki maji dɔ Konbe'ti lə Luwə, taa aji njemonyi'gi ki njerɔto'gi pəti tɔ. ³⁶ Loki Jeju oo bulə de'gi, oo kumtondoo lə'de, tado kɔr ra'de, tɔgi'de goto, rai to bat'i'gi ki njekul'de goto be‡. ³⁷ Be ə, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Ko ki asi kujə, dilə in ngayn, nan njekujə'gi in ngayn el. ³⁸ Ə elita ki Be nje ko, adi ulə ki nje ra ko'gi me ndɔɔ'ti lə'ne.»

10

Njendo'gi lə Jeju ki dɔgi gidə in joo

(Mrk 3.16-19; Luk 6.14-16)

¹ Jeju b̄ar njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo, adi'de tɔgi kadi tuwəi ndil'gi ki majel'gi, aji njemonyi'gi ki nje rɔto'gi, pəti. ² Tɔ njekawkulə'gi ki dɔgi gidə in joo ə to kin: In ki dɔkete in Simon, ki b̄ari'ə nan Piyər in ki ngonnkon'ne Andire; Jaki in ki Jan ki ngann lə Jebede; ³ Pilipi in ki Batilemi, Tomasi in ki Matiye, ki njetalambo; Jaki, ki ngonn lə Alpe in ki Tade; ⁴ Simon, ki in mbunə nje rɔ tado kingə dɔ lə be lə'de in ki Judasi Isikariyoti, ki njekundo Jeju.

Jeju ulə njekawkulə'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo

(Mrk 6.7-11; Luk 9.2-5; Luk 10.3-12)

⁵ Jeju ulə njekawkulə'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo ki ndu kin ene: «Ai rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, el, taa ai me bebo'gi'ti lə de'gi ki *Samari el tɔ. ⁶ Ai ki rɔ ginn

‡ 9:36 9.36 KɔR Isirayel'gi 27.17; 1Ngar'gi 22.17

koji'ti ki *Isirayel, ki toi to bati'gi ki ndəmi be kin yo. ⁷ Dɔ row'ti, iləi mbər toki Konbe lə Luwə in ndəkba. ⁸ Ə aj'i njemonyi'gi, adi njekoy'gi indəi taa lo koy'ti, adi banji ur kɔ rɔ njebanji'gi ti adi rɔ'de ar njay, ə tuwəi ndil'gi ki majel dɔ de'gi'ti tɔ. In nya ki ingəi kare, ə adi de'gi kare tɔ. ⁹ Uni ɔr, eke nar, eke silə, iləi dɔ ndar'ti ki bədi'se'ti el. ¹⁰ Taa, uni bɔl kaw mbah el num, ɔyi ku joo el num, ɔyi sa el num, uni kagi tɔsi el num tɔ. Tado maji kadi nje ra kulə ingə nyakusə'ne ji de'gi'ti ki ra kulə dann'de'ti. ¹¹ Loki uri me ngonn be'ti, eke me bebo'ti ə, dəji ta, ə re ingəi de ki asi kadi uwə'se rɔ'ne'ti ningə, sii be li'ə non biti kadi awi. ¹² Loki uri me kəy'ti ningə, rai de'gi ki me'ti lapiya. ¹³ Kin ə re uwəi'se ki rɔ'de'ti ningə, kadi lapiya lə'se aw ki dɔ'de'ti, a kin ə re uwəi'se ki rɔ'de'ti el tɔ ningə, kadi təli tai lapiya lə'se gogi. ¹⁴ Loki uwəi'se ki rɔ'de'ti el, mbeti koo ta lə'se, ə sii awi, ə inyəi me kəy kin, eke bebo kin ningə, kadi indəi bu ki nja'se'ti kɔ, kadi toji toki nya kare ki dɔɔ'se nan'ti se'de goto*. ¹⁵ M'el'se toki rɔta'ti, ndo gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dɔ be'ti kin a utə yan be ki sɔdɔm ki Gɔmər bay†.

Kon ki a ingə njendo'gi lə Jeju

(Mrk 13.9-13; Luk 12.11-12, 21.12-19)

¹⁶ «Oyi, m'a m'ulə'se to bati'gi dann jagum'gi'ti. Maji kadi indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti to lii'gi be, ə sɔli lɔm lɔm to dər'gi be tɔ. ¹⁷ Adi kum'se ədi dɔ rɔ'se'ti ki rɔ de'gi'ti, tado a awi sese lo gangi ta'gi'ti, a tindəi'se ki ndəy hawlay me kəykwannan'gi'ti lə Juwipi'gi. ¹⁸ A awi sese non nje konbe'gi'ti, ki ngar'gi ki boi tado lə'm.

* ^{10:14} ^{10.14} ki go kuji ra'a'ti lə Juwipi'gi, kində bu ki nja'ti kɔ, toji toki loki n'in'ti, eke be ki n'tei me'ti ki taga kin, nya kare ki dɔɔ'de si'ə nan'ti goto. † ^{10:15} ^{10.15} Lo tum ginn nya'gi 18-19

Lokin'ti, ingi ki de'gi ki in Juwipi'gi el, a in tarow ki te kadi a ingoi mannaji ki do'm'ti ki ro'se'ti. ¹⁹ Loki a uwoi'se kadi a awi sese lo gangita'ti, ononyi'se kadi me'se bol, kene ke ta ri o a eli'de wa, eke a eli'de ki kuji ki bann wa? Ta ki kadi a eli'de ningo, Luwo a indo ta'se'ti low'a'ti non. ²⁰ Tado in inbe'gi o a elita el, nan in Ndil Baw'se Luwo o a un'se kadi el'n ta.

²¹ «Ngannkon'a'gi a uni do nan awi lo tol nan'ti, baw ngonn a aw ki ngonn kadi toli'a ko, ningo ngann'gi a osi ta njekoji de'gi, o a uni do'de awi kadi toli'de to. ²² De'gi poti a osi'se ta tado lo'm, nan de ki uwowogine ba bitidoboy'ti, o a ingo kaji. ²³ Loki a adi'se kon me bebo'ti ki kare o, anyinan awi ki nungit'i. Ningo toki ro'ta'ti, adi mel'se, a anyinan uloi ta nja bebo'gi ki Isirayel'ti nan'ti el bay o Ngonn de a re. ²⁴ Njendo utwo njendo'a nya el, taa boer utwo be'ne el to. ²⁵ Njendo, re asi ki njendo'a nya be ningo, in ngayn; o boer, re asi ki be'ne ningo in ngayn to. Kin o, be nje koy inbe mindi o, de'gi bari'a Beljebul ki in ngar lo ndil'gi ki majel ningo, nje ki me koy'ti li'a yan'de a to bann?

*Luwo ki kar'ne ba o in de ki maji kadi de bol'a
(Mrk 8.38; Luk 9.26, 12.2-9)*

²⁶ «Boli'de el, tado nyara ki gidu kuwo ki ginn'a a te el goto, taa nya ki to lo kiyot'i, ki de a gar el kaa goto to. ²⁷ Nya ki mel'se me lo ki diw'ti, eli taa kada wangi, o nya ki de'gi eli kotiro mbi'se'ti nyom nyom, iloi mbor'a jam do koy'ti taa to. ²⁸ Boli de'gi ki nje tol daro'se par, um asi tol ndil'se el kin, el. Nan kadi in boli Luwo ki asi kadi tuji ndil'se in ki daro'se nan'ti me por'ti ki bitu ki non'ti kin. ²⁹ Ke de ndogi yol'gi joo ki silo kare el wa? Nan in ki kare dann'ti ki kadi osi nanga ki kanji kadi Baw'se Luwo ndigi goto. ³⁰ Ki oji do'se, bin do'se inbe kin kaa

in ki tudə kare kare gər kər'ə. ³¹ Ə ingi bəli nya madi el: ingi, utəi ngann yəl'gi nja banyi banyi.

³² «De ki ra ra ki un ndu'ne takum de'gi'ti wangi, toki n'in de lə'm, m'in kaa m'a m'un ndu'm non Bai'ti, ki isi dōran'ti, toki in de lə'm tō. ³³ Nan de ki ra ra ki manji ta gəri'm non de'gi'ti, m'in kaa m'a manji ta gər'ə non Bai'ti, ki isi dōran'ti tō.»

Jeju ene n're ki rō dann de'gi'ti

(Luk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ «Məri me'se'ti toki m're ki lapiya dōnangi'ti el; m're ki lapiya el, nan m're ki rō dann de'gi'ti. ³⁵ M're ki ganginan dann ngonn ki dingəm'ti ki baw'ne, ngonn ki dene'ti ki kon'ne, ngonn ki dene'ti ki məm'ne ki dene. ³⁶ De madi, de'gi ki me kəy'ti li'ə inbē, a təli njeban'gi li'ə‡.»

Kər ta rō kō kadi ndolo'n go Jeju

(Mrk 8.34-35; Luk 14.26-27, 9.23-24)

³⁷ De ki ndigi baw'ne, eke kon'ne utə'm, de'ə kin asi kadi in de lə'm el. De ki ndigi ngonn'ne ki dingəm, eke ki dene utə'm, de'ə kin asi ta kadi in de lə'm el. ³⁸ De ki un kagidəsi lə'ne dō'ne'ti el, ə un go'm el tō, de'ə kin asi ta kadi in de lə'm el. ³⁹ De ki ge kaji rō'ne ə, a il'ə kō, nan de ki isi ilə rō'ne kō tado lə'm ə, a ingə'ə.

Ta ki dō nyakugəgoji'ti

(Mrk 9.37,41; Luk 9.48, 10.16; Jan 13.20)

⁴⁰ «De ki uwə'se ki rō'ne'ti, in m'in ə de'ə uwə'm ki rō'ne'ti. Ningə de ki uwə'm ki rō'ne'ti, in njekulə'm ə uwə'ə ki rō'ne'ti tō. ⁴¹ De ki uwə njekeltakita Luwə'ti ki rō'ne'ti, tado kin ki in njekeltakita Luwə'ti ningə, a ingə nyakugə goji ki asi nan ki yan njekeltakita Luwə'ti inbē kin be tō. De ki uwə de ki dana ki rō'ne'ti, tado kin ki in

‡ 10:36 10.36 Mis 7.6

de ki dana ningə, a ingə nyakugə goji ki asi nan ki yan de ki dana inbe kin be tɔ. ⁴² M'el'se toki rɔta'ti, de ki adi mann ki sɔl me ngonn kala mann'ti, ki kare dann nje ki du'ti, ki dann njendo'gi'ti lə'm kin, tadɔ kin ki in njendo lə'm ningə, a ingə nyakugəgoji'ne um a to kare el.»

11

Jan Batisi in ki Jeju

(Luk 7.18-35)

¹ Lokɪ Jeju adi ndu kin njendo'gi lə'ne ki dɔgi gidə in joo, ginn'ə gangi ningə, ɔti non, aw ndo nya'gi, iləmbər Poyta ki maji me bebo'gi'ti ki dɔnangi'ti ki non. ² Lo kin'ti, Jan Batisi ki to kəy dangay'ti, oo poy nya'gi ki Kirisiti ra, adi ulə njendo'gi lə'ne, kadi dəji ta Jeju eyina: ³ «In ə in de ki Luwə mbət'ə ki kadi re kakin eke, de ki rangi in non bay kadi ji nginə'ə wa?» ⁴ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Ai eli Jan nya'gi ki oyi ki mbi'se ge ki kum'se ge kin: ⁵ Njekumtɔ'gi oyi lo, nje mote'gi njiyəi maji, njebanji'gi rɔ'de ar njay, nje mbiboy'gi oyi ta, ə njekoy'gi indəi taa lo koy'ti tɔ, taa njendo'gi kaa, in ki kilə'de mbər Poyta ki maji tɔ. ⁶ Majikur in lə de ki m'təl ginn kosi li'ə el.»

⁷ Lokɪ ɔti awi, Jeju el bulə de'gi ta ki dɔ Jan'ti ene: «In ri ə ai isi oyi diləlo'ti wa? In gakira ki nəl isi aw si'ə ki yo ge ki ne ge kin wa? ⁸ Eke in ri inbe par ə awi oyi wa? De ki ɔɔ ku ki ndole ngayn ə ai oyi'ə wa? Nga nje ki ɔyi ku ki ndole ngayn kaa, sii me kəy'ti lə ngar'gi tɔ. ⁹ Eke in ri inbe ə awi oyi wa? In njekeltakita Luwə'ti ə awi oyi'ə wa? Re in in ə, m'el'se m'ene oyo in njekeltakita Luwə'ti ki utə njekeltakita Luwə'ti bay. ¹⁰ In ə makitu lə Luwə elta ki dɔ'a'ti kete ene: “M'a m'ulə ki njekawkita lə'm kete kadi ra gorow nonyi'ti*.” ¹¹ Toki rɔta'ti, m'el'se, dann de'gi'ti pəti ki dene'gi oji'de kin, de kibo utə Jan Batisi goto. Nga

* 11:10 11.10 Mal 3.1

ningə, de ki du ngayn me Konbe lə Luwə bo utə. ¹² Lo kulə ngirə dəkagilo'ti lə Jan Batisi, biti bəne, Konbe lə Luwə in ginn nyara ki ki tōgi'ti, ningə nje tōgi'gi sangi kadi n'taai'ə ginn tōgi'de'ti. ¹³ Makitu'gi lə njekeltakita Luwə'ti pəti, ki ndukun'gi lə Moji, elita ki dō nya'gi'ti ki a rai nya biti tei dō Jan Batisi'ti. ¹⁴ Re in ndigi kadi in gəri ginn'ə maji ningə, Jan in njekeltakita Luwə'ti, Eli ki kadi a təl re. ¹⁵ De ki aw ki mbi'ne tadō koo'n dō ta ningə, kadi oo ta kin maji!

¹⁶ «Nan ə m'a m'un'ə kadi m'oji'n de'gi ki ngosine kin wa? De'gi ki ngosine kin, toi to ngann'gi ki du ki sii tambalo'ti, bari madi de'gi eyina: ¹⁷ “Ji kəl nal kadi ndami, ə mbəti ndam, j'osi pa yo kadi nonyi, ə mbəti non.” ¹⁸ In be ə, Jan re, sō nya el num, anyi mann el num ningə, de'gi eli eyina: “Dō'a majel”. ¹⁹ Nga a, Ngonn de re, sō nya ge, anyi mann ge ningə, de'gi eli eyina: “In nje kusō nya kədi, in nje kanyi yiwi, in madi njetalambo'gi ki njeramajel'gi,” nan kum kar lə Luwə toji rō'ne kadi in nya ki dana ki gorow kuləra'a.»

*Be'gi ki mbeti k'inyə row nya ra'de'gi ki majel kō
(Mat 10.15; Luk 10.12-15)*

²⁰ Lo kin'ti, Jeju ilə rō'ne, kəl ki de'gi ki me bebo'gi'ti, ki in ə in de'gi ki, ra nyakōji'gi dann'de'ti ngayn utə ndəgi lo'gi, nan inyəi gorow njiyəi ki majel kō el, ene: ²¹ «Kumtondoo in lə'se, in de'gi ki Korajen! Kumtondoo in lə'se de'gi ki Betisayda! Nyakōji'gi ki əti bəl, ki Luwə oji dann'se'ti kin, re nya'gi kin rai nya me bebo Tir'ti ki bebo Sidon be ə, re de'gi ki me'ti a inyəi kuləra'de'gi ki majel mayinu. Re a inyəi row nyara'de'gi ki majel kō ki gorow kō saki, ki kōy bu por ki dō'ti, uwəi ndoo. ²² In be ə, m'el'se kadi in gəri toki, ndō gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dō Tir'ti ki Sidon a ngan to yan'se be el. ²³ Nga

ningə in de'gi ki Kapernayim'ti, oyi ene Luwə a un'se aw sese taa kadi dōran'ti wa? Jagi, a təl sese ki nanga, lo ki koo'ti. Tado nyakōji'gi ki rai nya dann'se'ti kin, re rai nya Sōdōm'ti be ə, re bōne kin bēbo ki Sōdōm'ti a ra ki dō'ne taa ne bay. ²⁴ In be ə, m'el'se kadi in gəri toki, ndo gangi ta'ti ə, ta ki gangi ki dō de'gi ki Sōdōm'ti a ngan ngayn to yan'se be el.»

Jeju in ki Baw'ne Luwə

(Luk 10.21-22)

²⁵ Dō gangi low'ə'ti kin, Jeju un ta el ene: «Bai, ki in Be nje dōran ki dōnangi, m'ulə tōji dō'i'ti, toki iyə'n nya'gi kin njetər'gi ki nje nyagər'gi, ə in te ki dō'a adi de'gi ki de'gi gəri dō'de el. ²⁶ Oyo, Bai†, in ndigi lə'i kadi nya kin to be.»

²⁷ Jeju el de'gi ki rai non ene: «Bai adi'm nya'gi pəti, ningə de kare ki gər Ngonn goto, in Baw ki kar'ne ba par, taa de kare ki gər Baw kaa goto tō, in Ngonn ki kar'ne ba par, ningə in de'gi ki Ngonn inbe ə ndigi kadi n'adi gəri'ə par tō.

²⁸ «Rei ki rō'm'ti, in pəti ki ɔri rōgi ginn nyakoti'ti ki ɔy, ə m'a m'adi'se ɔri kon. ²⁹ Uni jugi lə'm, ə tai nyando lə'm, tado m'in de ki ɔl lōm lōm, taa m'in njekulə dō'm nanga num tō. Re rai be ə, a ingəi lo kōrkon lə ndil'se. ³⁰ M'in, jugi lə'm ɔy el, taa nya ki madi'se kadi oti kaa ɔlō kəl kəl tō.»

12

Ta lə Jeju dō ndo kōrkon'ti

(Mrk 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Ndo kare, Jeju ində dər me ndoɔ geme'gi'ti, ndo kōrkon'ti lə Juwipi'gi. Njendo'gi li'ə ki in si'ə, bō ra'de

† 11:26 11.26 In tō kōsikurə lə kaw'je'gi.

adi gangi dɔ ko'gi dɔ njiyɔ'ti sɔi. ² Ɛ loki Parisi'gi oyi'de ningɔ, eli Jeju eyina: «Oo njendo'gi lɔ'i rai nya ki gorow'ɔ'ti el ndɔ kɔrkon'ti.» ³ Ɛ Jeju tɔl el'de ene: «In tudɔi nya ki ngar Dabidi ra loki ɓo ra'de ki de'gi ki go'ɔ'ti kin el biti wa? ⁴ Dabidi ur me *Kɔyku'ti lɔ Luwɔ, in ki de'gi ki go'ne'ti, sɔi mapa ki de'gi adi Luwɔ kadikare'ti. In mapa ki kusɔ'a in gorow'ɔ'ti el ki rɔ'a'ti num, ki rɔ nje ki go'ɔ'ti num, nan in njekujɔnyamosi kadikare par ɔ in gorow'ɔ'ti kadi sɔi* . ⁵ Eke ta ki ndukun lɔ Moji ki ndangi el ene: ndɔ kɔrkon'ti, njekujɔnyamosi kadikare'gi isi rai nya ki kadi de ra ndɔ kɔrkon'ti el, ginn Kɔy'ti lɔ Luwɔ, nan de tudɔ dɔ'de'ti kadi in majel el kin, tudɔi el wa? ⁶ Nga ningɔ kadi m'el'se, loki ji ra'ti ne kin, nya kibo ngayn utɔ *Kɔy lɔ Luwɔ to'ti ne. ⁷ Ningɔ kin ɔ re in gɔri me ta ki ene: “In koo kumtondoo ɔ m'ge, um in kujɔ mosi kadikare par el†” kin ɔ, re a in gangi ta dɔ de'gi'ti ki ta lɔ'de goto kin el. ⁸ Tado Ngonn de aw ki tɔgi dɔ ndɔ kɔrkon'ti.»

Jeju adi lapiya dingɔm ki ji'ɔ oy njururu

(Mrk 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Jeju in non, aw kɔykawnan'ti lɔ Juwipi'gi. ¹⁰ Ningɔ dingɔm kare ki ji'ɔ oy njururu in me kɔykawnan'ti lɔ Juwipi'gi non. Ningɔ, de'gi sangi row kadi n'indɔi ta dɔ Jeju'ti, adi dɔji'ɔ ta eyina: «*Ndukun lɔ Moji adi tarow kadi de aji madi'ne ndɔ kɔrkon'ti eke aj'a el wa?» ¹¹ Ɛ Jeju ilɔ'de'ti ene: «Nan dann'se'ti ɔ, aw ki bati kareba, ɔ bati kakin osi ɓe'ti ndɔ kɔrkon'ti, ɔ aw un'ɔ te si'ɔ taga el wa? ¹² Nga ningɔ re in de ningɔ, utɔ bati nja banyi banyi! M'el'se toki ndukun adi tarow kadi de ra maji ndɔ kɔrkon'ti.» ¹³ Lo kin'ti non, Jeju el dingɔm kakin ene: «Surɔ ji'i». Ɛ dingɔm surɔ ji'ne ningɔ, ji'ɔ tɔl to maji asi

* 12:4 12.4 1Samiyel 21.2-7; Lebitiki 24.9 † 12:7 12.7 Oje 6.6

nan ki ki nungi. ¹⁴ Ə loki Parisi'gi tei taga ningə, ai elinan ta ki dɔ Jeju'ti, ke kadi n'rai bann ə n'a n'toli'ə wa?

Jeju in njekulə lə Luwə

¹⁵ Loki Jeju oo poy nya ki gei ra si'ə, ɔti lo kin'ti non kɔ. De'gi ngayn uni go'ə, ningə aji njemonyi'gi pəti tɔ.

¹⁶ Ningə, ndəji'de ki tɔgi'ne, kadi rai adi de gər'ne el.

¹⁷ Tado kadi ta ki Luwə el ki ta njekeltakita Luwə'ti, Ejay † tɔlta'ne. Luwə el ene:

¹⁸ «Oyi njekulə lə'm ki m'mbət'ə,

Njendigi lə'm, ki rɔ'm nəl'm ngayn kadi m'ulə ji'm dɔ'a'ti.

M'a m'ində Ndil'm dɔ'a'ti,

Kadi a iləmbər nyara ki dana rɔ ginn be'gi'ti ki dangi dangi§.

¹⁹ A kɔli nan ki de el num, a ində ndu el,

De a oo ndu'ə elta tambalo'ti el*.

²⁰ A tətɔi gakira ki to se ki kɔti'ne nanga el,

Taa, a tɔl lambi ki isi oy el num tɔ.

A ra be biti kadi to nyara ki dana onbe†.

²¹ Ginn be'gi ki dangi dangi a indəi me'de dɔ'a'ti.»

De'gi eyina Jeju in ngar lə ndil'gi ki majel

(*Mrk 3.22-30; Luk 11.14-23, 12.10*)

²² De'gi rei ki dingəm kare ki ndil ki majel ra'a adi kum'ə oo lo el num, elta el num ə, Jeju ad'a lapiya adi kum'ə oo lo ningə elta tɔ. ²³ Nya kin əti bulə de'gi bol ngayn, adi dəjinan ta eli eyina: «De kam in Ngonn kaw Dabidi el wa?»

²⁴ Nan loki Parisi'gi oyi ta kin ningə, eli eyina: «In kam isi tuwə ndil'gi ki majel ki tɔgi lə Beljəbul, ki in ngar lə ndil'gi ki majel.» ²⁵ Jeju gər mərta lə'de adi el'de ene: «Kin ə de'gi ki me konbe'ti ki kareba,

‡ 12:17 12.17 Ejay 42.1-4 § 12:18 12.18 Ejay 42.1 * 12:19 12.19 Ejay

42.2 † 12:20 12.20 Ejay 42.3

təli dɔnan'ti roi nan ningə, konbe'ə kin a tuji. Taa, bebo eke me kəy ki de'gi ki me'ti təli dɔnan'ti, roi nan, ki kadi a ra taa kaa goto tɔ. ²⁶ Kin ə re Satan inbe tuwə de'gi lə Satan, inbe adi de'gi li'ə təli dɔnan'ti roi nan ə, lo kadi konbe li'ə a aw ki kete goto. ²⁷ Re in ki tɔgi lə Beljəbul ə m'tuwə'n ndil'gi ki majel ə, de'gi ki go'se'ti tuwəi'de ki tɔgi lə nan wa? De'gi ki go'se'ti inbe a tɔji kadi ta lə'se in ta ki gorow'ə'ti el. ²⁸ A re in ki tɔgi lə Ndil Luwə ə m'tuwə'n ndil'gi ki majel tɔ ningə, Konbe lə Luwə re te rɔ'se'ti nga.

²⁹ «Ningə re de uwə de ki nje tɔgi dɔ'a kete el ə, a asi kur me kəy'ti li'ə, kadi kər nyakingə li'ə el. Loki dɔ'a nga ningə, a kər nya ki me kəy'ti li'ə. ³⁰ De ki in sə'm el, in nje ɔsi'm ta, taa de ki kaw sə'm nya ki nan'ti el, in nje tində sanan tɔ. ³¹ Be ə, m'el'se toki, majel'gi pəti ki de'gi a rai'de, eke kelta ki mal ki ra ki de'gi a eli dɔ Luwə'ti, Luwə a inyə go'ə kɔ adi'de, nan kelta ki mal dɔ Ndil Luwə'ti, Luwə a inyə go kɔ adi'de el ratata. ³² Kin ə re de elta ki majel ɔsi'n ta Ngonn de ə, Luwə a inyə go kɔ ad'a, nan re elta ki mal ɔsi'n ta Ndil Luwə ə, Luwə a inyə go kɔ ad'a ki bone'ti el num, ki lo ti'ti el num, ratata.

Ta ki te ta de'ti in ngar me'de'ti

(Mat 7.16-17; Luk 6.44-45)

³³ «Kin ə re kagi maji ningə, kanda maji tɔ, a re kagi majel ningə, kanda majel tɔ. Tado in ki kandi kagi ə de a gər'n kagi. ³⁴ In nje mann majel to lii'gi be kam, a rai bann be ə ta ki maji a te ta'se'ti, ingi ki in de'gi ki majel wa? Tado in nya'gi ki rosi me'de kin ə sii tei ta'a'ti. ³⁵ De ki maji, kuləra'a te me nya ra'ti ki maji ki uwə me'ə. Ningə de ki majel, kuləra'a ki majel te me nya ra'ti ki majel ki uwə me'ə tɔ. ³⁶ M'el'se, ngann ta'gi ki galala pəti ki isi te ta de'gi'ti kin, a ɔri ginn'ə ndɔ gangi ta'ti. ³⁷ Tado in

ki ta ki ta'i'ti ki dana ə a ori ta dɔ'i'ti, ə in ki ta ki ta'i'ti ki dana el tɔ ə ta a uwəi.»

Parisi'gi dəji Jeju nyakɔji

(*Mat 16.1-4; Mrk 8.11-12; Luk 11.16,29-32*)

³⁸ Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi madi'gi uni ta eli eyina: «Njendo de'gi, ji ndigi kadi in ra nyakɔji madi kare adi j'oo.» ³⁹ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «De'gi ki dɔkagilo'ti ki bone, in de'gi ki majel, ki njekuwa marum, ndigi kadi n'oyi nyakɔji, nan nyakɔji madi ki rangi ki kadi a oyi ore dɔ nyakɔji lə njekeltakita Luwə'ti Jonasi, goto nga. ⁴⁰ Tado, to ki kaa ki Jonasi ra kadi mutə, kondɔ mutə me kanji'ti ki boi kakin ə, Ngonn de a ra'n kondɔ mutə, kadi mutə ginn dɔnangi'ti tɔ‡. ⁴¹ Ndo gangi ta'ti ə, de'gi ki Ninibi'ti a indəi taa takum de'gi'ti ki dɔkagilo'ti ki bone kin kadi a iləi ta dɔ'de'ti. Tado, loki Jonasi iləmbər Poyta ki maji, de'gi ki Ninibi'ti inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kɔ§. Nga ningə, ki ngɔsine kin, de ki utə Jonasi sanyi in ne. ⁴² Ndo gangi ta'ti ə, ngar ki dene ki in holo, a ində taa takum de'gi'ti ki dɔkagilo'ti ki bone kin kadi a ilə ta dɔ'de'ti. Tado, in dɔboy dɔnangi'ti nu ə ndɔki re kadi oo gosita lə Salomon. Nga ningə, ki ngɔsine kin, de ki utə Salomon sanyi in ne*.

Ndil ki majel ki təl re tor'ne'ti gogi

(*Luk 11.24-26*)

⁴³ «Loki ndil ki majel te me de'ti, aw ilə ki dilələ ki tuti kadi n'ingə lo kisi ki rangi kadi n'or kon'ti, nan ingə el ningə, ⁴⁴ el ene: “M'a m'təl kadi m'aw lo kisi'm'ti ki kete m'nji'ti ə m'te kakin gogi.” Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo kakin to kare, utəi, rai adi maji. ⁴⁵ Nga a, təl aw, ɔy ndil'gi ki majel utəi'ə inbə bay siri, ningə rei uri me de'ti

‡ 12:40 12.40 Jonasi 2.1 § 12:41 12.41 Jonasi 3.5 * 12:42 12.42
1Ngar'gi 10.1-10

kakin sii'ti. Lo kin'ti, ji kisi de kin ki dɔ'a taa a majel ngayn utə in ki kete ɓay. Be ə, de'gi ki majel ki dɔkagilo'ti ki ɓone kaa a toi be tɔ.»

Jeju elta lə kon'ne'gi ki ngannkon'ne'gi ki rɔta'ti

(Mrk 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶ Jeju isi elta bulə de'gi' ba ɓay ningə, kon'a ki ngannkon'a'gi rei rai taga, sangi kadi n'eli'ə ta. ⁴⁷ Nga a de madi el'ə ene: «Oo kon'i ki ngannkon'i'gi rai taga non, ra sangi kadi n'eli nu ta.» ⁴⁸ Ə Jeju təl el de kakin ene: «Nan'gi ə in kon'm ki ngannkon'm'gi wa?» ⁴⁹ Ningə un ji'ne tɔji'n njendo'gi lə'ne, ə ene: «Oyi kon'm ki ngannkon'm'gi ə sii kin. ⁵⁰ Tado de ki njera ndigi lə Bai ki isi me dɔran'ti ə, in ngonnkon'm, in konnann'm, ki kon'm.»

13

Kujita ki dɔ njeduw nya'ti

(Mrk 4.1-9; Luk 8.4-8)

¹ Ndɔ'a'ti kin, Jeju te me kəy'ti, aw isi kadi babo'ti. ² Bulə de'gi ngayn kawinan gugi dɔ'a, adi aw al isi me to'ti. Ningə bulə de'gi pəti, rai nganggi ba'ti ne. ³ Jeju el'de nya'gi ngayn me kujita'gi'ti ene: «Oyi, njendoɔ kare aw kadi duw nya. ⁴ Ningə, dɔkagilo'ti ki a ilə ko nya, kandi ko'gi madi tosi nganggi row'ti adi yəl'gi rei turi pəti. ⁵ Kandi ko madi'gi, tosi dɔnangi wor'ti, adi lo kadi ingəi dɔnangi asi ta'm uləi ngirə'de'ti goto. Nan kin ə, tɔgi kalangi ba, tado ngirə'de to taa ne. ⁶ Loki kadi ɔsi ningə, ngann ko'gi kakin ndolei mbaw. Ningə go'ti, tuti kurum, tado ngirə'de aw nanga boi el. ⁷ Kandi ko'gi ki nunggi, tosi dann konn'gi'ti, adi konn'gi tɔgi ndəmi'de mbɔl. ⁸ Nan kandi ko'gi madi, tosi dɔnangi'ti ki maji, adi andi. Ki nan'gi andi asi ɓu kare, nje ki nunggi andi asi dɔ mehen, ə nje ki nunggi ɓay andi asi dɔ mutə tɔ.»

⁹ Jeju ilə dɔ'ti ene: «Re de ki aw ki mbi'ne tado koo'n dɔ ta ningə, kadi oo dɔ ta kin maji!»

Ginn nya ki Jeju ndo'n nya ki kuji ta'gi
(Mrk 4.10-12; Luk 10.9-10)

¹⁰ Njendo'gi lə Jeju rei rɔ'a'ti dəji'ə eyina: «Tado ri ə el'de ta ki kujita'gi wa?» ¹¹ Ə Jeju el'de ene: «M'el'se ta ki kujita tado ingi, Luwə te ki dɔ nya ki to lo kiyə'ti ki ɔjido Konbe lə Luwə li'ə adi in gəri, nan ingi, Luwə te ki dɔ'a adi'de el. ¹² Tado de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti bay kadi to mbar mbar ji'ə'ti, nan de ki nya li'ə goto, in ki ndikiri inbe ki awi'n ji'ne'ti kin kaa, a tai ji'ə'ti inbe bay.» ¹³ In tado kin ə, m'el'n'de ta ki kujita, tado gonyi lo maji kaa, oyi nya el num, oyi ta maji kaa, gəri me'ə el num. ¹⁴ In be kadi ta ki Luwə el ki njekeltakita'a'ti Ejay kin tɔlta'ne*. Ejay el ene:

A oyi dɔ ta maji, nan a gəri me'ə el num,

A gonyi lo maji, nan a oyi lo el num,

¹⁵ Tado me de'gi kin təl ngan ngororo.

Uti mbi'de,

Ndəmi kum'de,

Ndigi kadi kum'de oo lo el num,

Kadi mbi'de oo ta el num,

Taa kadi n'gəri nya madɪ kare el num tɔ,

Nan be el ə tɔli rei rɔ'm'ti,

Adi m'aji'de†.

¹⁶ «Nan ingi, in nje majikur, tado kum'se oo nya'gi maji num, mbi'se oo ta maji num. ¹⁷ Toki rɔta'ti, m'el'se, de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ngayn, ki njera nya'gi ki dana ngayn, ndigi kadi kum'de oo nya ki ingi oyi, nan asi koo el, ndigi kadi mbi'de oo ta ki ingi oyi, nan asi koo el tɔ.»

* 13:14 13.14 Eja 6.9 † 13:15 13.15 Eja 6.10

Jeju ɔr me kujita ki ɔjido nje kilə ko
(Mrk 4.13-20; Luk 8.11-15)

¹⁸ «Ingi, maji kadi gəri me kujita lə nje kilə ko kin maji. ¹⁹ Ngangi row ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta ki do Konbe'ti lə Luwə, nan gər me'ə el, ə Su re ɔr ta ki duw me de'ti kakin ko. ²⁰ Dɔnangi wor ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta lə Luwə ningə, taa kalangi ba ki ronel, ²¹ nan ta kin, ulə ngirə'ne me'ə'ti el. In de ki njekuwə ki ta lə Luwə dokagilo ki nden be par. Dɔgagilo ki nya toro'gi eke kindəkumndoo tado ta lə Luwə re ningə, inyəi kunme lə'de ko kalangi ba. ²² Kandi ko'gi ki tosi dann konn'ti, in de ki oo ta lə Luwə, nan me ki ra sururu do nya'gi'ti ki dɔnangi'ti, ki ra ta nya maji'gi uti do ta ki oyi, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningə, dɔnangi ki maji ki kandi ko'gi tosi'ti, in de ki oo ta lə Luwə, gər me'ə adi andi maji. Do'de ki madi'gi andi bu kare ge ki nungi andi do mehen ge, do mutə ge.»

Kujita ki do jene'ti

²⁴ Jeju ində kujita ki rangi non'de'ti bay ene: «Konbe lə Luwə, to to de ki duw kandi nya ki maji me ndoo'ti lə'ne, ²⁵ ə kondə, loki de'gi toi bi ningə, njeban li'ə re duw jene do nya'ti ki maji ki duw kakin, ningə ɔti aw. ²⁶ Loki kandi nya ki maji kakin uwə togi, ə kanda'gi sii tei ningə, jene kaa kanda te to. ²⁷ Lo kin'ti, nje ra kulə'gi ai eli be'de eyina: “Be'je, in kandi nya ki maji ə ji duw me ndoo'ti lə'i to, nga jene'gi kin tei ra wa?” ²⁸ ə be'de el'de ene: “In njeban ə ra nya kin.” Nga a nje ra kulə'gi daji'ə eyina: “In ndigi kadi ji tɔri'de ko wa?” ²⁹ Nan be nje ndoo el'de ene: “Jagi, lo tɔr jene'gi'ti kin, a tɔri ki ko ki maji ba. ³⁰ ə inyəi'de adi togi nan'ti biti kagilo kujə ko'ti, ningə ndo kuj'ə'ti ningə, m'a m'el nje kuj'ə'gi

m'ene: Tɔri jene'gi kin dɔi ki dɔ'a dɔ'a kadi to ulɔi por bay taa, ujɔi inbe ki maji me dam'ti lɔ'm.»

Kujita dɔ kandi kagi'ti ki bari'ə mutardə
(Mrk 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ Jeju ində kujita ki rangi non'de'ti bay ene: «Konbe lə Luwə to to kandi kagi madi ki bari'ə nan mutardə ki de madi un duw me ndɔɔ'ti lə'ne kin be. ³² Kandi mutardə ə in kandi nya ki du utə ndəgi kandi nya'gi pəti, nan loki tɔgi ningə, təl kagi tanyi kibo utə kam tanyi'gi pəti ki me ndɔɔ'ti. Təl kagi kibo, adi yəl'gi rei rai kəy to'de baji'ə'gi'ti.»

Kujita dɔ hum'ti
(Luk 13.20-21)

³³ Jeju el'de kujita ki rangi bay ene: «Konbe lə Luwə to tanan ki hum ki dene madi un lɔy'n nduji ki me keh mutə, adi nduji ki lɔy ba pəti in kin be.»

Jeju el ta'gi pəti ki kujita
(Mrk 4.33-34)

³⁴ Ta'gi kin pəti, Jeju el bulə de'gi ki kujita. Ta ki kadi el'de ki kujita el goto. ³⁵ In be kadi ta'gi ki Luwə el ki ta njekeltakita'a'ti kin tolta'ne. Njekeltakita Luwə'ti el ene: «M'a m'te ta'm kadi m'el kujita'gi, m'a m'iləmbər nya'gi ki toi lo kiyə'ti lotum ginn dɔran'ti ki dɔnangi'ti nu kin‡.»

Kɔr ginn kujita ki dɔ jene'ti

³⁶ Jeju inyə bulə de'gi adi'de awi ə aw be. Loki rei be, njendo'gi li'ə rei rɔ'a'ti, dəji'ə eyina: «Ɔr'je ginn kujita ki dɔ jene'ti ki ra me ndɔɔ'ti kin adi j'oo.» ³⁷ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «De ki njeduw ko nya ki maji kin, in Ngonn de, ³⁸ ningə ndɔɔ, in dɔnangi; ə kandi ko ki maji, in

nje'gi ki ndigi kadi Luwə onbe dɔ'de'ti; jene, in nje'gi ki uni go Su; ³⁹ njeban ki njeduw'a, in Su; kagilo kujə ko in dɔboy ndɔ; ningə nje kujə ko'gi in malayka'gi tɔ. ⁴⁰ To ki kaa ki, in ki tɔri'n jene buki por'o, dɔboy ndɔ a to be tɔ. ⁴¹ Ngonn de a ulə ki malayka'gi lə'ne kadi ɔr de'gi pəti ki nje kɔsi madi de'gi kadi osi me majel'ti, ki de'gi ki njeramajel kɔ Konbe'ti lə'ne. ⁴² *Malayka'gi a buki'de me por'ti ki dum kelta'a, ki in lo ki a nonyi ge a ngori ngang'i'de ge səm'ti. ⁴³ Lo kin'ti, njera nya ki dana a unji to kadi be me Konbe'ti lə Baw'de Luwə. De ki aw ki mbi'ne kadi oo'n dɔ ta ningə, kadi oo dɔ ta kin maji.

Kujita ki dɔ nyakingə'ti ki to lo kiyə'ti ki mədikɔsi

⁴⁴ «Konbe lə Luwə to to nyakingə ki iyəi me ndɔɔ'ti, ə de madi aw te dɔ'ti kin be. De kakin təl iyə gogi, ningə rɔ'a nəl'a ngayn, adi aw ra gati ki nya maji'gi lə'ne pəti, ə inyə nar'a re ndogi'n ndɔɔ kakin. ⁴⁵ Konbe lə Luwə ki dɔran'ti to to njera gati ki isi sangi mədikɔsi ki ndole be. ⁴⁶ Loki ingə in ki gat'a in ngayn, təl aw ra gati ki nyakingə'gi lə'ne pəti, ə inyə nar'a re ndogi'n mədikɔsi kakin.»

Kujita ki dɔ bandi'ti

⁴⁷ «Konbe lə Luwə to to bandi ki de a ilə me ba'ti ə a ɔy dɔkɔr kanji'gi ki dangi dangi kam be. ⁴⁸ Loki bandi kakin rosi ningə, njendon ndɔr re'n ngang'i ba'ti, isi nanga, ningə tɔr nje ki maji maji me sukim'ti, ə inyə nje ki tei nya el buki'de kɔ. ⁴⁹ Kah'a'ti kakin ə, dɔboy ndɔ a in be tɔ. Malayka'gi a rei kadi ɔri kum de'gi ki njera nya'gi ki dana ki njera nya'gi ki dana el, nan'ti. ⁵⁰ A buki de'gi ki njera nya'gi ki majel me por'ti ki dum kelta'a, ki in lo ki a nonyi ge a ngori ngang'i'de ge səm'ti.»

⁵¹ Lo kin'ti non, Jeju dəji njendo'gi lə'ne ene: «In gəri me ta'gi kin pəti wa?» ə iləi'ə'ti eyina: «Oyo, ji gər.»

⁵² Ningə Jeju el'de ene: «In be ə, njendo de'gi ndukun ki təl nje taa nyando ki dɔ Konbe'ti lə Luwə, to to be nje kəy ki ingə nya'gi ki sigi ki me nya'gi'ti ki kɔkɔ lo ngəm nya'ti lə'ne kin be.»

De'gi ki Najareti'ti uni me'de adi Jeju el

(Mrk 6.1-6; Luk 4.16-30)

⁵³ Loki Jeju el kujita'gi ginn'ə gangi ningə, ɔti lo ki ra'ti kin kɔ. ⁵⁴ Ɔti non, aw be ki tɔgi səm'ti. Jeju ndo nya de'gi ginn kəykwann'ti lə Juwipi'gi. Ndo'de nyando ki ət'i'de ɓol, adi eli eyina: «Gosi ta'gi ki nyakɔji'gi kin in'n ra wa? ⁵⁵ Man! Ngonn lə njeragi kagi dɔ kəy'ti inbe kaa am wa? Kon'a el ə in Mari wa? Ə Jaki ge ki Jisepi ge, ki Simon ge ki Judi ge tɔ el ə in ngannkon'a'gi wa? ⁵⁶ Taa, konnann'a'gi kaa sii se'je ne tɔ el wa? Nga nya'gi kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki dəji kin ɔgi'de kad'i uni me'de, təl nya tugə jigi'ti rɔ'de'ti. Ə Jeju el'de ene: «Njekeltakita Luwə'ti ningə, in me be koj'o'ti, ki dann noj'o'gi'ti par ə de'gi a kidi'ə'ti.» ⁵⁸ Lo kin'ti, Jeju ra nyakɔji'gi ngayn ki dum kad'i de ra el tado mbeti kuni me'de kad'i'ə.

14

Koy Jan Batisi

(Mrk 6.14-19; Luk 9.7-9, 3.19-20)

¹ Dɔkagilo'ə'ti kin Erodi ki nje konbe dɔ dɔnangi'ti ki Galile oo ta tɔɓar lə Jeju. ² Ə el nje ra kulə'gi lə'ne ene: «De kin in Jan Batisi! In in ə ində taa dann njekoy'gi'ti. Ginn'ə kin ə, awi'n ki tɔgi tado ra'n nyakɔji'gi ki ət'i ɓol.» ³ Erodi el be, tado ndɔ ki inbe adi uwəi Jan, dɔi'ə ki kulə gindi, iləi'ə dangay'ti, tado lə Erodiyadi, ki ne ngonnkon'a Pilipi, ⁴ ki Jan el'ə ta dɔ'ti ene: «In gorow'ə'ti el kad'i in ta'a ne'i'ti*.» ⁵ Me ta'ti kin, Erodi ndigi tɔl

* 14:4 14.4 Lebitiki 18.16, 20.21

Jan, nan ɓol bulə de'gi, tado bulə de'gi oyi Jan kadi in njekeltakita Luwə'ti. ⁶ Nga a, ndo ronel koji Erodi'ti, ngonn lə Erodiyadi ki dene, te la non de'gi'ti ki ɓari'de lo nyakuso'ti, ə nəl Erodi ngayn, ⁷ adi Erodi un ndu'ne ki kiwrɔ kadi n'a n'ad'a nya'gi pəti ki dəji'ne. ⁸ Lo kin'ti, kon'a sul'ə, adi el ene: «Adi'm, toki ji ra'n ne inɓe kin, do Jan Batisi me supira'ti.» ⁹ Me ngar tuji ɔji'n do nya ki ngonn ki dene dəj'ə kin, nan tado kun mindi ki un ki kiwrɔ, taa tado de'gi ki ɓar'de lo nyakuso'ti kin to ningə, un ndu'ne kadi adi'ə do Jan. ¹⁰ Be ə, adi de madi aw gangi do Jan me kəy dangay'ti, ¹¹ re'n me supira'ti, adi ngonn ki dene kakin, adi awi'n adi kon'ne. ¹² Njendo'gi lə Jan rei uni ninn'ə awi duwi, ningə awi ɔri poy'o Jeju ad'a oo.

Jeju adi nyakuso de'gi dər mi soɪ
(Mrk 6.30-44; Luk 9.10-17; Jan 6.1-15)

¹³ Loki Jeju oo ta kin ningə, un to ə aw ɔsi rɔ'ne ngərəngi ki kar'ne ba loki de'gi gotoi'ti. Loki bulə de'gi oyi ta'a ningə, in ki ɓebo'gi ki dangi dangi awi ki nja'de go'ə'ti. ¹⁴ Loki Jeju ur nanga me to'ti, oo bulə de'gi ngayn, loki oo'de, oo kumtondoo lə'de, adi aji njemonyi'gi lə'de. ¹⁵ Loki kadi aw to ur ningə, njendo'gi ɔti ki rɔ Jeju'ti eli'ə eyina: «Lo ki ji rai'ti ne kin, in lo ki de'gi gotoi'ti, ningə kadi isi ur nga to, ə inyə bulə de'gi kam adi awi ki ngannɓe'gi'ti, ndogi nyakuso soɪ.» ¹⁶ Nan Jeju el'de ene: «Awi ki ndo kadi ai lo el, inɓe'gi adi'de nya soɪ.» ¹⁷ ə eli Jeju eyina: «Ki ji ra'n ne kin, j'aw ki mapa mi ə kanji joo to par.» ¹⁸ Ningə Jeju el'de ene: «Rei se'de ne adi'm'in m'oo.» ¹⁹ Ningə go'ti, adi ndu'ne kadi bulə de'gi kakin sii nanga do mu'gi'ti. Ningə ɔy mapa'gi ki mi ki kanji'gi ki joo kakin, un kum'ne ki taa, elta ki Luwə kadi njangi'n do nyakuso kin, ningə uwə gangi'de nan'ti, adi njendo'gi, kadi adi bulə de'gi. ²⁰ De'gi pəti soɪ nya ndanni maji.

Ningə, ɔyi ndəgi mapa ki nanyi, kara dɔgi gidə in joo.
²¹ De'gi ki ɔi nya kin asi dingəm'gi dər mi, de tudə dene'gi ki ngann'gi ki ɔi nya se'de səm'ti el.

Jeju njiyə dɔ mann'ti
(Mrk 6.45-52; Jan 6.16-21)

²² Nden ba go'ti, Jeju ɔsi njendo'gi lə'ne adi ali me to'ti, kadi awi gidi ba'ti kete non'ne'ti, dɔkagilo'ti ki in a inyə'n bulə de'gi. ²³ Loki Jeju inyə'de adi awi ningə, ɔti al aw dɔ mbal'ti, ɔsi rɔ'ne ki kar'ne ba tado kelta ki Luwə. Loki kadi ur, Jeju isi low'ə'ti non ki kar'ne ba. ²⁴ Dɔ gangi low'ə'ti kin, to in dann bati, sanyi ki nganggi ba nga. Nəl ulə sur to ki gogi gogi, adi pungum babo ra'de majel. ²⁵ Taginnlo'ti, Jeju in ra njiyə dɔ mann'ti, isi aw ki rɔ njendo'gi'ti lə'ne. ²⁶ Ə loki njendo'gi oyi'ə ra njiyə dɔ mann'ti ningə, dɔ'de majel, adi eli eyina: «In muwə de,» ningə ɓol tɔl'de, adi uri kɔl. ²⁷ Nan kalangi ba, Jeju el'de ene: «Adi me'se ɔsi nanga nan in m'in, ə ɓoli el!» ²⁸ Lo kin'ti, Piyər ilə Jeju'ti ene: «Burəbe, re in in ə, adi'm ndu'i adi m'njiyə dɔ mann'ti m'aw rɔ'i'ti.» ²⁹ Ə Jeju el ene: «Re!» Ningə Piyər in me to'ti, ur dɔ mann'ti, njiyə dɔ'ti isi re ki rɔ Jeju'ti. ³⁰ Nan loki Piyər oo nəl ki isi ulə ningə, ɓol ra'a adi ulə ngirə ndu'i mann, adi non ene: «Burəbe, aji'm!» ³¹ Ə kalangi ba, Jeju ilə ji'ne uwə'n Piyər, ningə el'ə ene: «In de ki kunme lə'i in ndikiri ba, ra bann ə in tadi wa?» ³² Ningə loki ali taa me to'ti ə, ginn nəl gangi. ³³ Ə nje ki sii me to'ti ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, ningə eli'ə eyina: «Toki rɔta'ti, in Ngonn lə Luwə inbe!»

Jeju adi lapiya njemonyi'gi dɔnangi Genejaretit'i
(Mrk 6.53-56)

³⁴ Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi babo gangi ningə, tei dɔnangi Genejaretit'i. ³⁵ De'gi ki low'ə'ti gəri

Jeju, adi uləi kulə ki lo lo, dɔnangi ki Genejareti'ti ba pəti, ə de'gi rei ki njemonyi'gi pəti rɔ'a'ti. ³⁶ De'gi nonyi dɔ Jeju'ti kadi inyə njemonyi'gi adi ɔdi ta ku li'ə, ningə de'gi pəti ki ɔdi ta ku li'ə ingəi lapiya tɔ.

15

Jeju elta ki dɔ nyajibəlbe'ti

(Mrk 7.1-13)

¹ Parisi'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə ki madi'gi in Jerujalem'ti, rei ingəi Jeju dəji'ə eyina: ² «Tadɔ ri ə njendo'gi lə'i təli rɔ'de go nyajibəlbe'ti lə kaw'je'gi el wa? Ji dəji be tadɔ togi ji'de kigo nyajibəlbe'gi el par ə sɔi nya.» ³ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Nga ingi, tadɔ ri ə in təli rɔ'se go mbərkikində'ti lə Luwə el tadɔ nyajibəlbe lə'se wa? ⁴ Toki rɔta'ti, Luwə el ene: “Ɔsi kurə baw'i ki kon'i.” Taa el bay ene: “De ki elta ki majel baw'ne eke kon'ne asi ta koy*.” ⁵ Nan ingi, eli eyina: “De ki el baw'ne eke kon'ne ene: «Nya maji'gi ki re m'a m'ɔsi'n kɔyi in kadikare ki m'ində ta dangi tadɔ Luwə nga,» ningə, ⁶ de'ə kin aw ki ndoo kadi ɔsikurə baw'ne el nga. Lo kin'ti, sii tuji ki ta lə Luwə tadɔ nyajibəlbe lə'se.” ⁷ Ingi in njekədikum de'gi, ta ki Luwə el ki ta njekeltakita'ne'ti Ejay dɔ'se'ti in ta ki rɔta'ti. Luwə el ene:

⁸ “Ginn de'gi kin ɔsikurə'm ki ndar ta'de kare, Nan me'de in sanyi sə'm.

⁹ Tɔji ki isi uləi dɔ'm'ti, nda'a goto, Tadɔ nyando'gi ki isi ndoi de'gi kaa, In mbərkikində'gi ki in rɔ de'gi'ti†.”»

Nya ki nje təl de nya ki to njen'ti

(Mrk 7.14-23)

* 15:4 15.4 Tekitaga 20.12, 21.17; Ndukun 5.16; Lebitiki 20.9 † 15:9 15.9 Eja 29.13

¹⁰ Go'ti ningə, Jeju bar bulə de'gi ki rə'ne'ti, ə el'de ene: «Uri mbi'se maji oyi ta lə'm, ə kadi in gəri me'ə tə. ¹¹ Nya madi ki in taga aw ta de'ti ki a təl'ə nya ki to njen takum Luwə'ti goto. Nan nya ki te ta de'ti ə a təl de nya ki to njen'ti.» ¹² Lo kin'ti, njendo'gi lə Jeju rei rə'a'ti eli'ə eyina: «Ta ki el kin to me Parisi'gi ngayn, kin in gər wa?» ¹³ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Kagi ki ra ki Bai man el, a ɔri'ə kə. ¹⁴ Inyə'de, in njekumtə'gi ə isi ndəri njekumtə'gi. Nga ningə, re njekumtə ndər njekumtə ə, joo pəti a osi be'ti.» ¹⁵ Ə Piyər un ta el'ə ene: «Ɔr me kujita kin adi j'oo.» ¹⁶ Ningə Jeju el ene: «Adi inbe'gi kaa in gəri nya el tə wa? ¹⁷ Adi m'el'se, nya'gi pəti ki ɔdi ta de, a aw te kanda'a'ti, ningə go'ti ə, te kə, aw be sin'ti. ¹⁸ Nan nya ki te ta de'ti, in nya ki in ngarme de'ti, ningə in kin ə in nya ki nje təl de ki to njen'ti. ¹⁹ Ngarme'de ə in lo ki mərta'gi ki majel isi tei'ti, ki təl nan, ki kuwə marum, ki kaya ki ra, ki bogi, ki mannaji ki ngom, ki kelta ki majel dənən'ti. ²⁰ Ingi kin ə in nya'gi ki isi təli de nya ki to njen'ti, nan kusə nya par, um togi ji el, a təl de nya ki to njen'ti el.»

Dene ki Kana'ti un me'ne adi Jeju

(Mrk 7.24-30)

²¹ Jeju in low'ə'ti non, ɔr rə'ne aw dənangi'ti ki Tir'ti ki Sidon. ²² Ningə nyi, dene ki Kana'ti kare te non re, ningə un ndu'ne ki taa el ene: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'm! Tado ndil ki majel adi kon ngonn'm ki dene ngayn.» ²³ Nan Jeju ilə ta'ti el. Ningə njendo'gi li'ə rei rə'a'ti, eli'ə eyina: «In tuwə kə go'je'ti, tado a ində ndu go'je'ti.» ²⁴ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «In ngann Isirayel'gi ki toi to bati'gi ki nanyinan be kam par ə Luwə ulə'm ki rə'de'ti.» ²⁵ Nan dene re ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti ene: «Burəbe, re ra sə'm!» ²⁶ Ə Jeju ilə'ti

ene: «In gorow'ə'ti el kadi de un nyakusɔ lə ngann'gi, ilə adi ngann busi'gi.» ²⁷ Ningə dene el Jeju ene: «In rɔta'ti Burəbe, nga k'in ə, ngann busi'gi ki ai ginn tabilə'ti a soi bunə nya'gi ki in dɔ tabilə'ti tosi nanga tɔ.» ²⁸ Lo kin'ti, Jeju el'ə ene: «Dene, kunme lə'i bo ngayn! Ningə kadi ingə nya ki to rɔ'i kin, toki dəji'n.» Ningə ngonn'o ki dene kakin, ingə lapiya nga dɔ kad'a'ti inbe kin non tɔ.

Jeju aji njemonyi'gi ngayn

(Mrk 7.31-37)

²⁹ Jeju ɔti low'ə'ti non, aw ta ba'ti ki Galile. Al aw dɔ mbal'ti, isi nanga. ³⁰ Bulə de'gi ngayn rei rɔ Jeju'ti ki nje mote'gi ki njekumtɔ'gi, ki nje kingə tuji'gi ki nje mbiboy'gi ki elita el, taa njemonyi'gi ki rangi ngayn non bay. Rei ki njemonyi'gi kin buki'de non Jeju'ti, ningə Jeju aji'de. ³¹ In nya ki əti bulə de'gi bol ngayn, kadi nje mbiboy'gi elita num, nje kingə tuji'gi ingəi lapiya nga num, nje mote'gi njiyəi num, taa njekumtɔ'gi kaa oyi lo num tɔ, adi uləi toji dɔ Luwə'ti lə Isirayel'gi.

Jeju adi nyakusɔ de'gi dər sɔ soi bay

(Mrk 8.1-10; Mat 14.13-21)

³² Jeju bar njendo'gi lə'ne el'de ene: «M'oo kumtondoo lə bulə de'gi kin, tado ndɔ mutə bone ə in sə'm nan'ti, ningə, nya ki kadi soi goto. Ningə m'ge kadi m'inyə'de ki me'de ki bo ba el, nan to bo ində taa tɔgi'de row'ə.» ³³ ə njendo'gi li'ə dəji'ə eyina: «J'a j'in ki mapa ra diləlo'ti ne, ə bulə de'gi ki əti bol be kin a soi asi'de wa?» ³⁴ Ningə Jeju dəji'de ene: «Mapa ki ji'se'ti in bann wa?» ə eli'ə eyina: «Mapa in siri ki ngann kanji'gi nden dɔ'ti.» ³⁵ ə Jeju ilə ndu'ne adi bulə de'gi kadi sii nanga. ³⁶ Ningə ɔy mapa ki siri ki ngann kanji'gi kakin ji'ne'ti, ra oyo Luwə dɔ'ti, ningə gangi nan'ti, adi njendo'gi lə'ne, adi adi

bulə de'gi sɔi. ³⁷ De'gi pəti sɔi nya ndanni, adi njendo'gi kawi gində'gi ki nanyi rosi kara siri. ³⁸ De'gi ki sɔi nya, asi dingəm'gi dər sɔ, de tudə dene'gi ki ngann'gi ki sɔi nya səm'ti el. ³⁹ Go'ti, Jeju inyə bulə de'gi adi awi, ningə al me to'ti, aw dɔnangi Magadan'ti.

16

Parisi'gi ki Sadusi'gi, dəji nyakɔji Jeju

(Mrk 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Parisi'gi ki Sadusi'gi, rei rɔ Jeju'ti dəji'ə kadi ra nyakɔji ki in dɔran'ti adi'de n'oyi. Dəji'ə be, to kuləkikiyə tado kuwə'n'ə. ² Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Loki kadi aw to ur ningə eli eyina: “Lo a to maji, tado dɔran kər njoo.” ³ Loki lo ti ki sin ba ningə, eli eyina: “Bone ndi a ədi, tado dɔran kər wuu.” In be ə, asi kadi gəri ɓal kum dɔran, nga ra bann be ə nyakɔji'gi ki isi rai nya dɔkagilo'ti ki ɓone taa asi gər el wa! ⁴ De'gi ki dɔkagilo'ti ki ɓone, in de'gi ki majel, ki njekuwə marum, ndigi kadi n'oyi nyakɔji, nan nyakɔji madi ki rangi ki kadi a oyi ore dɔ nyakɔji lə Jonasi goto nga.» Ningə inyə'de, ə ɔti aw.

Hum lə Parisi'gi ki lə Sadusi'gi

(Mrk 8.14-21; Luk 12.1-6)

⁵ Loki isi awi dow ba'ti ki kare, me njendo'gi oy dɔ mapa'ti ki kadi ɔyi. ⁶ Nga ningə Jeju el'de ene: «Oyi maji! Indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti, ɔji'n dɔ hum lə Parisi'gi, ki hum lə Sadusi'gi.» ⁷ Nan ingi isi mərta kin yo dɔ'de'ti eyina: «In tado kɔy ki j'ɔyi mapa el!» ⁸ Nan Jeju gər mərta lə'de, adi el'de ene: «In de'gi ki kunme lə'se in ndikiri ba, tado ri ə isi mərta ki dɔ mapa'ti ki ɔyi el wa? ⁹ In gəri me nya'gi el kaa ɓay wa? Me'se olo dɔ mapa'ti ki mi ki dingəm'gi dər mi sɔi kin el wa? Ndɔki ɔyi ndəgə ki nanyi kara bann ə in təli wa? ¹⁰ Taa mapa ki siri ki

dingəm'gi dər sɔ sɔi kin kaa me'se olo dɔ'ti el num tɔ wa? Ndɔki ɔyi ndəgə ki nanyi kara bann ə in tɔli wa? ¹¹ Ta ki m'el m'ene: Indəi kumkədi dɔ rɔ'se'ti, ɔjido hum lə Parisi'gi, ki hum lə Sadusi'gi kin, in ta ki sɔw dɔ mapa el, kin ra bann be ə asi kadi gəri me'ə el wa?» ¹² Lo kin'ti nga a gəri toki el'de kadi n'indəi kumkədi dɔ rɔ'de'ti, ɔjido hum ra mapa el, nan ɔjido nyando lə Parisi'gi ki Sadusi'gi.

Piyər el toki Jeju in de ki Luwə mbət'ə

(Mrk 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ Lokɪ Jeju aw te dɔnangi Sejare'ti ki Pilipi, dɔji njendo'gi lə'ne ta ene: «De'gi isi elita ki dɔ'm'ti toki, m'in Ngonn de m'in nan wa?» ¹⁴ Ə Njendo'gi eli'ə eyina: «De'gi madi eli eyina in Jan Batisi; nje ki nungi eyina in njekeltakita Luwə'ti Eli, nje ki rangi ɓay eyina in njekelta ki ta Luwə'ti Jeremi eke ki kare dann de'gi'ti ki njekeltakita Luwə'ti.» ¹⁵ Lo kin'ti, Jeju el'de ene: «Nga inɓe'gi ki dɔ'se, eli eyina m'in nan wa?» ¹⁶ Ə Simon Piyər ilə'ti ene: «In Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə, Ngonn lə Luwə ki nje kisi kum bal!» ¹⁷ Ningə Jeju el Simon ene: «In nje majikur, Simon ki ngonn Jonasi, tado in de ə te ki dɔ nya kin adi in gər el, nan in Bai ki nje kisi me dɔran'ti taa ə te ki dɔ'a adi. ¹⁸ Nga ningə m'a m'el'i m'ene in Piyər (ki kɔr me'ə nan Mbal), ningə dɔ mbal'ti kin ə m'a m'ində ngirə *Njekawnan'gi lə'm dɔ'ti. Tɔgi koy a ra si'ə nya madi el. ¹⁹ M'a m'ad'i lakele Konɓe lə Luwə. Ningə nya'gi pəti ki a dɔ dɔnangi'ti ne, a dɔi dɔran'ti tɔ, ə nya'gi pəti ki a tuti dɔnangi'ti ne, a tuti dɔran'ti tɔ.» ²⁰ Ningə ndəji njendo'gi ki tɔgi'ne toki k'in ne Kirisiti, de ki Luwə mbət'ə kin, kadi eli taa de madi el.

Jeju elta koy'ne ki kində'ne lo koy'ti

(Mrk 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

²¹ In dɔkagilo'ə'ti non, Jeju ulə ngirə toji njendo'gi adi gəri toki, maji kadi n'aw Jerujalem, n'ingə kon ngayn ji ngatɔgi'gi'ti lə Juwipi'gi, ki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki njendo ndukun'gi. A tɔli'ne, nan ndɔ ki kon mutə tum ginn'ə ndɔ koy'ne'ti, ə n'a n'te lo koy'ti.

²² Nan dɔ ta'ti kin, Piyər ɔr Jeju aw si'ə gədikare, ningə ulə ngirə ndang'a ene: «Luwə a ngəmi, jagi Burəbe, a adi nya kin te dɔ'i'ti el!» ²³ Nan Jeju təl rɔ'ne, el Piyər ene: «Təl gogi Satan, ɔr rɔ'i kɔ sanyi rɔ'm'ti! In jigi ki nje tugə'm, tadɔ mərta lə'i in mərta ki in rɔ Luwə'ti el, nan in mərta lə de'gi.»

²⁴ Ningə go'ti, Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Re de madi ndigi njiyə go'm'ti ningə, kadi oo rɔ'ne to nya madi el, kadi in be un kagidəsi koy lə'ne, ə re un go'm. ²⁵ Be ə toki rɔta'ti, de ki ge kaji rɔ'ne inbe dɔnangi'ti ne a ilə rɔ'ne kɔ. Nan de ki ilə rɔ'ne kɔ tadɔ lə'm, a isi ki dɔ'ne taa gogi. ²⁶ Kin ə re de ingə nyamaji'gi ki dɔnangi'ti ne pəti tigə, nan ndil'ə tuji ə, maj'a to ra be wa? Nya madi ki de a adi ɔr'n tor ndil'ne to non wa? ²⁷ M'in Ngonn de m'a m're ki malayka'gi lə'm me toji'ti lə Bai Luwə, ningə m'a m'ugə goji de ki ra kigo kulə ra'a'ti. ²⁸ Toki rɔta'ti, adi m'el'se: de'gi madi dann'se'ti ne a oyi el bay ə a oyi m'in Ngonn de ki a re to Ngar kin taa.»

17

Jeju mbəl rɔ'ne

(Mrk 9.2-3; Luk 9.28-36)

¹ Ndɔ mehen go'ti, ningə Jeju ɔr Piyər num, Jaki num, taa Jan ki ngonnkon Jaki num tɔ, ə aw se'de, dɔ mbal'ti ki ngal sanyi ki ndəgə'gi. ² Low'ə'ti non, Jeju mbəl takum'ne. Ta kum'ə unji to kadi be, taa ku ki rɔ'a'ti kaa unji to kadi be tɔ*. ³ Ningə low'ə'ti non, Moji ingi ki

* 17:2 17.2 2Pi 1.16-18

Eli tei ki rɔ'de'ti bus, ra elita ki Jeju. ⁴ Ɔ Piyər un ta el Jeju ene: «Burəbe, kin ə j'isi lo kin'ti ne be par ə maji ngayn. Re in ge ə, m'a m'ra *kəyku'gi lo mutə: kare in yan'i, kare in nya Moji, ə ki kare in nya Eli tɔ.» ⁵ Loki Piyər ra elta ta'ne'ti ba bay ningə nyi, kilndi ki kunj'ə to, in dow dɔ'de bigum. Ningə ndu ta madi te me kilndi'ti ene: «In kam in Ngonn'm, m'ndig'ə ngayn, in ki nəl'm ngayn kadi m'mbət'ə, ə oyi ta li'ə.» ⁶ Loki njendo'gi oyi dɔ ta kin ningə, osi ki takum'de nanga, ɓol tɔl'de. ⁷ Ɔ Jeju re rɔ'de'ti, ɔdi'de ə el'de ene: «Indəi taa, ə adi ɓol ra'se el.» ⁸ Nga ningə, loki eyina n'uni kum'de ki taa ningə, oyi de madi ki rangi el, oyi Jeju ki kar'ne ba par.

⁹ Loki in dɔ mbal'ti isi uri nanga ningə, Jeju ində ndu kin non'de'ti ene: «Eli nya ki ra nya adi oyi kin de madi el, biti kadi m'in Ngonn de m'te dann njekoy'gi'ti.» ¹⁰ Go'ti, njendo'gi dəji'ə eyina: «Tadɔ ri inbe ə, njendo ndukun'gi eyina maji kadi Eli re kete taa wa?†» ¹¹ Ɔ ilə'de'ti ene: «In ki rɔta'ti kadi Eli a re kadi ra go nya'gi pəti adi asi nan gogi.» ¹² Ningə m'in, adi m'el'se madi oyi, Eli re ə binəm, ə de'gi gəri el, adi rai si'ə nya ki me'de ge. Be tɔ a, Ngonn de kaa a ingə'n kon ji'de'ti. ¹³ Lo kin'ti, njendo'gi gəri kadi ta ki Jeju el'de kin sɔw dɔ Jan Batisi.

Jeju adi lapiya ngonn ki njedamsil

(*Mrk 9.14-29; Luk 9.37-43*)

¹⁴ Loki tɔli isi rei ki rɔ bulə de'gi'ti, dingəm madi kare re rɔ Jeju'ti, ɔsi məkəsi'ne nanga non'a'ti, el'ə ene: ¹⁵ «Burəbe, oo kumtondoo lə ngonn'm ki dingəm, ki damsil ra'a adi ingə kon ngayn kin. Dɔkagilo'gi madi, isi tosi ki por'o ge ki me mann'ti ge. ¹⁶ M're si'ə rɔ njendo'gi lə'i, nan asi kadi adi'ə ingə lapiya, el.» ¹⁷ Lo kin'ti Jeju un ta el ene: «In de'gi ki dɔkagilo'ti ki ɓone ki in nje me

† 17:10 17:10 Mal 3.23

ngan, njera nya ki majel, kadi to m'nji sese biti kagilo bann bay taa kadi uni me'se adi m'in wa? Ke kadi m'a m'osi ginn'se biti kagilo bann taa wa? Rei si'a ro'm'ti ne.»
¹⁸ Ningə Jeju ndangi ndil ki majel ad'a te ro ngonn'ti, par ə tanan'ti non, ngonn ingə lapiya nga.

¹⁹ Go'ti, njendo'gi rei ro Jeju'ti, loki in si'a ki kar'de ba, daji'a eyina: «Tado ri ə kete j'in j'asi kadi ji tuwə ndil kin el wa?»
²⁰ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Asi el, tado kunme lə'se in ndikiri ba. Ningə kadi m'el'se toki rəta'ti, re awi ki kunme ki in ndikiri ba to kandi kagi ki bari'a mutardə kin be mindi kaa, a eli mbal kam eyina: «Ōti, aw ra nu be» ə, a ətə kadi aw ra. Nya ki a dum də'se goto.» [²¹ Taa, ko ndil'gi ki be kin, de a tuwə'de ki takul kelta ki Luwə ki kogi ro nyakuso ta.]

Jeju təl elta ki də koy'ne'ti ki kində'ne lo koy'ti bay
(Mrk 9.30-32; Luk 9.43-45)

²² Ndo kare njendo'gi sii nan'ti pəti Galile'ti, ə Jeju el'de ene: «A uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti. ²³ Kadi a təli m'in, nan ndo ki kon mutə go koy'm'ti, ə m'a te lo koy'ti.» Ta kin or təgi njendo'gi ə təl or bay.

Jeju ingi ki Piyər ugəi lambo ki me Kəy'ti lə Luwə

²⁴ Lokə Jeju in ki njendo'gi rei tei Kapernayim'ti, nje ki isi taai lambo me Kəy'ti lə Luwə rei ro Piyər'ti daji'a eyina: «Njendo'se nya ugə lambo ki me Kəy'ti lə Luwə el wa?†»
²⁵ Ə Piyər ilə'de'ti ene: «Oyo, ugə lambo.» Ningə Piyər re te be ningə, Jeju un ta kete el'a ene: «Mərta lə'i in ri ə Simon? Nan'gi ə in njetalambo'gi ki nje taa nyagangi'gi də de'gi'ti ki ngar'gi ki donangi'ti ne gangi wa? In ngann nje be'gi eke in mbah'gi wa?»
²⁶ Ə Piyər el'a ene: «In mbah'gi.» Lokə ene: «Mbah'gi», Jeju ene: «Re in

† 17:24 17.24 Tekitaga 30.11-16

be ə, ngann nje ðe'gi, rai kare ənn. ²⁷ Nan re in be kaa, kadi j'in ə ji təl jigi tugə de'gi kam el, ə aw babo'ti, ilə kuy, uwə'n kanji ki dəkete ki a re un kuy, ningə te ta'a, ə a ingə silə kare ta'a'ti, kadi ugə'n lambo lə'i, lə'm tɔ.»

18

De ki in kibo me Konbe lə Luwə

(Mrk 9.33-37; Luk 9.46-48)

¹ Dɔ kad'a'ti inbe kin, njendo'gi rei dəji Jeju eyina: «Nan ə in kibo me Konbe'ti lə Luwə wa?» ² Ə Jeju ðar ngonn ki du ad'a re ra dann'de'ti, ³ ningə el'de ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se, re in mbəli təli toi to ngann'gi be el ə, a uri me Konbe'ti lə Luwə el. ⁴ De ki sol dɔ'ne lɔm lɔm to ngonn be ə, de'ə kin a in kibo ngayn me Konbe'ti lə Luwə. ⁵ Re de uwə ngonn ki be kin rɔ'ne'ti, me tɔ'm'ti ə, in m'inbe ə de'ə kin uwə'm rɔ'ne'ti.

Jeju ndəji de'gi dɔ majel'ti

(Mrk 9.42-48; Luk 17.1-2)

⁶ «Kin ə toki de madi ra adi ki kare dann nje ki du'ti kam ki uni me'de adi m'in, osi me majel'ti ə, in soti ngayn ðay tado li'ə kadi dɔi mbal kibo ngayn mində'ti, ə ɔsi'ə iləi'ə ðul ba'ti. ⁷ Kumtondoo ki dɔ de'gi'ti ki dɔnangi'ti ki nje re ki nya'gi ki isi tugəi madi de'gi jigi'ti adi osi. Toki rɔta'ti, maji kadi nya'gi ki nje tugə de'gi jigi'ti toi, nan kumtondoo in lə de ki njera kadi de osi. ⁸ Kin ə ji'i eke nja'i rai nu adi osi me majel'ti ə, gangi'de ilə'de kɔ sanyi. Tado, in soti kadi ingə kaji ki ji'i ki kare eke nja'i kare, utə kadi in ngəm ji'i'gi joo pəti, eke nja'i'gi joo pəti, ə iləi nu me por'ti ki biti ki non'ti. ⁹ Kin ə kum'i kare rai adi osi majel'ti ə, ɔr'ɔ ilə kɔ sanyi. Tado, in soti kadi ingə kaji ki kum'i ki kare, utə kadi in ngəm kum'i'gi joo pəti, ə iləi nu me dilə por'ti ki biti ki non'ti. ¹⁰ Oyi maji! Kadi kidi ki kare dann ngann'gi'ti kin el, tado, toki

rɔta'ti, malayka'gi lə'de sii ki dɔkagilo'gi pəti, takum Bai'ti ki isi dɔran'ti taa. [¹¹ Tado m'in Ngonn de m're tado kaji de'gi ki nanyinan*.]

Kujita dɔ bati'ti ki nanyi

(Luk 15.3-7)

¹² «De madi aw ki bati'gi ɔu, ə in ki kare nanyi, ningə, inyə ndəgə'gi ki dɔjikara gidə in jikara dɔ mbal'ti, ə aw sangi in ki nanyi kakin. Eke kigo ko'ə'ti lə'se, ta ri ə a eli dɔ lo kin'ti wa? ¹³ Toki rɔta'ti, adi m'el'se, re ingə bati ki nanyi kin ə, rɔ'a a nəl'ə ngayn dɔ'a'ti utə nje ki dɔjikara gidə in jikara ki nanyinan el kin. ¹⁴ Be tɔ ə, Baw'se ki isi me dɔran'ti, ge kadi ki kare dann ngann'gi'ti kaa nanyi kɔ el.»

Row kingə de ki ra majel

¹⁵ «Loki ngonnkon'i ra majel ə, aw ingə, in si'ə joo ba, ningə ulə ji'i dɔ majel'ti li'ə ki ra, ad'a gər. Re oo ta lə'i ningə, in ingə ngonnkon'i gogi. ¹⁶ A re oo ta lə'i el ningə, aw un de ki rangi kare, eke de'gi joo sə'i, aw ingə'n'ə ɔay. In ra be kadi “nya'gi pəti in ki kun ndu dɔ'ti kigo ta'ti lə de'gi joo eke mutə ki kadi manyinaj'a†”. ¹⁷ Kin ə re mbəti koo ta lə'de ə, el njekawnan'gi. ə re mbəti koo ta lə Njekawnan'gi ɔay tɔ ningə, kadi oo'ə to de ki gər Luwə el, eke to njetalambo be. ¹⁸ Toki rɔta'ti, adi m'el'se: nya'gi pəti ki a dɔi dɔnangi'ti ne, a dɔi dɔran'ti tɔ, ə nya'gi pəti ki a tuti dɔnangi'ti ne, a tuti dɔran'ti tɔ.»

¹⁹ «Toki rɔta'ti, m'el'se m'adi in gəri ɔay: re de'gi joo dann'se'ti, indəi ndu'de nan'ti dɔnangi'ti ne, kadi dɔji nya ri ki uwə me'de ə, Bai ki isi me dɔran'ti a adi'de.

* 18:11 18.11 Barta kin goto me makitu'gi'ti madi ki ndangi kete nu ki ndonn ta Gireki. † 18:16 18.16 Ndukun ki nja joo 19.15

²⁰ Tado loki de'gi joo eke mutə kawinan, me tɔ'm'ti ə, m'in dann'de'ti non.»

K'inyə go majel'gi lə nan kɔ

(Luk 17.4)

²¹ Lo kin'ti, Piyər ɔti ki rɔ Jeju'ti dəj'ə ene: «Burəbe, kin ə ngonkon'm ra sə'm majel ə, kadi m'inyə go kɔ nja bann m'ad'a wa? Kadi m'inyə go kɔ biti nja siri wa?»

²² Ə Jeju el'ə ene: «M'el m'ene biti nja siri el, nan biti nja dɔsiri nja siri.»

²³ «In be ə, Konbe lə Luwə to to ta kin be: Ndo kare ngar madi ge kadi nje ra kulə'gi lə'ne udəi kɔr nya'gi lə'ne non'ne'ti adi n'oo. ²⁴ Ə ulə ngirə, adi rei ki in ki kadi a ad'a nar ki dum kudə kɔr'ɔ. ²⁵ Nan dingəm kakin aw ki nya ki kadi ugə'n bəngi kin el, adi be'ə un ndu'ne kadi ndogi'ə, ne'ə ki ngann'a'gi, ki nya maji'gi li'ə ba pəti tor bəngi'ti kin. ²⁶ Ə nje ra kulə osi nanga non be'ne'ti, non uwə nja'a ene: “Si sə'm dɔ'ti, ə m'a m'ugə'i bəngi kin pəti.” ²⁷ Nga a, lo kin'ti, be'ə oo kumtondoo li'ə, adi inyə bəngi ki dɔ'a'ti kin kɔ, ə inyə'ə adi aw kare.

²⁸ «Loki de ki bəngi in dɔ'a'ti kakin ene n'te ki taga ningə, ingə madikulə li'ə kare ki in, aw ki bəngi lə'ne ki nden be par dɔ'a'ti, ə osi si'ə uwə, səkirə mind'ə, ningə el'ə ene: “Ugə'm bəngi ki dɔ'i'ti!” ²⁹ Ə mad'a osi nanga non'a'ti, non dɔ'a'ti ene: “Si sə'm dɔ'ti, ə m'a m'ugə'i bəngi kin.” ³⁰ Nan mbəti, adi aw si'ə biti ilə dangay'ti, nginən ta bəngi ki kadi ugə'n'ə. ³¹ Loki madikulə'gi oyi nya ki ra kin ningə, to rɔ'de ngayn adi ai ɔri poy nya'gi kin pəti be'de adi'ə oo. ³² Ə ngar bar'a ad'a re, ningə el'ə ene: “In nje ra kulə ki majel, m'inyə go bəngi ki dɔ'i'ti pəti kɔ tado non ki in non dɔ'm'ti. ³³ Nga in, ri ə ɔgi kadi oo kumtondoo lə mad'i toki m'in m'oo'n kumtondoo lə'i kin be tɔ el wa? ³⁴ Lo kin'ti, wongi ra be'ə dɔ'a'ti ngayn, adi ilə dangay'ti, lo ra kulə'ti ki kon, biti kadi ugə'n

Ɔangi ki dɔ'ne'ti pɔti tigə. ³⁵ Ningə Jeju ilə dɔ'ti ene: In be tɔ ə, Bai ki isi dɔran'ti taa, a ra'n'se, loki de madi dann'se'ti, inyə go majel kɔ k'inyə ki in ngarme'ə'ti adi ngonnkon'ne, el.»

19

Ta ki dɔ gangi nan'ti lə dene ki dingəm

(Mrk 10.1-12; Luk 16.18)

¹ Loki Jeju tɔlta ta'gi ningə, ɔti Galile'ti, aw dɔnangi Jude'ti, gidi ba Jurden'ti. ² Bulə de'gi ngayn uni go'ə, adi aji'de dɔ monyi'gi'ti lə'de. ³ Parisi'gi ɔti rei rɔ Jeju'ti, dɔji'ə ta to kuləkikiyə tado kuwə'n'ə eyina: «Ndukun lə'je adi tarow kadi dingəm tuwə ne'ne, ɔjido nya ki ra ki ra adi nəl'ə el eke adi tarow el wa?» ⁴ Ə Jeju ilə de'ti ene: «In tudəi Makitu lə Luwə ki ndangi kin el biti wa? “Lo kulə ngirə kində nya'gi'ti Luwə ra dingəm ki dene*», ⁵ ningə el ene: in be ə, dingəm a inyə baw'ne ki kon'ne, ningə a tinyəi nan ki ne'ne† kadi tɔli darɔ ki kare. ⁶ Lo kin'ti, a in joo el nga, nan in darɔ ki kareba. Ningə nya ki Luwə dɔɔ nan'ti, maji kadi de gangi nan'ti el.» ⁷ Ə eli Jeju eyina: «Nga ra bann be ə Moji adi ndu ene re dingəm tuwə ne'ne ningə maji kadi ad'a makitu gangi nan ji'ə'ti wa‡?» ⁸ Jeju təl el'de ene: «In tado me ngan lə'se ə Moji adi'n'se tarow kadi tuwəi ne'se'gi, nan lo kulə ngirə nya'gi'ti, in be el. ⁹ Nga ningə, adi m'el'se, re de tuwə ne'ne, tado nya ki rangi um in ta lə kaya ki ra el, ə taa dene ki rangi ə, de'ə kin təl njekuwə marum.»

¹⁰ Lo kin'ti, njendo'gi li'ə eli'ə eyina: «Re in kin ə in ndu ki to dɔ dingəm'ti ki rɔ dene'ti ə, taa dene el in soti.»

¹¹ Ə Jeju el'de ene: «De'gi pɔti gəri me ta kin el, nan nje ki

* 19:4 19.4 Lo tum ginn nya'gi 1.27, 5.2 † 19:5 19.5 Lo tum ginn nya'gi 2.24 ‡ 19:7 19.7 Ndukun ki nja joo 24.1

Luwə adi'de ta row'ə par. ¹² De'gi madi in non, taai dene el, tado tɔgi'de sangi dene goto, ningə in nya ki tei me kon'de'ti nu; nje ki madi'gi in tado kor ki ɔri'de kuji, ə nje ki nungi, mbeti taa dene tado Konbe lə Luwə tɔ. De ki asi kadi gər me ta kin ningə kadi gər.»

Jeju njangi dɔ ngann'gi ki du

(Mrk 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ De'gi rei ki ngann'gi ki du rɔ Jeju'ti kadi njangi dɔ'de, ə elta ki Luwə tado lə'de, nan njendo'gi ndangi'de. ¹⁴ Ə Jeju el ene: «Inyəi ngann'gi ki du adi rei ki rɔ'm'ti, um ɔgi'de tarow el, tado Konbe lə Luwə in yan de'gi ki toi to ngann'gi ki du be.» ¹⁵ Go'ti, Jeju njangi dɔ'de, ə ɔti ilə dɔ'ne aw lo ki rangi'ti.

Ta ki dɔ ngonn ki basa ki njenyakingə

(Mrk 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Ndɔ kare, dingəm kare re rɔ Jeju'ti, ningə dəj'ə ene: «Njendo de'gi, in ri ki maji, ə kadi m'ra, ə m'a m'ingə'n kaji ki to biti ki non'ti wa?» ¹⁷ Ə Jeju el'ə ene: «Tado ri ə dəji'm ta dɔ nya ki maji'ti wa? De ki maji in kareba. Re in ge kur me kumngayira'gi ningə, in təl rɔ'i go mbərkikində'gi'ti.» ¹⁸ Ə dingəm kakin dəji Jeju ene: «Mbərkikində'gi ki ra wa?» Ningə Jeju ilə'ti ene: «A təl de el, a uwə marum el, a ɓogi el, a mannaji ki ngom dɔ mad'i'ti el§, ¹⁹ ɔsi kurə baw'i ki kon'i, taa a ndigi de mad'i to darɔ'i in ɓe be*.» ²⁰ Ningə ngonn ki basa ene: «Nya'gi kin pəti, m'təl rɔ'm go'ti nga. Nga ki ne kin, in ri ɓay ə nanyi'm kadi m'ra wa?» ²¹ Ə Jeju el'ə ene: «Re ge kadi asi nan tapi takum Luwə'ti ningə, aw, adi ndogi sə'i nya maji'gi lə'i pəti, lowə nar'a njendoo'gi, ningə a aw ki nyakingə ngayn dɔran'ti, ə un go'm.» ²² Nan loki

§ 19:18 19.18 Tekitaga 20.12-16; Ndukun ki nja joo 5.16-20 * 19:19 19.19 Lebitiki 19.18

ngonn ki basa oo ta'gi kin ningə, ɔti aw ki rɔnel el, tado in de ki aw ki nyakingə'gi ngayn.

²³ Ə Jeju el njendo'gi lə'ne ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se, a ngan ngayn ki rɔ njenyakingə'ti kadi ur me Konbe'ti lə Luwə, ²⁴ ningə m'təl m'el'se ɓay, in nya ki ngan ngayn kadi jambal ur bolo konn kur nya'ti, nan a ngan ngayn utə in kin ɓay kadi njenyakingə ur me Konbe lə Luwə.» ²⁵ Ta kin ətɪ njendo'gi ɓol ngayn, adi eli eyina: «Nga kin ə in be ningə, nan ə asi kadi ingə kaji wa?» ²⁶ Ə Jeju ində manji'de ba ningə el'de ene: «Ki rɔ de'gi'ti lowə goto, nan ki rɔ Luwə'ti lo ra nya'gi pəti to.» ²⁷ Ə Piyər un ta el'ə ene: «Nga oo, j'in ki j'inyə nya'gi lə'je pəti, ə j'un go'i kin, ri ə j'a j'ingə wa?» ²⁸ Ə Jeju ilə'ti ene: «Toki rɔta'ti, adi m'el'se: ndɔ ki nya'gi pəti a indəi ngirə'de kində ki sigi, ə m'in Ngonn de m'a m'nji dɔ kumbər konbe'ti lə'm, ki de'gi a tɔji'm'in kin ningə, ingi ki uni go'm kin, ingi kaa a isi dɔ kumbər konbe'ti ki dɔgi gidə in joo kadi gangi ta dɔ ginn kaw Isirayel'ti ki dɔgi gidə in joo. ²⁹ Ningə re de madi, inyə kəy lə'ne, ki ngannkon'ne'gi, ki konnann'ne'gi, ki kon'ne, ki baw'ne, ki ngann'ne'gi eke dɔnangi lə'ne tado lə'm ə, a ingə nya'gi kin dɔ'ti nja ɓu, taa a ingə kaji ki a to biti ki non'ti tɔ. ³⁰ Nga ningə, de'gi ngayn ki kete, a təli nje ki gogi, ə de'gi ngayn ki gogi, a təli nje ki kete tɔ.»

20

Kujita dɔ nje ra kulə me ndɔɔ nju'ti

¹ «Konbe lə Luwə to to ɓe nje kəy, ki te ki sin ba kadi n'oy nje ra kulə'gi kadi rai kulə me ndɔɔ nju'ti lə'ne kin be. ² Ndu'de osi nan'ti ki nje ra kulə'gi, kadi adi'de nar ki lo ra kulə'ti ki ndɔ kare, ningə adi'de awi me ndɔɔ nju'ti. ³ Loki te ki kadi ki jikara ki sin ningə, oo nje ra kulə'gi ki rangi ɓay, ki rei rai tambalo'ti ki kanji ra kulə,

⁴ Ө el'de ene: “Ingi kaa, ai me ndoo nju'ti lə'm rai kulə, Ө m'a m'adi'se nyakugə goji ki asi gorow'ə'ti.” ⁵ Ningə ɔti awi. Loki te taga ki kadi ki jam do be'ti num, ki kadi ki kɔti be'ti num ningə, ra kah'a'ti kakin bay. ⁶ Go'ti, te re ki kadi ra binyə bilə ningə, oo nje ra kulə'gi ki rangi bay, ki rei rai non, Ө el'de ene: “Ra bann Ө sii lo kin'ti lo sol, ki kanji ra kulə wa?” ⁷ Ө iləi'ə'ti eyina: “De ki unn'je kulə'ti goto.” Ө el'de ene: “Ingi kaa, awi me ndoo nju'ti lə'm rai kulə tɔ.”

⁸ «Loki kadi ur ningə, njendoo nju el njengəm nya li'ə ene: “In bar nje ra kulə'gi, Ө adi'de nyakugə goji'de, ulə ngirə do nje re gogi'ti, tɔl taa do nje re kete'ti.” ⁹ Nje re ki kadi ra binyə bilə, nan nan kaa ingə nar ki lo kulə'ti ki ndo kare. ¹⁰ Lo kin'ti, nje re do kete rei yan'de nga ningə, məri kadi n'a n'ingəi nar ki utə yan madi'de'gi, nan ingi kaa, ingəi nar ki lo kulə'ti ki ndo kare inbe kakin tɔ. ¹¹ Loki isi taai nar kin, barita ki njendoo ¹² eli eyina: “Nje ki rei gogi ne kin, rai kulə kadi kareba par, ningə in adi'de nar ki asi nan ki yan'je, j'in ki ji ra kulə sin biti kadi ur, adi kadi ndaw'je.” ¹³ Lo kin'ti, nje ndoo elta ki kare dann'de'ti ene: “Madi'm, nya madi kare ki low'ə'ti el ki m'ra sə'i goto. Ndu'je sə'i osi nan'ti do nar'ti ki lo kulə'ti ki ndo kare el wa? ¹⁴ Taa nya lə'i, Ө aw. M'ge kadi m'adi in ki re gogi nya kin, toki m'ad'i kin be tɔ. ¹⁵ In gorow'ə'ti kadi nya ki me'm ndigi Ө m'ra ki nyakingə lə'm el wa? Eke in ta lə'i kadi me'i tuji tado maji ki m'ra wa?” ¹⁶ Nga ningə Jeju ilə'ti ene: In be Ө, nje ki gogi a təli nje ki kete, Ө nje ki kete a təli nje ki gogi tɔ.»

Jeju elta do koy'ne'ti ki te'ne lo koy'ti bay

(Mrk 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Ta kaw ki Jerujalem'ti, loki in do row'ti, Jeju ujə rɔ'ne ki njendo'gi ki dogi gidə in joo gədi kare, ningə

el'de ene: ¹⁸ «Oyi, j'isi j'awi ki Jerujalem'ti, ningə a uləi m'in Ngonn de ji kibo'gi'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun'gi lə Luwə. A gangi ta koy dō'm'ti, ¹⁹ ningə a uləi m'in ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi kogi dō'm'ti ge, tindəi m'in ki ndəy hawlay ge, bəri m'in kagidəsi'ti ge. Nan ndo mutə tum ginn'ə ndo koy'm'ti ə, m'a m'te lo koy'ti.»

Kon Jaki in ki Jan dəji nya Jeju
(*Mrk 10.35-45*)

²⁰ Go'ti, kon ngann lə Jebede re ki ngann'ne'gi rə Jeju'ti, ningə kon ngann'gi ɔsi məkəsi'ne nanga non Jeju'ti tado dəj'ə nya kare. ²¹ Ə Jeju dəj'ə ene: «In ri ə in ge wa?» Ningə, el'ə ene: «Un ndu'i kadi ngann'm'gi ki joo kam, de kare isi dɔjikol'i'ti, ə in ki nungɔ isi dɔjigəl'i'ti tɔ, loki a isi dɔ kumbər Konbe'ti lə'i.» ²² Lo kin'ti non, Jeju ilə'ti ene: «In gəri me nya dəji lə'se kin el. A asi kadi ingəi kɔpi kon ki m'aw to m'ingə kam kare mindi wa?» Ningə eli eyina: «Oyo, j'a j'asi kare.» ²³ Ə Jeju el'de ene: «Kon ki m'aw to m'ingə kam, ə rɔta a ingəi kare, nan ta ki ɔjido kisi dɔjikol'm'ti eke dɔjigəl'm'ti; in ta lə'm kadi m'in ə m'adi'se el; lo'gi kin to tado de'gi ki Bai Luwə ra go'ə kete nu tado lə'de.» ²⁴ Ndəgi njendo'gi ki dɔgi, loki oyi ta'gi kin, rɔ'de nəl'de ki ngann lə Jebede ki joo kin el. ²⁵ Be ə, Jeju bər'de pəti ki rɔ'ne'ti, el'de ene: «In gəri kadi nje konbe'gi dɔ ginn de'gi'ti ki dangi dangi ki dɔnangi'ti ne, sii uwəi'de ginn tɔgi'de'ti adi'de kon, taa de'gi ki njetɔbar kaa, onyibe dɔ'de'ti bay tɔ. ²⁶ Nan maji kadi to be dann'se'ti el. Re de madi dann'se'ti, ndigi kadi n'in kibo ningə, kadi təl nje ra kulə lə'se pəti. ²⁷ Taa re de madi ndigi kadi n'in de ki dɔkete dann'se'ti ningə, kadi təl njekuləbər lə'se tɔ. ²⁸ In be tɔ ə m'in Ngonn de kin m're kadi de'gi taa rai kulə adi m'in el, nan kadi

m'in ə m'ra kulə m'adi'de, taa m'adi rə'm kadi m'ugə'n də bulə de'gi ngayn m'ilə'de taa tə.»

Jeju aji njekumtə'gi joo

(Mrk 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne isi tei me be'ti ki Jeriko ki taga, bulə de'gi ngayn njiyəi go'de'ti muki muki. ³⁰ Ningə njekumtə'gi joo sii ngangı row'ti. Loki oyi kadi in Jeju ə isi ində dər ningə, uni ndu'ne ki taa eyina: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi*, oo kumtondoo lə'je!» ³¹ Bulə de'gi ndangi'de kadi uti ta'de, nan njekumtə'gi uni ndu'de ki taa inbe bay eyina: «Burəbe, Ngonnkaw Dabidi, oo kumtondoo lə'je!» ³² Lo kin'ti, Jeju ra lokati, bar'de, ningə dəji'de ene: «In ri ə, gei kadi m'ra madi'se wa?» ³³ Ə iləi'ə'ti eyina: «Burəbe, ji ge kadi kum'je te adi j'oo'n lo!» ³⁴ Jeju oo kumtondoo lə'de, ə ɔdi kum'de, par ə tanan'ti non, kum'de oo lo, adi uni go'ə.

21

Jeju ur Jerujalem'ti ki kosikurə

(Mrk 11.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19)

¹ Loki Jeju in ki njendo'gi lə'ne indəi də be ki Jerujalem ndəkba ki be ki Betipaje, ki kadi mbal kagi buni'gi'ti, ulə njendo'gi joo, ² el'de ene: «Awi me ngonnbə'ti ki ra non'se'ti kam. Lo kur inbe ki a uri ki me be'ti par ə, a ingəi kon koro ki dəi'ə, ngonnkoro ra gəd'ə'ti, ningə tuti'ə, ə rei se'de adi'm'in. ³ Re de madi el'se nya madi ə, iləi'ə'ti eyina: “Burəbe ə ge'de,” ə a inyə'de kalangi ba kadi tuti'de.»

⁴ Nya kin a ra nya be kadi ta ki Luwə el ki njekeltakita Luwə'ti el kin təltə'ne:

* ^{20:30} ^{20:30} Gonyi Mrk 10.47 ki ta ki də'ti ginn makitu'ti nanga.

⁵ «Eli de'gi ki Siyon'ti eli eyina:
Oyi ngar lə'se a re dɔ'se'ti,
In de ki sɔl lɔm lɔm,
Isi dɔ kon koro'ti, in ki ngonnn koro*.»

⁶ Njendo'gi ai, rai toki Jeju el'n'de. ⁷ Rei ki kon koro
in ki ngonnn koro kakin ningə, lɔwi ku'gi lə'de gidə'ti,
ningə Jeju ala isi dɔ'ti. ⁸ Bulə de'gi ngayn lɔwi ku'gi lə'de
go row'ti. Nje ki nan'gi tɛti mbi kam'gi, tiləi dɔ row'ti.
⁹ Bulə de'gi nje njiyə non Jeju'ti ki nje njiyə go'ə'ti uni
ndu'de ki taa eyina:

«Ojana, Ngonnkaw Dabidi!

Kadi Luwə njangi dɔ de ki re me tɔ Burəbɛ!

Ojana, tɔji in ki dɔ Nje kisi dɔran'ti taa†!»

¹⁰ Loki Jeju ur Jerujalem'ti, loki me bɛ'ti ba pɛti ndigi
ɓir ɓir. Adi de'gi dɛji rɔ'de ta eyina: «In de ki bann
wa?» ¹¹ ə bulə de'gi iləi'de'ti eyina: «In Jeju, njekeltakita
Luwə'ti, ki Najareti, dɔnangi Galile'ti.»

Jeju tuwə njeragati'gi nati Kəy'ti lə Luwə

(Mrk 11.15-19; Luk 19.45-48; Jan 2.13-16)

¹² Go'ti, Jeju aw ur nati Kəy'ti lə Luwə, ningə tuwə
njelaw nya'gi ki njendo'gi nya'gi nati Kəy'ti lə Luwə
kɔ. Jeju sur tabilə'gi lə njembəl nar ki bɛ'ne ki nje ki
dɔbɛ'gi'ti tilə, nan'ti ki nya kisi lə njelaw dər dum'gi.

¹³ Ningə el'de ene: «Ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina:
Kəy lə'm a ɓari'ə kəy kelta ki Luwə, nan ingi, təli'ə
lokiyərɔ lə njeɓogi'gi yo‡!» ¹⁴ Lo kin'ti non, njekumtɔ'gi
ki mote'gi, rei rɔ'a'ti nati Kəy'ti lə Luwə, adi adi'de
lapiya. ¹⁵ Loki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki
njendo ndukun'gi oyi nya'gi ki ɛti ɓol ki Jeju ra'de, ki
ndu ngann'gi ki isi ɓar nan'ti Kəy lə Luwə ene: «Ojana

* 21:5 21.5 Ejay 62.11; Jakari 9.9 † 21:9 21.9 Pa'gi 118.25-26 ‡ 21:13
21.13 Ejay 56.7; Jeremi 7.11

Ngonnkaw Dabidi!» kin ningə, me'de on'de, ¹⁶ adi eli Jeju eyina: «Oo ta ki ngann'gi ra eli kam wa?» Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Oyo, m'oo, nan ke in tudəi ndu Luwə ki ndangi eyina:

“Ra adi ngann'gi ki du, ki nje to ta mba'ti kaa, ta'de ulə toji do'i'ti” kin el wa[§]?»

¹⁷ Ningə lo kin'ti, Jeju inyə'de non, ə te me bebo'ti kə, aw Betani'ti, aw isi nu.

Jeju mann kagi mbaykote

(Mrk 11.12-14,20-24)

¹⁸ Lo ti go'ti ki sin, Jeju təl isi re me bebo'ti, bo ra'a. ¹⁹ Ə oo kagi mbaykote ki ra kadi row'ti, tə kadi n'aw ginn'ti, nan loki re ndəkba ningə, oo mbi'ə'gi par um oo kanda el. Ə Jeju el mbaykote kakin ene: «A andi gogi el biti ki non'ti.» Ningə low'ə'ti non, mbaykote tuti. ²⁰ Loki njendo'gi oyi nya kin, əti'de bol ngayn, adi dəji ta eyina: «Ra bann ə low'ə'ti ne par ə kagi tuti wa?» ²¹ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Toki rəta'ti, adi m'el'se, re awi ki kunme, ə me'se tosi el ə, in nya ki m'ra ki mbaykote kin par ə a rai el, nan re eli mbal kam eyina: “Əti lo kin'ti rangi, aw osi me ba'ti,” kaa nya kin a ra nya. ²² Nga ningə, nya'gi pəti ki a dəji ki kunme, me kelta'ti ki Luwə ə, a ingəi.»

Ta ki dəji do togi'ti ki Jeju awi'n

(Mrk 11.27-33; Luk 20.1-8)

²³ Jeju ur me Kəy'ti lə Luwə, isi ndo nya de'gi ningə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi lə Juwipi'gi, rei ki rə'a'ti, dəji'ə eyina: «Nan adi tarow kadi ra'n nya'gi kin be wa? Ə nan tə ə adi ndu'ne ə isi ra'n wa el'je adi j'oo?» ²⁴ Ə Jeju təl el'de ene: «M'in kaa m'a m'dəji'se ta kareba be tə. Re iləi m'in'ti ningə, m'in kaa m'a m'el'se de ki adi'm tarow kadi m'ra'n nya'gi kin tə.

§ 21:16 21.16 Pa'gi 8.3

²⁵ Nan ə ulə Jan kadi ra de'gi batəm wa? In Luwə eke in de'gi wa?» Nan təli ra elinan ta dann'de'ti eyina: «Re j'eli'ə j'ene: “In Luwə ə ulə'ə”, a dəji'je ene ke ra bann ə j'uni me'je j'adi Jan el wa? ²⁶ A kin ə re j'eli j'ene: “In de'gi ə uləi Jan” ə a in ta ki rə bulə de'gi'ti tə, tadə de'gi pəti oyi Jan kadi in njekeltakita Luwə'ti.» ²⁷ Be ə təli eli Jeju eyina: «Ji gər el.» Ə Jeju təl ilə'de'ti ene: «Re in be ə m'in kaa m'a m'el'se təgi ki m'nji m'ra'n nya'gi kin el tə.»

Kujita də ngannkonnan'gi'ti ki joo

²⁸ Jeju elta ki rangi bay ene: «Eli'm'in ta lə'se də ta'ti kin adi'm'in m'oo. Dingəm kare aw ki ngann dingəm'gi joo, ə un ta el ki dəkete ene: “Ngonn'm, aw ra kulə me ndəə nju'ti bəne.” ²⁹ Ningə ngonn kakin ilə baw'ne'ti ene: “M'a m'aw el,” ə isi ba bitə ningə me'ə uwə ki ta, adi ində aw. ³⁰ Dingəm re rə ngonn'ti ki nja joo, el'ə kaa ta ki el ngonnkon'a kakin, ningə in el ene: “Oyo, m'a m'aw bay,” ə aw el. ³¹ Eke dann ngann'gi'ti ki joo kin in ki ra ə ra go ndigi'ti lə baw'ne wa?» Ningə iləi Jeju'ti eyina: «In ki dəkete.» Ə Jeju el'de ene: «Tokə rəta'ti, adi m'el'se, njetalambo'gi ki dene'gi ki njera kaya a tei Konb'e'ti lə Luwə non'se'ti. ³² Tadə Jan Batisi re rə'se'ti, təji'se row ki dana, nan in taai me'ə el, nan njetalambo'gi ki dene'gi ki njera kaya'gi uni me'de. Ə ingi, oyi nya kin be kaa, me'se uwə'se ki ta go gəgi ə adi inyəi gorow njiyə'gi ki majel kə, ə uni me'se el.»

Kujita də nje ra kulə me ndəə nju'ti, ki nje me majel
(Mrk 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³ Go'ti, Jeju el'de ene: «Uri mbi'se oyi kujita ki rangi bay. De kare ki njendəə nju in non, ningə ində singə gugə'n gidə gugə. Ur bə kadi to mborei nju'ti, ningə ra ngonn kəy ngəmlə səm'ti. Ningə go'ti dəi ta nan'ti ki

de'gi ki nje ra kulə nju, kadi to rai kulə ningə a kanyinan nya'a, ningə ɔti aw mbah. ³⁴ Loki kagilo kujə kandi nju asi ningə, ulə bər'gi lə'ne kadi awi taai kandi nya ndɔɔ kakin, ki in yan'ne ji nje ra kulə nju'ti adi'ne. ³⁵ Nan loki bər'gi rei tei ningə, nje ra kulə'gi uwəi'de tindəi ki kare ngayn, tɔli ki nungi, ningə ki kon mutə, tiləi'ə ki mbal tɔ. ³⁶ Njendɔɔ təl ulə ki bər'gi ki rangi, ngayn utə in ki kete inbe kin bay. Nan rai se'de ko nya inbe ki rai ki nje ki kete kakin bay. ³⁷ Ta təl ta'a'ti, dingəm təl ulə ngonn ne inbe rɔ'de'ti, ene: "A bɔli gidi ngonn'm." ³⁸ Nan nje ra kulə nju, loki oyi ngonn kakin ningə elinan dann'de'ti eyina: "Daro'a inbe kam ə a in nje nya nduwə! Rei adi ji tɔli'ə, ningə nya nduwə li'ə, j'a tɔli'ə yan'je'ti." ³⁹ In be ə, uwəi ngonn kakin ndɔri'ə, awi si'ə gidi lo ndɔɔ'ti taga, tɔli'ə. ⁴⁰ Lo'ti kin Jeju dəji'de ene: Nɔɔ ki dingəm ki be nje ndɔɔ kin a re ə, ri ə a ra ki nje ra kulə nju kin wa?» ⁴¹ Ə eli'ə eyina: «A tɔko de'gi ki majel kin ki tɔko ki ki kon ngayn, ə a adi ndɔɔ lə'ne nje ki rangi, ki kadi a adi'ə kanda ki dɔkagilo'ə'ti ki ɔji.» ⁴² Ningə Jeju el'de ene: «In tudəi me makitu'ti lə Luwə oyi el wa? "Mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, In ə təl mbal ki in tɔgi kəy. In kin in kuləra Burəbe. In nyakɔji ki ətəi bɔl ə to takum'je'ti kin*."»

⁴³ Ningə adi m'el'se bay tɔ: «A taai Konbe lə Luwə ji'se'ti, kadi tɔli adi ginn de'gi ki rangi ki kadi a rai kulə ki maji. ⁴⁴ Nga ningə, de ki osi dɔ mbal'ti kin ə, a tətəi njeki njeki, a re in ə mbal kin osi dɔ'a'ti tɔ ningə, a rəkitə'ə rəkitə rəkitə.» ⁴⁵ Loki kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi oyi kujita kin ningə, gəri me'ə kadi in ta ki dɔ'de'ti ə Jeju ra el. ⁴⁶ ə

* 21:42 21:42 Pa'gi 118.22-23

sangi row kadi n'uwəi'ə, nan ɓoli bulə de'gi, tado bulə de'gi oyi Jeju to njekeltakita Luwə'ti.

22

Kujita ki ɔjido ɓar de'gi lo nyakuso taa nan'ti

(Luk 14.15-24)

¹ Jeju ilə rɔ'ne el'de ta ki kujita ɓay ene: ² «Konɓe lə Luwə to to ngar ki ra nyakuso kibo tado ngonn'o ki aw to taa dene kin be. ³ Ngar ulə njekulə'gi lə'ne adi awi eli de'gi ki ɓari'de lo nyakuso'ti, kadi rei, nan de'gi kakin mbəti. ⁴ Ngar təl ində taa ta njekulə'gi'ti ki rangi ɓay ene: “Ki ngɔsine kin, nyakuso oy nga, m'tol baw mangi'gi, ki binyə'gi ki bati'gi lə'm, ki boi mbul mbul maji, nya'gi pəti asinan, ə rei lo nyakuso taa nan'ti.” ⁵ Nan de'gi ki ɓari'de kakin, usi'de dɔ ta'ti li'ə kin el, ki kare aw lo ndɔɔ'ti lə'ne, ki nungi aw lo gati'ti lə'ne ndəgə'gi, uwəi njekulə'gi adi'de kon ningə tɔli'de. ⁶ Ə nje ki nungi ɓay, uwəi njekulə'gi adi'de kon ge, tɔli'de ge.

⁷ «Lo kin'ti, wongi tɔl ngar, adi ulə ki njerɔ'gi lə'ne adi awi tɔi ko njetɔl nya'gi kakin num, tuləi ɓebo lə'de por num tɔ. ⁸ Ningə go'ti, ngar el njekulə'gi lə'ne ene: “Nyakuso taa nan oy nga, nan de'gi ki in ki ɓari'de, in de'gi ki asi ta te low'ə'ti el. ⁹ Awi ki tatɔrow'gi, ɓari de'gi pəti ki ngəi'de, adi'de rei lo nyakuso taa nan'ti.” ¹⁰ Njekulə'gi awi ki gorow'gi, kawo de'gi pəti ki ngəi'de, ki maji ge, ki majel ge, adi de'gi rosi me kəy kadi de'gi soi nya taa nan'ti. ¹¹ Lokɪ ngar ene n'ur kəy kadi n'oo de'gi ki ɓari'de kakin ningə, oo dingəm madi kare ki isi ki ku kuso nya taa nan rɔ'ne'ti el. ¹² Ə ngar el'ə ene: “Madi'm, in ra bann ə ur kəy ne ki kanji ku kuso nya taa nan rɔ'i'ti wa?” Ningə dingəm kakin ilə'ti el. ¹³ Nga a ngar el njekulə'gi lə'ne ene: “Doi ji'ə'gi ki nja'a'gi, ə iləi'ə taga

lo ki diw'ti, ki in lo ki a non'ti ge, a ngor ngang'i'ne'ti ge.”
¹⁴ Toki rɔta'ti, Luwə ɓar de'gi ngayn, nan nje ki mbəti'gi in ngayn el.»

Ta dɔ kugə lambo lə ngar kibo Sejar

(Mrk 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Parisi'gi ingəi nan, elinan ta, kadi n'iyəi kulə n'uwəi Jeju me ta'ti ki n'a dəji'ə ə a te ta'a'ti. ¹⁶ Be ə, uləi njendo'gi lə'de in ki de'gi madi ki me kuti'ti lə Erodi, adi awi eli'ə eyina: «Njendo, ji gər kadi in nje kelta ki rɔta'ti, in njendo de'gi row ki rɔta'ti ki nəl Luwə num, in ɓol kum'de el num, tado in ɓol k'in kibo eke kəti ɓol lə de'gi el. ¹⁷ Ə el'je adi j'oo ta ki me'i'ti: In gorow'ə'ti eke in gorow'ə'ti el kadi de ugə lambo nje konɓe kibo Sejar wa?» ¹⁸ Nan Jeju gər me majel lə'de, adi el'de ene: «In njekədikum de'gi! Tado ri ə iyəi kulə kadi uwəi m'in wa? ¹⁹ Oji'm'in silə ki kadi de a ugə'n lambo adi'm'in m'oo.» Ningə oji'ə silə kare. ²⁰ Nga ə dəji'de ene: «Dɔ nan ə indəi, ə tɔ nan tɔ ə ndangi silə'ti kin wa?» ²¹ Ə iləi'ə'ti eyina: «In Sejar.» Ə Jeju təl el'de ene: «Nya lə Sejar ə adi Sejar, nya lə Luwə ə adi Luwə tɔ.» ²² Ta ki Jeju el'de kin dum dɔ'de, adi inyəi'ə ə ɔti awi.

Ta dɔ kində taa lə njekoy'gi lo koy'ti

(Mrk 12.18-27; Luk 20.27-38)

²³ Ndɔ'a'ti non, Sadusi'gi ki in de'gi ki oyi kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti el, rei rɔ Jeju'ti dəji'ə eyina: ²⁴ «Njendo, Moji el ene: “Re de madi oy, ki kanji k'inyə ngann'gi tor'ne'ti, maji kadi ngonnkon'a taa dene nduwə kin, oji'n ngann'gi, kadi tei tor ngonnkon'a'ti*.” ²⁵ Ki ojido ta kin, toki dann'je'ti, ngannkon nan'gi in siri ge be. Ki dɔkete taa dene, ningə oji'n ngonn el ɓay ə oy, adi inyə dene nduwə adi ngonnkon'ne. ²⁶ Nya kin ra nya

* 22:24 22.24 Ndukun ki nja joo 25.5

be, in dɔ ki nja joo'ti, ki ki nja mutə'ti, biti te'n dɔ ki nja siri'ti. ²⁷ Go'de'ti pəti, darɔ dene inbe re oy tɔ. ²⁸ Eke ndɔ ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti ə, nan dann'de ə a in ngaw dene kin wa? Tado in siri pəti taai'ə ne'de'ti.» ²⁹ Ə Jeju el'de ene: «In de'gi ki indəmi row, tado in gəri Makitu lə Luwə el num, taa in gəri tɔgi lə Luwə el num tɔ. ³⁰ Ndɔ ki njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti, dingəm'gi ki dene'gi a taai nan el nga. Pəti a toi to malayka'gi be me dɔran'ti. ³¹ Ki ɔjido kində taa lo koy'ti lə njekoy'gi, tudəi ta ki Luwə el'se kin el wa? ³² Luwə el ene: “M'in Luwə lə Abiraham, m'in Luwə lə Isaki, ki Luwə lə Jakobi.” Luwə in Luwə lə de'gi ki nje kisi kumngayira, um in Luwə lə njekoy'gi el†.» ³³ Bulə de'gi ki oyi ta lə Jeju, nyando li'ə əti'de bol ngayn.

Ndukun ki utə ndəgi ndukun'gi

(Mrk 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ Loki Parisi'gi oyi kadi Jeju dum dɔ Sadusi'gi ningə, ingi kawinan. ³⁵ Ə ki kare dann'de'ti, ki in njendo ndukun'gi, iyə kulə me ta'ti, dəji Jeju ene: ³⁶ «Njendo, dann mbərkikində'gi'ti lə Luwə pəti me ndukun'ti, in ki ra ə in dɔ madi'ne'gi'ti wa?» ³⁷ Ə Jeju ilə'ti ene: «A in ndigi Burəbe Luwə lə'i ki ngarme'i ba pəti, ki ndil'i ba pəti, taa ki mərta lə'i ba pəti tɔ‡. ³⁸ In kin ə in ndukun ki dɔkete ki utə mbərkikində'gi pəti. ³⁹ Ningə ndukun ki nja joo ki maj'a to'ti tɔ ə to kin: A ndigi de mad'i to darɔ'i inbe be tɔ§. ⁴⁰ Ndukun'gi lə Moji ba pəti, ki ta'gi lə njekeltakita Luwə'ti, ngirə'de in dɔ mbərkikində'gi'ti ki joo kin.»

De ki Luwə mbət'ə ki Dabidi

(Mrk 12.35-37; Luk 20.41-44)

† 22:32 22.32 Tekitaga 3.6, 15 ‡ 22:37 22.37 Ndukun ki nja joo 6.5

§ 22:39 22.39 Lebitiki 19.18

⁴¹ Loki Parisi'gi kawinan kakin, Jeju dōji'de ta ene:
⁴² «Ki go mōrta'ti lō'se dō Kirisiti'ti ki in De ki Luwə mbət'ə kin, oyi kadi in ginn koji'ti lō nan wa?» ə eli'ə eyina: «In ngonnkaw Dabidi.» ⁴³ ə Jeju el'de ene: «Ra bann be ə Dabidi loki Ndil Luwə ra kulə me'ə'ti ḡar'a “Be'm” wa? ⁴⁴ Tado Dabidi el ene: “Burəbe Luwə el Burəbe lə'm ene: <In re isi dōjikōl'm'ti ne, biti kadi m'təl njeban'gi lə'i nyakində nja'i'ti ginn tōgi'ti*.”

⁴⁵ «ə re Dabidi ḡar'a Burəbe ə, ra bann taa Kirisiti, ki in de ki Luwə mbət'ə a in ngonnkaw Dabidi wa?» ⁴⁶ Lo kin'ti, de ki asi kadi ilə ta'ti kare be goto. Ningə in dō ndō'a'ti kin nu, de kaa sangi kadi n'dəj'ə ta el nga.

23

Jeju gangi ta dō njendo ndukun'gi ki Parisi'gi'ti
(Mrk 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Jeju el bulə de'gi ki njendo'gi lə'ne ene: ² «Njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, kulə lə'de in kōr ginn ndukun lə Moji. ³ Nga ningə ingi, maji kadi in tōli rō'se go nya'gi'ti ki eli'se, nan ndaji kulə ra'de'gi el, tado rai nya ki inbe'gi sii eli ki ta'de kin, el. ⁴ Dōi nya ki oyi indəi dō de'gi'ti, nan inbe'gi mbeti kun ngonn ji'de nden be kuwə'n se'de taa. ⁵ Kulə ra'de'gi pəti, rai ki kadi de'gi oyi gidi'de. Ngann ndukun'gi ki ndangi uləi me ngann buwat'gi'ti, ə de'gi dōi nati non'de'ti ə isi ji'de'ti inbe kin, rai yan'de adi boi, taa kulə'gi ki de'gi oyi sil ku'gi'ti kin kaa, rai yan'de adi ngal tō*. ⁶ In de'gi ki gei lo kisi ki kete non de'gi'ti lo nyakusō'ti num ki nya kisi ki kete non de'gi'ti ginn kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi num tō. ⁷ Taa gei kadi

* 22:44 22.44 Pa'gi 110.1 * 23:5 23.5 Kōr Isirayel'gi 15.38-41

de'gi rai'de lapiya ki buki nan'ti lo kingənan'gi'ti lə bulə de'gi'ti num, taa kadi de'gi bari'de “Njendo de'gi” num tɔ. ⁸ Nan ingi, adi de bar'se “Njendo”, el, tado pəti, in ngannkon'nan'gi, ningə Njendo'se in kareba tɔ. ⁹ Bari de madi dɔnangi'ti ne “Baw'se” el, tado Baw'se in kareba, ə isi dɔran'ti. ¹⁰ Taa adi de bari'se “De'gi kibo”, el tɔ, tado De kibo lə'se in kareba, ə in Kirisiti ki in de ki Luwə mbət'ə. ¹¹ De kibo dann'se'ti, a in nje ra kuləbər lə'se. ¹² De ki un dɔ'ne ki taa, a uləi dɔ'a ki nanga, ə de ki ulə dɔ'ne ki nanga, a uni dɔ'a taa tɔ.

Kumtondoo in lə Parisi'gi ki njendo ndukun'gi

¹³ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Sii uti tarow ki kaw Konbət'i lə Luwə dɔ de'gi'ti. Inbət'gi uri me'ti el, ningə de'gi ki gei kur me'ti kaa, ɔgi'de num tɔ.

[¹⁴ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi. Tai nya maji'gi lə njengawkoj'gi pəti pəti ji'de'ti, ningə ədi kum de'gi ki kelta ki Luwə ki ginn'ə gangi el, kadi de'gi oyi'se, toki in de'gi ki maji. Go kulə ra'gi'ti ki be kin, Luwə a gangi'n ta ki ngan ngayn dɔ'se'ti†.]

¹⁵ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Awi mbah, anyinan ngodi dɔnangi ray'gi'ti ki lo lo, dɔ ba'gi'ti kadi ingəi de kare go'se'ti. Ə lok'i ingəi'ə ningə, rai'ə adi təl asi ta kaw me por'ti ki bit'i ki non'ti nja joo utə inbət'gi bay tɔ.

¹⁶ «Kumtondoo in lə'se, in nje kɔr de'gi tarow, ki kum'se tɔ! Sii eli eyina: “Re de iw rɔ'ne ki Kəy lə Luwə ningə, to kare, a re iw rɔ'ne ki lɔr ki Kəy lə Luwə ə, maji kadi ra nya ki iw'n rɔ'ne.” ¹⁷ In mbo de'gi, njekumtɔ'gi!

† 23:14 23.14 Barta'gi ki me nya'gi'ti kin [] goto me makitu'gi'ti ki njendanga ndangi kete.

Lor in nya ki Køy læ Luwə, adi in yan Luwə. Eke lor ə in kibo ngayn eke, Køy læ Luwə ki təl lor nya ki kində ta dangi'ti kin wa? ¹⁸ Təli eli bay eyina: "Re de iw rɔ'ne ki ringiri lo kində kadikare ə, to kare, a re iw rɔ'ne ki kadikare ə, maji kadi ra nya ki iw'n rɔ'ne." ¹⁹ In njekumtɔ'gi! In ri ə in kibo ngayn wa? In kadikare eke in ringiri lo kində kadikare ki təl kadikare nya ki kində ta dangi'ti kin wa? ²⁰ De ki iw rɔ'ne ki lo kində kadikare ningə, iw rɔ'ne ki ringiri lo kində kadikare num, ki nya'gi pəti ki isi dɔ'ti num tɔ. ²¹ De ki iw rɔ'ne ki Køy læ Luwə ningə, iw rɔ'ne ki Køy læ Luwə num, ki Luwə ki isi me'ti num. ²² De ki iw rɔ'ne ki dɔran ə, iw rɔ'ne ki kumbər ngar læ Luwə num, ki Luwə ki isi dɔ'ti num‡.

²³ «Kumtondoo in lə'se in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi. Ɔri nya kare dann ki dɔgi'ti, me mbi kam'gi'ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tanyi'gi'ti, ki me ngann nya ndir tanyi'gi'ti, adi Luwə, ningə indəi nja'se dɔ nya'gi'ti ki maji'de to me ndukun'ti læ Luwə, to nyara ki dana, ki koo kumtondoo, ki nyara ki low'ə'ti. Ki rɔta'ti in kin ə in nya'gi ki kadi re a indəi kum'se go'ti rai, ə inyəi ndəgə'gi ki kɔ non be el. ²⁴ In nje kɔr de'gi tarow, ki kum'se tɔ! Sii uləi nya ta ngoo mann'ti lai mann tado ngann kur'gi ki du, ə isi turi jambal me'se'ti.

²⁵ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Togi gidi kala mann ki gidi kaa kusɔ nya adi ar, nan me køy rosi ki nya bɔgi'gi ki nya ki ingəi ki gorow nyənn nyara ki majel. ²⁶ In Parisi ki njekumtɔ! Togi me kala mann, ningə gidə a ar njay tɔ.

²⁷ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Toi to dɔbadi'gi ki de'gi rai pon gidi'ti adi ndai kam be: re oo gidə taga ne ə,

‡ 23:22 23:22 Ejay 66.1

ndolo, nan me'ə ki kəy rosi ki singə de'gi, ki nya'gi ki ndum ki dangi dangi. ²⁸ In be tɔ ə, gidɪ'se'ti taga ne, tɔji adi de'gi oyi toki in nje təl rɔ'se go ndu Luwə'ti, nan me'se'ti kəy ə, kədi kum de'gi ki majel ki ra, rosi.

²⁹ «Kumtondoo in lə'se, in njendo ndukun'gi ki Parisi'gi, in njekədikum de'gi! Indəi dɔɔbadi de'gi ki njekeltakita Luwə'ti adi maji, rai dɔɔbadi de'gi ki dana adi ndolo, ³⁰ ningə eli eyina: “Re dɔkagilo'ti lə kaw'je'gi kin j'in non ə, re j'a j'ində rɔ'je nan'ti se'de kadɪ jɪ tɔl'n de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, el.” ³¹ Lo kin'ti, inbe'gi isi tɔji kadɪ in ngannkaw nje tɔl de'gi ki njekeltakita Luwə'ti. ³² In ene, rai ki non'se'ti, tɔli ta nya ki kaw'se'gi uləi ngirə!

³³ «In de'gi ki mann'se majel to lii pir'gi be, ra bann ə in məri kadɪ a anyinan, ta ta ki gangi'ti me por'ti ki bitɪ ki non'ti wa? ³⁴ In tado kin ə, m'a m'ulə'n ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, ki nje gosi'gi ki njendo de'gi ta lə Luwə, rɔ'se'ti. A tɔli'de ge, a ɔəri'de kagidəsi'gi'ti, a tindəi'de ki ndəy hawlay ginn kəykawnan'ti lə Juwipi'gi, taa a ngodi'de, in se'de ɔebo'ti ki kare ə a gangi se'de ɔebo'ti ki nungi ki kete kete. ³⁵ Lo kin'ti, de'gi ki dana ki mosi'de in ki ɔuki kɔ, ulə ngirə dɔ Abel'ti, te'n dɔ Jakari'ti ki ngonn lə Barasi kin, ta mosi'de a in dɔ'se'ti. In Jakari ki ndɔ ki tɔli'ə ngawdann lo'ti ki in Kəy'ti lə Luwə re lo ringiri kadikare'ti kin[§]. ³⁶ Toki rɔta'ti, adi m'el'se, ta nya tɔl'gi kin pəti a in dɔ de'gi'ti ki dɔkagilo'ti ki ɔone.

Jeju elta dɔ ɔebo Jerujalem'ti

(Luk 13.34-35)

³⁷ «Wah! in de'gi ki Jerujalem'ti, in de'gi ki Jerujalem'ti, in ki nje tɔl njekeltakita Luwə'ti, in nje tilə de'gi ki Luwə ulə'de adi'se ki mbal tɔli'de. Nja bann ə, m'ge

§ 23:35 23.35 Lo tum ginn nya'gi 4.8; 2Po ta'gi 24.20-22

kaw'se toki konkunjə a kaw'n ngann'ne'gi ginn bagi'ne'ti kin be, nan ɔdi el ə. ³⁸ Be ə ki ne kin, m'in Luwə m'a m'inyə Kəykwannan lə Luwə lə'se kɔ. ³⁹ Tado adi m'el'se madi oyi, a oyi m'in gogi el nga, biti ndo ki a eli eyina: “Njangi do in do de'ti ki re me to Burəbe'ti*.”»

24

Jeju el toki Kəy lə Luwə a tuji
(Mrk 13.1-4; Luk 21.5-7)

¹ Jeju te me Kəy'ti lə Luwə ki taga, isi aw ningə, njendo'gi li'ə, rei rɔ'a'ti, eli'ə kadi oo Kəy lə Luwə ki de'gi indəi adi əti bol kin! ² Ə Jeju un ta el'de ene: «Nya'gi kin pəti, kum'se oo maji, nan toki rɔta'ti, adi m'el'se m'adi oyi, mbal kare ki a nanyi kadi isi do mad'a'ti ne goto, a budi'de mur mur nanga.»

Nya'gi ki a rai nya kete non doboy ndo'ti
(Mrk 13.3-13; Luk 21.7-19)

³ Loki Jeju aw isi do mbal kagi buni'gi'ti, njendo'gi li'ə rei rɔ'a'ti, dəji'ə ta ki kar'de ba eyina: «El'je adi j'oo, dokagilo ki ra'ti ə nya'gi kin a rai nya wa? ə nyakɔji ki bann ə a tɔji kadi ji gər toki in dokagilo ki kadi to re'n num, in doboy ndo num to wa?» ⁴ Ə Jeju ilə'de'ti ene: «Indəi kumkədi do rɔ'se'ti, adi de ədi'se el. ⁵ Tado de'gi ngayn a rei ki tɔ'm, a eli eyina: “M'in ə m'in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə”, ningə a buki de'gi ngayn mu to. ⁶ A oyi kaa rɔ'gi ki in sese ndəkba ki ngann ta'gi ki do rɔ'gi ki in sanyi, nan oyi maji! Adi bol ra'se el. Kadi nya'gi kin a rei, nan in doboy ndo el bay. ⁷ Ginn be madi a aw rɔ do ginn be madi'ne'ti, konbe madi a aw rɔ do konbe madi'ne'ti. Bo a on ge, dɔnangi a yəki ge, ki lo'gi ki dangi dangi. ⁸ Nan nya'gi kin a toi to lo kulə ngirə

* 23:39 23:39 Pa'gi 118.26

to ndo ki a ra dene kin be ðay. ⁹ De'gi a uni dɔ'se, awi sese kadi ingəi kon ge, kadi tɔli'se ge. De'gi pəti ki in Juwipi'gi el a ɔsi'se ta tado lə'm. ¹⁰ Lo kin'ti, de'gi ngayn a inyəi kunme'gi lə'de kɔ. A uni dɔ nan ki yo ge ki ne ge, a ɔsi nan ta. ¹¹ Nje ðar rɔ'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el, a tei, ədi de'gi ngayn ðuki'de mu. ¹² Majel a taa dɔnangi taa kadi, de'gi ngayn ndiginan lə'de a təl gogi. ¹³ Nan de ki uwə tɔgi'ne ba biti dɔboy'ti, a ingə kajɪ. ¹⁴ Poyta ki maji ki dɔ Konbe'ti lə Luwə kin, de'gi a iləi mbər'ə ki dɔnangi pəti, kadi de'gi pəti ki gəri Luwə el oyi manjaji ki dɔ'ti. Ningə go'ti, dɔboy ndo a re.

Kon kibo ngayn ki a re

(Mrk 13.14-23; Luk 21.20-24)

¹⁵ «Ningə loki a oyi de ki Njeranyakow Njetuji lo, ki njekeltakita Luwə'ti Daniyel elta li'ə kin*, a uwə lo kisi loki ar njay'ti ə, maji kadi de ki nje tudə nya'gi kin, gər ginn'ə maji. ¹⁶ Ningə nje ki sii Jude'ti a anyinan ki dɔ mbal'gi'ti. ¹⁷ De ki isi dɔ kəy'ti a ur nanga kadi aw me kəy'ti un nya madi te'n el. ¹⁸ De ki a in me ndɔɔ'ti a asi kadi təl re ðe un ku rɔ'ne el tɔ. ¹⁹ Kumtondoo ki gara goto a in lə dene'gi ki nje səm ki nje kadi mba ngann'gi ili ndɔ'a'ti non kin. ²⁰ Elita ki Luwə kadi anyinan ngodi kin ðar'a el, taa kadi in ndɔ kɔrkon'ti el tɔ. ²¹ Tado dɔkagilo'ə'ti kin, kon ki de'gi a ingəi, in kon ki de oo nja kare el ðay. Lo kulə ngirə dɔran ki dɔnangi'ti ki Luwə ində'n nya'gi kin, biti ðone, de oo ko kon kin nja kare el, taa de a oo ko kon kin gogi el ratata tɔ. ²² Re Burəbe uwə ta ndɔ'gi kin gangi el ə, de kare ki a isi ki dɔ'ne ta goto. Nan tado lə de'gi ki inbe mbəti'de ə, a uwə'n ta ndɔ'gi kin gangi. ²³ Nga ningə, re de el'se ene: "Oyi Kirisiti, De ki Luwə mbət'ə ə in yo am eke in ne am ðo" ə, ononyi'se

* 24:15 24:15 Daniyel 9.27, 11.31, 12.11

kunme'se kad'a rɔta. ²⁴ Tado de'gi ki ɓari rɔ'de toki n'in kirisiti'gi be ki nje ki ɓari rɔ'de njekeltakita Luwə'ti nan ingi el, a rei non to rai nya'gi ki ɔti ɓol ɓol, ki nyakɔji'gi ki ra ɓol kadi n'ɓuki de'gi mu'ti. A sangi kadi to nje ki Luwə mbəti'de inɓe kin kaa, n'ɓuki'de mu ɓay, toki ingəi tarow. ²⁵ In be ɔ, m'el'se nya'gi kin kete be kadi gəri.

Ndo re Ngonn de

(Mrk 13.24-31; Luk 21.25-31)

²⁶ «Kin ɔ re de el'se ene: “De ki Luwə mbət'a ɔ a diləlo'ti yo am” ɔ, ai el. Re el'se ene: “In ɔ iyə rɔ'ne mbunə lo'ti gogi nu am” ɔ uni me'se adi'a rɔta el. ²⁷ Ningə, toki ndi təl in'n lo kuwə kadi'ti, awi'n lo kurkadi'ti kakin ɔ, ki re'm m'in Ngonn de kaa in be tɔ. ²⁸ Loki ninn to'ti, mal'gi a kawinan səm'ti. ²⁹ Go nya kumtondoo'gi'ti ki dɔkagilo'a'ti kin, kadi a te kum'ne el, nanyi a nda el, mee'gi a in ki dɔran'ti tosi ki nanga, ningə tɔgi'gi ki dɔran'ti a yəki. ³⁰ Lo kin'ti, nyakɔji ki dɔ'm'ti m'in Ngonn de a te dɔran'ti, ningə ginn kaw'gi pəti ki dɔnangi'ti ne a ndingəi rɔ'de. Lo kin'ti, a oyi m'in Ngonn de m'a m're me kilndi ki dɔran'ti ki tɔgi, me kunji'ti ki ɔti ɓol†. ³¹ M'a m'ulə ki malayka'gi lə'm ki tow ki ɓar ɔr lo hɔm dɔ kum dɔnangi'ti ki sɔ kadi kawi nje ki Luwə mbəti'de ki nan'ti. A kawi'de k'in ngangɔ dɔnangi'ti ki kare tei in ki nungi'ti.

Nyando ki ɔjido kagi mɓaykote

(Mrk 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² «Maji kadi in gəri nyando ki dɔ kagi mɓaykote'ti kin. Loki baji'a'gi indəi rungirungi, ɔ mbi'a iti kin ningə, in gəri kadi nanyi ɓar in ndəkba nga. ³³ Be tɔ ɔ, loki oyi nya'gi kin pəti rai nya ningə, maji kadi in gəri toki Ngonn de in takəy'ti ndəkba kadi re rɔ'se'ti. ³⁴ Ningə

† 24:30 24.30 Daniyel 7.13

toki rōta'ti, adi m'el'se, de'gi ki sii ki dō'de taa ne kin a oyi tigō el bay ə nya'gi kin pōti a rai nya. ³⁵ Dōran ki dōnangi a gotoi ndō madi, nan ta'gi lō'm a toi lo to de'ti ba biti ki non'ti.

Luwə ki kar'ne ba ə gər ndō ki dōboy'ti

(Mrk 13.32,35; Luk 17.26-27,34-35, 12.39-40)

³⁶ «De kare ki gər ndō eke dō kadi ki nya'gi kin a rai nya'ti goto: Malayka'gi ki dōran'ti el num, Ngonn lə Luwə inbe el num, nan Luwə ki Baw ki kar'ne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, nya ki ra nya dōkagilo'ti lə Nuwe kin ə, nya'a a ra nya ndō re'm'ti m'in Ngonn de tō. ³⁸ Tado kete non kadi mann kon kibo kin re, de'gi sōi nya ge, anyinan ge, taai nan ge, adi ngann de'gi taai nan ge, biti ndō'ti ki Nuwe ur'n me tokibo'ti‡. ³⁹ Usi de'gi el, biti kadi mann kon kibo re tuji'n'de§. Ndō ki m'in ngonn de m'a te'n bus kaa be tō'a nya'gi a rai nya tō. ⁴⁰ In be ə, dingəm'gi joo a rai me ndō'ti ningə, a uni kare ə a inyəi ki nungi. ⁴¹ Dene'gi joo a uri nya nan'ti ə, a uni ki kare ə a inyəi ki nungi. ⁴² Ə maji kadi isi dō nja'se'ti, tado in gəri ndō ki Burəbe lə'se a re'n'ti el. ⁴³ In gəri maji kadi re be nje kəy gər dō kadi ki njebogi a re'n kondō'ti ə a isi dō nja'ne'ti ba, um a inyə adi mbuti bōr kəy li'ə el. ⁴⁴ In tado kin ə, ingi kaa, kadi sii dō nja'se'ti tō. Tado m'in Ngonn de m'a m're dō kadi'ti ki in gəri el.

Njekuləbər ki njera nya ki dana

(Luk 12.42-46)

⁴⁵ «Njekulebər ki nje ra nya ki low'ə'ti, ki kum'ə ədi, ə in de ki be'ə a ində dō de'gi'ti ki me kəy'ti lə'ne kadi adi'de nyakusō ki dō kadi ki kadi adi'n'de. ⁴⁶ Nje ra kulə kin a in nje majikur, loki be'ə təl ə ingə ta kulə'ti kin,

‡ 24:38 24.38 Lo tum ginn nya'gi 6.9-7.6 § 24:39 24.39 Lo tum ginn nya'gi 7.7-24

ra ra. ⁴⁷ Toki rɔta'ti adi m'el'se, a ində dɔ nya maji'gi'ti lə'ne pəti. ⁴⁸ A kin ə re in nje ra kulə ki majel ə, a el me'ne'ti ene: “Be'm a re kalangi el ɓay”, ⁴⁹ Ningə ra ta kində madikulə'nə'gi'ti, ra sɔ ge, ra anyi ge ki nje ki yiwi ra'de. ⁵⁰ Lokin'ti, ɓe nje kəy a re ki ndɔ ki in ində me'ne dɔ'ti el, ki dɔ kadi ki gər el. ⁵¹ Be'ə a ɔ'ɔ kum'ə, kadi oo nya kon ki a ra de'gi ki njekədikum de'gi, lo non'ti ki lo ngor ngang'i'ti.»

25

Kujita dɔ ngann mand'i'gi'ti ki dɔgi

¹ «Konɓe lə Luwə a to to ta lə ngann mand'i'gi'ti ki dɔgi ki ɔyi lambi'gi lə'de ə awi kadi tiləi kum de ki aw to taa dene kin be. ² Nje ki mi in mbo'gi ə nje ki mi in njekumkar'gi tɔ. ³ Nje ki mbo'gi ɔyi lambi'gi lə'de nan uni hu'ə ki rangi dɔ mad'a'ti el, ⁴ nan njekumkar'gi, ɔyi lambi'gi lə'de ki hu ki rangi dɔ mad'a'ti. ⁵ Nga ningə, loki de ki aw to taa dene kakin re kalangi el, ɓi ra'de adi toi ɓi. ⁶ Ə dann lo'ti, ndu de ɓar ene: “Oyi nje taa dene kaa am, ə tei tiləi kum'ə.” ⁷ Lo kin'ti, ngann mand'i'gi'ti kakin pəti ndəli dɔ ɓi'ti, indəi dɔ lambi'gi lə'de dana. ⁸ Ningə nje ki mbo'gi eli njekumkar'gi eyina: “Adi'je hu lambi lə'se nden, nan lambi'gi lə'je isi oyi.” ⁹ Ə njekumkar'gi eli'de eyina: “Jagi, a asi kadi j'ingi sese dɔ'ti el, ə awi rɔ nje kində nya ndogi'ti ndogi yan'se.” ¹⁰ Ə loki mbo'gi awi lo ndogi hu lambi'ti nu ningə, nje taa dene re te. Nje ki sii dɔ nja'de'ti, uri si'ə kəy taa nan'ti, adi uti takəy dɔ'de'ti. ¹¹ Go'ti gogi ɓay taa nje ki nungi kakin in non rei yan'de, eli eyina: “Burəɓe, Burəɓe, in te takəy adi'je!” ¹² Nan nje taa dene ilə'de'ti ene: “Toki rɔta'ti, adi m'el'se, m'gər'se el.”» ¹³ Lo kin'ti, Jeju ilə dɔ'ti ene: «Be ə, maji kadi sii dɔ nja'se'ti, tado in gəri dɔ ndɔ'a eke dɔ kad'a el.

Kujita dɔ njekulə'gi ki mutə
(Luk 19.12-27)

¹⁴ «Ta ki dɔ konbe'ti lə Luwə to to ta lə dingəm ki isi aw mbah ə ɓar njekulə'gi lə'ne adi'de nyakingə lə'ne kadi oyi go'a adi'ne kin be. ¹⁵ Adi de kare saki nar mi, adi ki nungi saki nar joo, ningə adi ki nungi ɓay saki nar kare tɔ. Adi de ki ra kigo tɔg'ɔ'ti, ə ɔti aw mbah. ¹⁶ Be ə, njekulə ki ingə saki nar mi, aw ra'n gati ə ingə saki nar mi dɔ'ti. ¹⁷ Be tɔ ə, in ki ingə joo, ra, ingə joo dɔ'ti. ¹⁸ Nan in ki ingə saki nar kare, aw ur be, duw nar'ti ki be'a ad'a kakin.

¹⁹ «Nga ningə, dɔkagilo ngayn go'ti ningə, be nje ra kulə'gi kakin in non re. Lokɪ re ningə, dɔji'de kadi ɔji kandi kulə'gi lə'de ki rai non'ne'ti kadi n'oo. ²⁰ Lo kin'ti, in ki ingə saki nar mi kakin, re non be'ne'ti ki saki nar ki rangi mi dɔ'ti ningə el'ə ene: “Be'm, saki nar ki mi ki adi'm kaa, nyi m'ra be m'ingə mi dɔ'ti kin.” ²¹ ə be'a el'ə ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji ki nje ra nya ki low'ə'ti. Ningə toki ra'n nya ki low'ə'ti me nya'ti ki nden be, m'a m'indəi dɔ nya'gi'ti ki ngayn. Re, ra sə'm rɔnel.” ²² In ki ingə saki nar joo kakin, re non be'ne'ti ki saki nar ki rangi joo dɔ'ti ningə el'ə ene: “Be'm, saki nar ki joo ki adi'm kaa, nyi m'ra be m'ingə joo dɔ'ti kin.” ²³ ə Be'a el'ə ene: “Maji ngayn, in njekulə ki maji ki nje ra nya ki low'ə'ti. Ningə toki ra'n nya ki low'ə'ti me nya'ti ki nden be, m'a m'indəi dɔ nya'gi'ti ki ngayn. Re, ra sə'm rɔnel.” ²⁴ Ta tɔlta'a'ti, in ki ingə saki nar kare kakin, re non be'ne'ti el'ə ene: “Be'm, m'gər kadi in de ki ngan ngayn: lo ki duw nya'ti el kaa tətɪ num, lo ki naji nya'ti el kaa ɔy num. ²⁵ Nya kin ə m'ɓol, adi m'aw m'iyə nar ki adi'm kakin nanga. Ningə ki ngɔsine, nya lə'i ə to kin.” ²⁶ Lo kin'ti be'a el'ə ene: “In njekulə ki majel, in njedaw! In gər maji kadi lo ki m'duw nya'ti el kaa m'ujə num, lo

ki m'naji nya'ti el kaa m'oy num. ²⁷ Nga a re be kin ningə, re a ində nar lə'm lo ngə m nar'ti, ə toki m'təl kin ningə, re m'a m'taa ki mann'a dɔ'ti. ²⁸ Tai saki nar ki kare ki ji'ə'ti kin adi in ki aw ki saki nar dɔgi kin." ²⁹ Tado de ki aw ki nya ji'ne'ti, a adi'ə dɔ'ti kadi to'ə mbar mbar, nan de ki awi'n el, in ki nden ki awi'n kaa a taai ji'ə'ti. ³⁰ Ningə in ki in njekulə ki nda'a goto, iləi'ə taga lo ki diw'ti ki kadi a non'ti ge ngor ngangi'ne'ti ge.»

Ta ki gangi ki dɔboy'ti

³¹ Jeju el bay ene: «Loki m'in Ngonn de m'a m're me toji'ti ki əti bol, ki malayka'gi pəti go'm'ti kin ningə, m'a m'nji dɔ kumbər ngar'ti lə'm me tobar'ti. ³² Ningə ginn be'gi ki dangi dangi a kawinan ki non'm'ti. M'a m'ər kum de'gi nan'ti toki nje nyakul'gi a ɔr'n kum bati'gi ki binyə'gi nan'ti kin be. ³³ M'ində bati'gi dɔjikɔl'm'ti, ə binyə'gi dɔjigəl'm'ti to. ³⁴ Lo kin'ti, ngar a el nje ki dɔ ji kɔl'ne'ti ene: “Rei, ingi ki Bai ində ji'ne dɔ'se'ti kin, ə tai Konbe ki Luwə ində dɔ'a dana tado lə'se lo kulə ngirə dɔran ki dɔnangi'ti nu kin. ³⁵ Tado bo ra'm ə adi'm'in nya m'njo; kundə ra'm ə adi'm'in mann m'anyi; m'in mbah ə uwəi'm'in ki rɔ'se'ti; ³⁶ m'ra ki rɔ'm kare ə adi'm'in ku m'ulə rɔ'm'ti; rɔ'm to'm ə rai sə'm; m'to dangay'ti ə rei oyi'm'in.” ³⁷ Nga ə njera go ndu Luwə'ti a iləi'ə'ti eyina: “Burəbe, kadi bann'ti ə j'oo'i bo rai ə j'ad'i nya sɔ wa? Kində rai ə j'ad'i mann anyi wa? ³⁸ In mbah ə j'uwəi ki rɔ'je'ti wa? Ra ki rɔ'i kare ə j'ad'i ku ulə rɔ'i'ti wa? ³⁹ Rɔ'i to'i ə ji ra sə'i wa? To dangay'ti ə ji re j'oo'i wa?” ⁴⁰ Ə ngar el nje rago'ti'gi ene: “Tokɔ rɔta'ti, adi m'el'se, dɔkagilo'gi pəti ki rai nya'gi kin ki ki du ngayn dann ngannkon'm'gi'ti ki oyi'de kam ningə, in m'in ə rai sə'm.”

⁴¹ «Ningə go'ti, ngar a el nje ki rai dɔ ji gəl'ne'ti ene: “Ɔti sanyi kɔ rɔ'm'ti, in de'gi ki ndɔl in dɔ'se'ti! Ai me

por'ti ki biti ki non'ti, ki Luwə ində dɔ'a dana tado lə Su in ki malayka'gi li'ə kin. ⁴² Tado bo ra'm, ə adi'm'in nya m'njɔ el; kundə ra'm, ə adi'm'in mann m'anyi el; ⁴³ m'in mbah ə uwəi'm'in ki rɔ'se'ti el; m'ra ki rɔ'm kare ə adi'm'in ku m'ulə rɔ'm'ti el; rɔ'm to'm ə rai sə'm el; m'to dangay'ti ə in rei oyi'm'in el." ⁴⁴ Ningə ingi kaa a iləi'ə'ti eyina: "Nga Burəbe, kadi bann'ti ə j'oo'i bo rai ə j'ad'i nya sɔ el, eke kində rai ə j'ad'i mann anyi el wa? In mbah, eke ra ki rɔ'i kare, eke rɔ'i to'i, eke to dangay'ti ə ji mbəti ra sə'i wa?" ⁴⁵ Ə ngar a ilə'de'ti ene: "Tokɪ rɔta'ti, adi m'el'se, dɔkagilo'gi pəti ki rai nya'gi kin ki ki du ngayn dann ngannkon'm'gi'ti ki oyi'de kam, el ə, m'in kaa rai sə'm el jagi tɔ." ⁴⁶ Lo kin'ti, njera go'ti el, a ai lo kon'ti ki ginn'ə a gangi el, ə njera go ndu Luwə'ti a awi lo kaji'ti ki biti ki non'ti*.»

26

Kində tanan'ti tado tɔl Jeju

(Mrk 14.1-2; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53)

¹ Lokɪ Jeju tɔlta kelta dɔ nya'gi ningə, el njendo'gi lə'ne ene: ² «In gəri kadi ndɔ joo par ə ndɔ ra nanyi Pakɪ a asi, kadi de'gi a uləi m'in Ngonn de ji de'gi'ti kadi a bəri m'in kagidəsi'ti.»

³ Lo kin'ti non, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi, kawinan nati lo'ti lə Kayipi ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi. ⁴ Ningə indəi ndu'de nan'ti kadi n'uwəi Jeju gidi kuwə n'toli'ə. ⁵ Ningə elinan eyina: «Adi j'uwəi'ə ndɔ ra nanyi'ti el, nan to de'gi a indəi ki wongɪ.»

Dene madi ur hu ki əti maji dɔ Jeju'ti

(Mrk 14.3-9; Jan 12.1-8)

* 25:46 25.46 Daniyel 12.2

⁶ Jeju in Betani'ti, me kəy'ti lə Simon ki kete in njebanji, ⁷ ningə dene madi re rɔ Jeju'ti ki ku mbal ki hu ki ətɪ maji rosi. In hu ki gat'a in ngayn. Ningə loki Jeju isi sɔ nya ə, ur hu kakin dɔ Jeju'ti. ⁸ Ə loki njendo'gi oyi nya kin be ningə, nəl'de el, adi eli eyina: «Ginn ra hu kin kɔ be in ri wa? ⁹ Asi kadi de taa'n nar ki ngayn ə ra'n ki njendoo'gi.» ¹⁰ Jeju oo ta ki isi eli be, ningə el'de ene: «Tadɔ ri ə isi njuwəi dene kin be wa? Nya ki ra dɔ'm'ti kin in kulə ki maji.» ¹¹ Njendoo'gi kam, sii sese ne ki ndɔ'gi pəti, nan m'in m'a m'nji sese ki non'ti el. ¹² Hu ki ətɪ maji ki ur dɔ'm'ti kin, ur ra'n go darɔ'm ki a aw badi'ti. ¹³ Ningə toki rɔta'ti adi m'el'se: lo'gi pəti dɔnangi'ti ne, ki de'gi a iləi mbər Poyta ki maji səm'ti, a ɔri poy nya ki dene ra kin kadi me'de olo'n dɔ'a'ti.

Judasɪ un dɔ Jeju

(Mrk 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ De kare ki mbunə njendo'gi'ti lə Jeju ki dɔgi gidə in joo, ki tɔ'a nan Judasɪ Isikariyoti aw bə lə kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ¹⁵ el'de ene: «Kin ə m'ulə Jeju ji'se'ti ə a adi'm'in ri wa?» Ningə ingi tudəi nar silə dɔ mutə adi'ə*. ¹⁶ Ulə ngirə low'ə'ti kin non, Judasɪ isi sangi dɔkagilo ki to kadi ulə'n Jeju ji'de'ti.

Jeju sɔ nya Paki ki njendo'gi lə'ne

(Mrk 14.12-16; Luk 22.7-13)

¹⁷ Ndɔ ki dəkete lə ra nanyi kusɔ mapa ki hum ɔd'ɔ el, njendo'gi lə Jeju rei dəji'ə eyina: «Lo ki ra be ə in ndigi kadi j'aw ji ra nyakusɔ Paki səm'ti j'ad'i wa?» ¹⁸ Ə Jeju el'de ene: «Ai me bəbo'ti kam, kəy lə de ki be, ə eli'ə eyina: “Njendo de'gi ene: dɔkagilo lə'm in ndəkba, ningə in bə lə'i ə m'a m'ra Paki'ti ki njendo'gi lə'm.”» ¹⁹ Njendo'gi awi rai toki Jeju el'n'de, adi rai nyakusɔ Paki.

* 26:15 26.15 Jakari 11.12

Jeju el toki njendo kare a un do'ne

(Mrk 14.17-21; Luk 22.14; Jan 13.21-30)

²⁰ Loki kadɪ ur, Jeju isi ta nyakusɔ'ti ki njendo'gi lə'ne ki do'gi gidə in joo. ²¹ Loki isi sɔi nya, Jeju el'de ene: «Tokɪ rɔta'ti, adi m'el'se, de kare dann'se'ti a ulə'm ji de'gi'ti.» ²² Lo kin'ti, me njendo'gi tɔsi, adi dɔji ta Jeju kare kare eyina: «In m'in be, Burəbe?» ²³ Ə Jeju təl el'de ene: «De ki ulə ji'ne sə'm nan'ti me ngo kusɔ nya'ti kin ə, de'ə a ulə'm ji de'gi'ti. ²⁴ Tado Ngonn de a oy toki ndangi me makitu'ti lə Luwə ɔji do'a, nan kumtondoo in lə de ki a ulə ji de'gi'ti. De'ə kin, re oji'ə el kaa in soti†.» ²⁵ Judasi ki a ulə Jeju ji de'gi'ti kakin, dɔji Jeju ene: «Njendo, in m'in be?» Ə Jeju ilə'ti ene: «Te ta'i'ti.»

Nyakusɔ lə Burəbe

(Mrk 14.22-25; Luk 22.14-20; 1Ko 11.23-25)

²⁶ Loki sii ta nyakusɔ'ti, Jeju un mapa, njangi do'a, uwə tətɪ nan'ti, adi njendo'gi, ningə el'de ene: «Tai sɔi, in kin in darɔ'm.» ²⁷ Go mapa'ti, Jeju un kɔpi yiwi kandi nju, ra oyo Luwə do'ti, ningə təl'n adi njendo'gi ene: «Tai, anyinan pəti. ²⁸ In kin in mosi'm, mosi Kunmindɪ ki sigi ki a anyi tado bulə de'gi, tado k'inyə'n go majel'gi lə'de kɔ. ²⁹ Ningə adi m'el'se, m'a m'anyi yiwi kandi nju gogi el, bitɪ kadɪ m'a m'anyi sese ki sigi me Konbe'ti lə Bai.»

Jeju el toki Piyər a manji ta gər'ne

(Mrk 14.27-31; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38)

³⁰ Osi pa kulə tɔji do Luwə'ti‡ ningə tei awi do mbal kagi Buni'gi'ti. ³¹ Ningə Jeju el njendo'gi ene: «Kondo'ti ne inbe kin, ingi a mbeti m'in pəti, tado ndangi me makitu'ti lə Luwə eyina: “M'a m'tol njekul bati'gi, ningə bulə bati'gi a sananyinan§ ki lo lo.” ³² Nan loki m'a

† 26:24 26.24 Ejay 53.7 ‡ 26:30 26.30 Pa'gi 113-118 § 26:31 26.31
Jakari 13.7

m'ində lo koy'ti, m'a m'aw kete non'se'ti, to nginə'se Galile'ti.» ³³ Lo kin'ti, Piyər un ta el Jeju ene: «Re de'gi pəti inyəi nu kə kaa, m'in m'a m'inyə'i kə el ratata.» ³⁴ Ə Jeju təl el'ə ene: «Tokı rəta'ti adi m'el'i: me kondə'ti ne inbe kin, kete bay taa kadı kunə kunjə non, a manji ta nja mutə ene in gəri'm el.» ³⁵ Nan Piyər el'ə ene: «Re in koy kaa m'a m'oy sə'i, um m'a manji ta gəri el bitı.» Ningə ndəgi njendo'gi pəti eli ko ta inbe ki Piyər el kakın tə.

Jeju elta ki Luwə Getisemane'ti

(Mrk 14.32-42; Luk 22.39-46)

³⁶ Go'ti, Jeju in ki njendo'gi lə'ne ətı rei lo'ti madı ki bari'ə Getisemane. Jeju el'de ene: «Sii lo kin'ti ne be in nginəi m'in, dəkagilo'ti ki m'a m'aw nu kadı m'elta ki Luwə.» ³⁷ Jeju adi Piyər in ki ngann lə Jebede ki joo awi si'ə. Lo kin'ti, mekon ki metuji kibo ulə ngirə ra Jeju, ³⁸ adi el'de ene: «Me'm rosi ki metuji ki asi koy, sii lo kin'ti ne be, sii kum ba um toi bi el nan'ti sə'm.» ³⁹ Jeju ətı ki kete nden ningə, osi ki ta kum'ne nanga, elta ki Luwə ene: «Bai, re to bann ə, ətı kəpi kon kin ngərəngi rə'm'ti! Nan k'in ə kadı in kigo ndigi'ti lə'm el, nan kigo ndigi'ti lə'i yo taa.» ⁴⁰ Jeju təl re rə njendo'gi'ti ningə ingə'de, isi toi bi, adi el Piyər ene: «Kin kaa asi kadı sii sə'm kum də kadı ki kare be el bitı be? ⁴¹ Sii kumngayira ba, elita ki Luwə, kadı osi me nyanan'ti el. Ndil de ki me'ə'ti ge ra nya ki maji, nan darə in ki ton.» ⁴² Təl ər rə'ne sanyi se'de ki nja joo, ningə elta ki Luwə ene: «Bai, kin ə re kəpi kon kin, maji kadı m'anyi um lo kəs'ə ngərəngi rə'm'ti goto ə, kadı ra ndigi lə'i.» ⁴³ Lokı təl re rə njendo'gi'ti ningə, ingə'de isi toi bi bay, kum'de ətı diriri. ⁴⁴ Jeju inyə'de ə təl ər ndan'ne bay, elta ki Luwə ki nja mutə, un go mindi'ne ki kete kakın bay. ⁴⁵ Go'ti, təl re rə njendo'gi'ti el'de ene: «In toi ta bi'ti ne, isi ətı

kon ðay wa? Asi be nga! Ðo kadi kulə'm m'in Ngonn de ji njeramajel'gi'ti asi nga. ⁴⁶ Indəi taa adi j'awi, njekulə'm ji'de'ti ə re am!»

Kuwə Jeju

(Mrk 14.43-52; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nanyi ta Jeju'ti ba ðay ningə, Judasi, ki in ki kare dann njendo'gi'ti ki dɔgi gidə in joo re. Re ki kuti de'gi ngayn go'ne'ti. De'gi ki njekuwə kiyəɔ'gi ge, njekuwə gɔl'gi ji'de'ti ge. Bulə de'gi kin, in kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi ə uləi'de. ⁴⁸ Judasi ki njekundo Jeju, el'de nya ki n'a n'ra kadi to gəri Jeju ene: «De ki m'a m'ində kɔti'm yan'ti kin ə, in darɔ'a inbe, ənn ə, uwəi'ə səm.» ⁴⁹ In be ə, tanan'ti ne ɔti re ki rɔ Jeju'ti el'ə ene: «M'uwə ji'i, Njendo de'gi!» Ningə, ində kɔti'ne yan'a'ti. ⁵⁰ Ə Jeju el'ə ene: «Madi'm, in ra nya ki in re kadi in ra.» Ningə low'ə'ti non, de'gi indəi ji'de dɔ Jeju'ti uwəi'ə. ⁵¹ Ningə nyi, ki kare dann nje ki in nan'ti ki Jeju, ində ji'ne dɔ kiyəɔ lə'ne, tugə'n mbi paja lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi bati gangi. ⁵² Nan Jeju el'ə ene: «Ulə kiyəɔ lə'i saw'a'ti gogi, tado de'gi ki nje rɔi ki kiyəɔ a tuji'de ki kiyəɔ tɔ. ⁵³ Ke oo kadi m'asi kadi m'dəji tɔgi Bai, ə tanan'ti ne a ulə ki bulə malayka'gi dər dɔgi banyi banyi kadi rei rɔ lə'm el wa? ⁵⁴ Nan kin ə re in be ə, bann ə Makitu lə Luwə ki el ene nya'gi a rai nya be kin tɔlta'ne wa?»

⁵⁵ Go'ti, Jeju el bulə de'gi ene: «Rei ki kiyəɔ'gi ki gɔl'gi taa kadi uwəi m'in to nya ki m'in njeɔogi bel Ndo'gi pəti, m'in sese nan'ti nati Kəy'ti lə Luwə, m'ndo de'gi nya, kaa, uwəi m'in el. ⁵⁶ Nan nya'gi kin rai nya be kadi ta ki njekeltakita Luwə'ti ndangi, tɔlita'de.» Lo kin'ti, njendo'gi li'ə pəti anyinan ə inyəi'ə.

Jeju ra non njegangi ta'gi'ti lə Juwipi'gi

(Mrk 14.53-65; Luk 22.54-55,63-71; Jan 18.12-18)

⁵⁷ Nje kuwə Jeju, awi si'ə non kibo'ti lə njekujənyamosi kadikare'gi ki tɔ'a nan Kayipi. In lo kin'ti ə njendo ndukun'gi ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi kawi nan'ti. ⁵⁸ Piyər ra njiyə'n go'de'ti sanyi nden nden, biti re ur'n go'de'ti, nati lo'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi kakin. Re isi nan'ti ki paja'gi kadi n'oo ke nya kin a tɔlta'ne bann wa.

⁵⁹ Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njegangita'gi lə Juwipi'gi ba pəti, sangi row kadi n'ingəi de'gi ki nje tətəi ta ki ngom dɔ'a'ti, kadi n'gangi ta koy dɔ Jeju'ti, ⁶⁰ nan ingəi el. De'gi ngayn ki nje tətəi ta rei elita ki ngom dɔ'a'ti, nan asi nan'ti el. Ta tɔlta'a, de'gi joo rei eli eyina: ⁶¹ «Dingəm kin el ene: “M'asi kadi m'tuji Kəy lə Luwə kɔ, ə m'təl m'ində gogi me ndɔ'ti ki mutə.”» ⁶² ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi indəi taa el Jeju ene: «A elta madi dɔ ta'ti ki de'gi a indəi dɔ'i'ti kin el wa?» ⁶³ Nan Jeju ilə'de'ti el. Lo kin'ti, kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi el Jeju ene: «Ki tɔ Luwə ki nje kisi kumngayira, m'dəj'i kadi el'je ke in, ə in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, ki in Ngonn lə Luwə wa?» ⁶⁴ ə Jeju el'ə ene: «Te ta'i'ti! Nga ningə m'el'se taga wangi, m'adi oyi toki kaw ki kete non, a oyi m'in Ngonn de m'nji dɔjikɔl Luwə'ti ki nje tɔgi, m'a m'ində dɔran'ti m're me kilndi'ti*.» ⁶⁵ ə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi til ku'gi ki rɔ'ne'ti, ə el ene: «Elta ki mal dɔ Luwə'ti. In kin, ji sangi kadi de madi ki rangi taa elta dɔ'a'ti el nga. Inbe'gi oyi ndu'ə ki el'n ta ki mal dɔ Luwə'ti ki mbi'se ne. ⁶⁶ Ta lə'se ki dɔ'a'ti in ri wa?» Ningə de'gi iləi'ə'ti eyina: «In de ki sɔw dɔ koy.» ⁶⁷ Ningə tuwi mannta'de

* 26:64 26.64 Pa'gi 110.1; Daniyel 7.13

kum'ə'ti ge, ðiri ji'de ɔsi'ə'n'ə ge. Taa nje ki nan'gi tindəi kot'ɔ tɔ, ⁶⁸ ningə eli'ə eyina: «J'in ə ji dəji, in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, el'je ke nan ə ndəi wa.»

Piyər manji ta gər Jeju

(Mrk 14.66-72; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Lokɪ Piyər isi nanga tambalo'ti, taga ne ningə, dene kare ki dann dene'gi'ti ki nje ra kulə me kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi re rɔ Piyər'ti el'ə ene: «In kaa, in ki Jeju, dingəm ki Galile'ti kin tɔ» ⁷⁰ Nan Piyər manji takum de'gi pəti ene: «Jagi, m'gər me ta lə'i ki in ge kel kin el.» ⁷¹ Go'ti, Piyər ɔti isi aw ki ta ndogɪ'ti be, ningə dene ki rangi kare, ki nje ra kulə me kəy'ti lə kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi oo'ə, ningə el nje ki rai low'ə'ti non ene: «De kam in ki Jeju ki Najaretɪ'ti tɔ.» ⁷² Ə nja kare ðay Piyər manji ene: «Jagi, toki rɔta'ti, m'gər dingəm kin ell» ⁷³ Njaba go'ti ningə, de'gi ki rai se'de non, ɔti ki rɔ Piyər'ti eli eyina: «Tokɪ rɔta'ti, in kaa, in ki kare dann de'gi'ti li'ə tɔ, taa ndu'i ki isi el'n ta inbe kin kaa tɔji kadi in de li'ə.» ⁷⁴ Ə Piyər ilə rɔ'ne el'de ene: «M'iw rɔ'm kadi Luwə ra sə'm nya ki ngan, re m'elta ki ngom. M'gər dingəm kin el.» Ningə tanan'ti non, kunə kunjə kare non. ⁷⁵ Nga ningə me Piyər olo dɔ ta'ti ki Jeju el'ə ene: «Kete taa kadi kunə kunjə non, a manji ta gərɪ'm nja mutə» kakin. Piyər te taga non ki mann kum'ne.

27

Awi ki Jeju non Pilati'ti ki in nje konbe

(Mrk 15.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38)

¹ Ki sin ba, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi pəti, ki ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi, indəi ndu'de nan'ti kadi adi

toli Jeju. ² Be ə, doi Jeju, awi si'ə uləi'ə ji Pilati'ti, de ki Rōm'ti ki in nje konbe dōnangi Jude'ti.

Koy Judasi
(*KNK 1.8-9*)

³ Loki Judasi ki njekundo Jeju kadi'de oo kadi gangi ta koy dō Jeju'ti ningə, me'ə uwə ki ta adi təl ki nar ki silə dō mutə awi'n adi kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatogi'gi lə Juwipi'gi, kakin, ⁴ ningə el'de ene: «M'ra majel, m'un dō de ki ra nya madi el.» Ə ingi eli'ə eyina: «Ta kare ki usi'je'ti non goto. In kin in ta lə'i in.» ⁵ Lo kin'ti non, Judasi ɔti ilə nar ki adi'ə kakin me Kəy'ti lə Luwə, ə aw ilə kulə. ⁶ Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ɔyi nar kakin ningə eli eyina: «In gorow'ə'ti el kadi ji buki nar kin dō mad'a'ti ki me Kəy'ti lə Luwə gogi, tado in nar mosi.» ⁷ Be ə, go ndu'de'ti ki osi go nan'ti, uni nar kakin ndogi lo ndɔɔ lə njekuwə ngoo, rai to lo duw mbah'gi. ⁸ In tado kin ə, biti bōne kaa isi bari lo kakin «lo mosi». ⁹ Lo kin'ti, ta ki njekeltakita Luwə'ti Jeremi el tɔlta'ne. El ene: «Taai silə dō mutə ba par to nar ki ngann Isirayel'gi ɔji dō'a'ti. ¹⁰ Adi nar kin ndogi lo lə njekuwə ngoo, toki Burəbe el'm*.»

Jeju ra non ngar Pilati'ti
(*Mrk 15.2-5, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38*)

¹¹ Jeju ra non nje konbe, Pilati'ti, ə nje konbe dəj'ə ene: «In ngar lə Juwipi'gi wa?» Ə Jeju el'ə ene: «In ta ki te ta'i'ti.» ¹² Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatogi'gi təti ta dō Jeju'ti, nan Jeju ilə'de'ti el. ¹³ Ə non be, *Pilati el Jeju ene: «Oo ta'gi pəti ki de'gi a indəi dō'i'ti kam el wa?» ¹⁴ Ka Jeju te ta'ne ilə'ti el, adi ndɔj'ɔ ngayn.

* 27:10 27:10 Jakari 11.12-13; Jeremi 18.2-3, 19.1-2

De'gi gangi ta koy do Jeju'ti
(*Mrk 15.6-14; Luk 23.13-23; Jan 18.39-40*)

¹⁵ Do bal'gi pəti, lo ra nanyi Paki'ti, nje konbe a ɔr dangay kare ilə taa, adi in de ki bulə de'gi dəji'ə kadi ɔr'ɔ dangay'ti. ¹⁶ Ningə dəkagilo'ə'ti kin, dangay madi kare ki de'gi elita li'ə ngayn ki tɔ'a nan Barabasi in non. ¹⁷ Pilati dəji bulə de'gi ki kawinan non ene: «Nan ə in gei kadi m'inyə taa m'adi'se wa? Barabasi eke Jeju ki in De ki Luwə mbət'ə wa?» ¹⁸ Pilati dəji ta be tado gər maji kadi in jangi ə ra'de do Jeju'ti ə uləi'ə ji'ne'ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta'ti, ne'ə adi eli'ə ene: «Ində rɔ'i me ta'ti lə de ki dana kam el, tado kondɔ ne m'ingə kon ngayn me nii'ti tado li'ə.»

²⁰ Kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatogi'gi lə Juwipi'gi suləi bulə de'gi adi dəji Pilati kadi ɔr Barabasi adi'de ə təl Jeju kɔ. ²¹ Nje konbe təl un ta dəji'de ene: «Nan dann de'gi'ti ki joo kin ə gei kadi m'ɔr'ɔ dangay'ti m'adi'se wa?» Ningə iləi'ti eyina: «Barabasi!» ²² Ə Pilati, dəji'de ene: «Nga ri ə kadi m'ra ki Jeju ki bəri'ə De ki Luwə mbət'ə wa?» Ningə pəti eli eyina: «Bər'ə kagidəsi'ti par!» ²³ Ə Pilati təl dəji'de ene: «In ri ki majel ə ra wa?» Nan uləi bilə ngayn bay eyina: «Sɔw do bər'ə kagidəsi'ti!» ²⁴ Loki Pilati oo kadi nya madi ki kadi n'a n'ra goto, taa de'gi isi rai adi ngan ki do mad'a'ti bay, un mann togi'n ji'ne takum bulə de'gi'ti, ningə el'de ene: «Ta mosi de ki dana kam in do'm'ti el. In ta lə'se†.» ²⁵ Ningə de'gi pəti iləi'ə'ti eyina: «Kadi ta mos'ɔ in do'je'ti ki do ngann'je'gi'ti!» ²⁶ Be ə, Pilati ɔr Barabasi adi'de, nga ningə Jeju taa adi indəi'ə ki ndəy hawlay, ə uləi'ə ji njerɔ'gi'ti kadi bəri'ə kagidəsi'ti.

† 27:24 27:24 Ndukun ki nja joo 21.6-8

Njero'gi uwøi Jeju kogi

(Mrk 15.16-20; Luk 23.11; Jan 19.2-3)

²⁷ Njero'gi læ Pilati'ri Jeju awi si'æ me kæy'ti læ ngar Pilati, natilo'ti ki ðari'æ piretuwar, ningø in njero'gi pøti æ kawinan ki d'ø'a'ti. ²⁸ Tado kadì to uwøi'æ kogi, ðri ku li'æ, æ uløi ku ki kør r'ø'a'ti. ²⁹ Oji jøgi konn uløi d'ø'a'ti æ uløi gakira ji kol'ø'ti to, ningø ðsi mækøsi'de nanga non'a'ti æ mboi si'æ eyina: «Lapiya ngar læ Juwipi'gi!» ³⁰ Tuwi mann ta'de d'ø'a'ti, taai gakira ji'ø'ti, indøi d'ø'a. ³¹ Loki uwøi'æ kogi asi'de ningø, ðri ku ngal ki kør kakin r'ø'a'ti ko, æ tøli uløi ku'gi li'æ inbe r'ø'a'ti gogi, æ awi si'æ kadì ðøri'æ kagidøsi'ti.

Børi Jeju kagidøsi'ti

(Mrk 15.21-32; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27)

³² Loki njero'gi isi tei me ðebo'ti ki taga ningø, ingøi dingøm kare ki Sirenn'ti, ki t'ø'a nan Simon. Uwøi'æ, indøi tøgi d'ø'a'ti adi oti kagidøsi læ Jeju. ³³ Awi tei lo madi'ti kare to non, ðari'æ nan Golgota, ki kør me'æ nan: «Lo kado.» ³⁴ Adi'æ yiwi kandì nju ki buri nan'ti ki nya ki ati kadì Jeju anyi, æ loki ðdi ta'a'ti æ, mbøti kanyi. ³⁵ Njero'gi kakin ðøri Jeju kagidøsi'ti, ningø tugøi kiri mbara do ku'gi'ti li'æ, lowøi nan‡. ³⁶ Go'ti, tøli sii non, isi ngømi ta'a.

³⁷ Ndangi me bar'ti, nya ki ra æ n'ðøri'æ'n'æ kagidøsi'ti, indøi d'ø'a'ti taa eyina: «De kam in Jeju, ngar læ Juwipi'gi.» ³⁸ Low'ø'ti non, ðøri njebo'gi'gi joo kagidøsi'ti. Ki kare doji kol'ø'ti æ ki nungì doji gøl'ø'ti to§. ³⁹ De'gi ki nje dør row'æ, tugøi d'ø'de roke roke, ningø taji'æ, ⁴⁰ eyina: «In ki nje tujì Køy læ Luwø, æ tøl ra in ki rangì me nd'ø'ti ki mutø kakin, re in Ngonn læ Luwø æ, aji r'ø'i inbe, æ in do kagidøsi'ti ur nanga adi

‡ 27:35 27:35 Pa'gi 22.19 § 27:38 27:38 Ejay 53.12

j'ool!» ⁴¹ Be tɔ ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki njendo ndukun, ngatɔgi'gi lə Juwipi'gi uwəi Jeju kogi eyina: ⁴² «Aji de'gi ki rangi, nan inbe asi kaji rɔ'ne el! Ngar lə Isirayel'gi kaa kam! Ki ra'je inbe ki ji ra ne kin, kadi in dɔ kagidəsi'ti ur nanga adi j'oo, ningə j'a j'un me'je j'ad'i rɔta! ⁴³ Uwə kul Luwə ənn ə, re Luwə ndig'ə ə, kadi taa'a ilə taa adi j'oo. Tado el ene: "M'in Ngonn lə Luwə."» ⁴⁴ Taa baw kaya'gi ki bəri'de kagidəsi'ti ki kare dɔjikɔl'ɔ'ti ki nungi dɔjigəl'ə'ti kaa taji'ə kah'a'ti inbe kin tɔ.

Koy Jeju

(Mrk 15.33-39; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30)

⁴⁵ Ulə ngirə kadi'ti ki ra jam dɔ bə'ti, lo diw ndul kururu dɔnangi'ti ba pəti, biti kadi ki mutə ki losɔl'ɔ. ⁴⁶ Dɔ kadi'ti ki mutə, Jeju non ki ndu'ne kibo ene: «Eli, Eli, lama sabakitani?» Kɔr me'ə nan: «Luwə lə'm, Luwə lə'm, tado ri ə inyə'm kɔ wa*?» ⁴⁷ De'gi madi dann nje'gi'ti ki rai non, oyi ndu'ə, ningə eli eyina: «Oyi de kaa nyi, ra bar Eli!» ⁴⁸ Ningə kalangi ba, de kare dann'de'ti anyi ngodi, un nya ki to hɔm hɔm, ulə me mann kandi nju'ti ki masi, ningə ulə ta gakira'ti adi Jeju kadi anyi. ⁴⁹ Nan ndəgə'gi eli eyina: «In nginə adi j'oo ke Eli a re aj'a wa?» ⁵⁰ Lo kin'ti non be, Jeju ur koo ki ndu'ne kibo bay, ningə kon'a te. ⁵¹ Ningə go'ti, ku gangi lo ki ra me Kəy'ti lə Luwə, til dana joo, ində taa nu biti re nanga. Dɔnangi yəki, taa mbal'gi kaa tanyi dana tɔ. ⁵² Ta dɔbadi'gi tei, adi de'gi ngayn ki uni me'de adi Luwə indəi taa lo koy'ti. ⁵³ Go'ti gogi, loki Jeju te lo koy'ti ə, ingi awi me bə'ti ki Jerujalem ki in bəbo ki ar njay. De'gi ngayn oyi'de ki kum'de. ⁵⁴ Loki kibo ki dɔ kuti njerɔ'gi'ti ki bu in ki njerɔ'gi ki njengəm Jeju ki in si'ə oyi dɔnangi ki yəki, ki

* 27:46 27.46 Pa'gi 22.2

nya ki ra nya kin ə, ɓol tɔl'de adi eli eyina: «Tokɪ rɔta'ti, de kin in Ngonn lə Luwə.»

Duw Jeju

(*Mat 27.57-61; Luk 23.50-55; Jan 19.38-42*)

⁵⁵ Dene'gi ngayn in non, rai sanyi, indəi kum'de ra oyi nya'gi ki isi rai nya. In dene'gi ki uni go Jeju Galile'ti nu, kadɪ rai si'ə. ⁵⁶ Dann de'ti, Mari ki Magidala num, Mari ki kon Jaki in Jisepi num, taa kon ngann lə Jebede num tɔ. ⁵⁷ Loki kadɪ aw to ur, dingəm ki njenyakingə kare ki Arimate'ti, ki tɔ'a nan Jisepi in non re. In kaa in de ki təl rɔ'ne njendo'ti lə Jeju tɔ. ⁵⁸ Jisepi aw rɔ Pilati'ti dɔj'ə ninn Jeju, ə Pilati adi ndu'ne kadɪ adi'ə. ⁵⁹ Jisepi un ninn Jeju, dolo ki ta ku dolo ninn ki nda ki sigi ba, ⁶⁰ ə ilə me ɓe ninn'ti ki adi uri kadɪ mbal'ti ngɔsine ɓay tado lə'ne n'inɓe, ningə nduguru mbal kibo ilə ta'ti, ə ɔti aw. ⁶¹ Low'ə'ti kin, Mari ki Magidala in ki Mari ki kare in non, sii nanga turi kum'de par ki dɔɓadi'ti.

Njerɔ'gi ngəmi ta dɔɓadi Jeju

⁶² Lo ti go'ti, ki in ndɔ ki re go ndɔ kində dɔ nya'gi dana tado ndɔ kɔrkon ə, kibo'gi lə njekujənyamosi kadikare'gi ki Parisi'gi awi nan'ti ɓe lə Pilati, ⁶³ eli'ə eyina: «De kibo lə'je, me'je olo dɔ'ti tokɪ ndɔ ki nje ngom de'ə kin el, dɔkagilo'ti ki ra'n ki dɔ'ne taa ɓay el ene: “Nɔɔ ki kon mutə lə ndɔ koy'm ə, m'a m'ində taa lo koy'ti.” ⁶⁴ ə ilə ndu'i adi de'gi ngəmi dɔɓadi biti ndɔ ki kon mutə, nan to njendo'gi li'ə rei ɓogi ninn'ə, ə təli eli eyina: “Ində lo koy'ti.” Lo kin'ti, a rai kadɪ ta ngom kin a utə ki kete ɓay.» ⁶⁵ ə Pilati el'de ene: «Njerɔ'gi ki kadɪ ngəmi ta dɔɓadi ə rai am, ə awi se'de adi ngəmi ta'a tokɪ in gei.» ⁶⁶ Lo kin'ti, awi dɔɓadi'ti, tinyəi ta'a, ningə indəi njerɔ'gi kadɪ ngəmi taa.

28

*Jeju in lo koy'ti**(Mrk 16.1-8; Luk 24.1-11; Jan 20.1-2)*

¹ Go ndo karkon'ti, adi in ndo Domasi ki ginn lo, Mari ki Magidala in ki Mari ki nungi awi kadi n'oyi doɓadi. ² Lo kin'ti non be, donangi yeki yeki ki oti bol ngayn, tado malayka le Burabe kare re nduguru mbal ta badi'ti ko, e tol isi do'ti. ³ Ro'a unji to kadi, taa ku ki ro'a'ti nda to buy be to. ⁴ Loka njerog'i ki njengam doɓadi oyi'a, bol tol'de adi teli toi to ninn'gi be. ⁵ Nan malayka un ta el dene'gi ene: «Boli el, tado m'gar kadi isi sangi Jeju ki de'gi bari'a kagidasi'ti. ⁶ Goto ne, inda taa lo koy'ti toki inbe el'n. Rei oyi loka ilia'ti e to kare kin. ⁷ Ninga kadi awi kalangi eli njendo'gi li'a toki "Inda taa dann njekoy'gi'ti, e aw kadi ngina'se Galile'ti. Lo kin e a oyi'a'ti." In kin e in ta ki kadi m'el'se.»

⁸ Dene'gi oti ta badi'ti ki ngodi nja'de'ti, bol ra'de, nan ro'de nel'de ngayn. Awi ori poy nya ki ra nya kin adi njendo'gi li'a oyi. ⁹ Nden ba go'ti, Jeju aw inga'de, el'de ene: «M'uwajise!» Ninga ingi oti ki ro Jeju'ti, uwei nja'a, oti məkasi'de nanga non'a'ti. ¹⁰ E Jeju el'de ene: «In boli el; e ai eli ngannkon'm'gi kadi awi Galile'ti. Lo kin e a oyi m'in'ti.»

Ta'gi ki te ta njerog'i'ti

¹¹ Loka dene'gi njiyoi do row'ti isi ai, njerog'i madi ki dann njengam doɓadi'ti, awi me bebo'ti, eli kibo'gi le njekujonyamosi kadikare'gi nya'gi pati ki ra nya kin adi oyi. ¹² Be e, kibo'gi le njekujonyamosi kadikare'gi kawinan ki ngatog'i'gi le Juwipi'gi, uni ndu'de. Ninga go kun ndu'ti, adi njerog'i nar ngayn, ¹³ e eli'de ene: «Ta ki kadi eli e to kin, eli eyina: "Njendo'gi li'a e rei bogi ninn'a kondot'i ne, loka j'isi ji to bi." ¹⁴ E re ta kin osi mbi

nje konbe ki bebo'ti ə, j'inbe j'a gər lo ta ki kadi j'el'a kadi j'ər'n ta do'se'ti.»¹⁵ Be ə, njerɔ'gi taai nar kakin, ə rai kigo ndu'ti ki adi'de. In be ə, ta kene njendo'gi bogi ninn Jeju kin, isi njiyə dann Juwipi'gi'ti biti bone.

Jeju ulə njendo'gi lə'ne

¹⁶ Njendo'gi ki do'gi gidə in kare awi Galile, do mbal'ti ki Jeju el'de kadi awi'ti. ¹⁷ Loki awi ə oyi'a ningə, ɔsi məkəsi'de nanga non'a'ti, nan ki madi'gi tadi kadi in Jeju. ¹⁸ Ə Jeju ɔti ndəkba ki rɔ'de'ti, el'de ta'gi kin ene: «Luwə adi'm to'gi'gi pəti me dɔran'ti, ki do donangi'ti ə binəm. ¹⁹ Awi ki rɔ ginn de'gi'ti ki donangi'ti ne pəti, təli'de njendo'gi'ti lə'm, rai'de batəm me to Baw'ti, ki Ngonn'ti, ki Ndil Luwə'ti* . ²⁰ Ningə ndoi'de kadi ngəmi go nya'gi pəti ki m'dəji'se kadi rai. Nga ningə, m'in, m'a m'in sese nan'ti ki ndɔ'gi pəti, biti do'boy ndɔ'ti.»

* 28:19 28.19 Mrk 16.15; KNK 1.8

Ta lə Luwə Kunmindɪ kɪ Sigi
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 1 Jun 2022

2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4